This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
  Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
  Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
  Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
  Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk `http://books.google.com/`

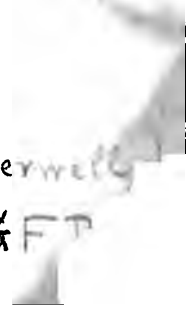

Gjoerwelly
GFT

Stockholms Historiska Bibliotek.

Första Stycket.

ASTOR LIBRARY NEW-YORK

STOCKHOLM,
Tryckt hos Peter Jör. Nyström.
1755.

Imprimatur:

N. OELREICH.

Förtal.

Härmed lämnas Dig, Min Läsare, början til et arbete, som innehåller berättelser om de skrifter, som utkomma uti wår Swänska Historia. Jag ärnar endast hålla mig wid de Böcker, som sedan 1750 utkommit, och är min affikt at egenteligen sysselsätta mig med Historiska Ämnen. Sällan wiker jag från denna föreskrift. För öfrigit ses hela inrätningen af detta första stycket. Korta Lefwernes-beskrifningar, Caracterer öfwer Stora Personer, eller några andra små Afhandlingar uti Fädernesslandets Historia förmodar jag intet skola misshaga. De Författare, hwilkas skrifter här komma at kundgjöras, taga ej til misstyckes, at öfwer deras arbeten fälles et opartiskt omdöme. Däremot läf-

war jag heligt, at aldrig med wett, wilja eller minsta ord tadla någons utgifna arbete, så framt jag icke tillika wisar mig därtil hafwa uppenbart fog. Hwarken kitslighet eller parti, smicker eller osanning skola förgifta mina omdömen. Korta critiquer eller små anmärkningar uti Swänska Historien skola af mig med nöje emottagas och widare meddelas, så framt de med bewis, höflighet och korthet äro författade. Mig och detta mit oskyldiga tidsfördrif wid lediga stunder innesluter jag uti mina förnuftiga och sediga Läsares gunstiga åtanka.

Carl Christoffer Gjörwell.

I.

Konung Fredric I Caracter (a).

Fredric, Konung i Swerige och Landgrefwe i Heßen-Caßel, bör beskådas såsom Menniſkia, Chriſten, Hjelte och Konung, så framt man wil känna Hans egenſkaper.

1) Naturen hade begåfwat honom med et högt anſeende. Wäxt, ſtyrka, wighet, wänlighet, ädelhet och Majeſtät funnos hos Honom i et rikt mått förſamlade.

(a) Författaren til denna Högſtſ. Hans Maj:ts Caracter är Herr de Rochemont, Franſk Reform. Paſtor i Caßel, och Inſpector öfwer de Franſka Reformerta Förſamlingarna i Heßen-Caßel. Den finnes uti Hans Likpredikan eller Åminnelſe-Tal öfwer Högbem. Konung, hållit i Franſka Kyrkan i Caßel den 8 Oct. 1751. och är nu tagen utur *Nou. Bibl. Germanique T. 14.* ſ. 184. fol. Den är altså en öfwerſätning.

Han intog med sina behageligheter allas hjertan. Hans sinnelag war altid lika, det är nådigt. Hans godhet öpnade alla et lätt tilträde til sin person. Hans Majestät upwäkte hos alla närwarande wördnad, utan at falla dem beswärlig, som hade den nåden, at dageligen omgifwa hans Thron. Hans frikostighet gick nog wida. Han wille intet äga rikedomar til något annat ändamål, än at kunna få utdela dem igen. Han wiste intet hwad det war, at neka någon des begäran. Hans högsta nöje war, at se alla dem lyksaliga, som nalkades Honom.

Et godt Hjerta war denna Stora Prinsens Hufwud-egenskap. Han war därföre den bästa Herre, som kunde ges. Han blef åtlydd af kärlek, och älskad med ytterste tilgifwenhet.

2. Hans Religion (b) war enfaldig, upprigtig, renad från förutfattade meningar och wida skild från onyttiga trätor. Hade det endast stått hos honom, så hade wi snart set en fulkomlig enighet emellan Protestanterna följa på de skadeliga twister, som hittils förhin-

(b) Wi påminna oß, at Författaren talar här som en Reformert, och gißar frambättre på par ställen som en Utlänning.

hindrat densamma. Genomträngd af den djupaste wördnad för GUD, betygade han altid en fasa för gudlösa tankesätt. Ingen understod sig uti hans närwaro at besmitta Religionen. Han hörde til den Protestantiska Församlingen. Han förswarade des rättigheter med så mycken försigtighet som styrka. Han satte sin förnämsta Religion uti des utöfning. Han war andägtig, utan widskepelse, nitisk utan häftighet, och älskade med öfwertygelse den Samma Christendomen, som består uti frid och kärlek.

3. Mannamod, som utgör de Heßiska Prinsarnas Kännetekn, yppade sig bittida hos wår Konung. Den wiste sig uti hans Första Fälttåg på et så utmärkt sätt uti Belägringen för Namur, at Wilhelm, Konung i Ängland, en af det förra tidehwarfwets största Hjeltar, fästade hela sin förundran på wår unga Prins. Då strax blef Han uptänd af et omätteligit begär efter den ära, som winnes genom wapn. Sedan den tiden, war intet ställe at ernå den samma, dit han icke skyndade sig. Derföre såg man honom snart wid Mosel, snart wid Rhen, snart wid Po, och snart åter wid Donauströmmen. Ingen Krigsfara war så stor,

n; han icke med et oförskräkt mod mötte. ör en Fästning intagas, så är han den rsta, som beklifwer des förswarswärk, och fwandes således mod och efterdöme på en ing åt sina tråppar, bemästrar han sig in- om några timar orter, hwilka andra intet rmåt eröfra, utan efter en lång och blodig belägring. Bör man med wärjan i handen emägtiga sig et bröstwärn, så wet han at ringa i ordning tilbakaslagna Soldater, och t rödja sig en wåg bland de största hinder. Han ger utslag om Slagtningar. Man för- ndrar sig öfwer de segrar, **Marlborough** ch **Eugen** wunnit. De hade warit min- re lysande, om **Fredric** warit mindre hjel- emodig.

Gemenligen händer, at Hjeltar äro tillika grymma. Wana wid at utgjuta blod, räk- na de det änteligen för ingen ting. Det war helt annorlunda med wår Hjelte. Man behöfwer endast se honom efter slagtningen wid **Hochstedt**. Full af medlidande wid de eländiga fångars åsyn, som fallit uti hans händer, låter han förse de sårade med alla nödiga hjelpemedel, och besoldar på egen omkostnad sina öfwerwundna fiender. Et Ädelmod, som satte hela **Fransyska** Håfwet

i för-

i förundran. Et Ädelmod, som Ludwic 14 ſjelf måſte hedra med ſina låford, hwilka wägde ſå mycket mera, ſom wår Prins nyß förut hulpit beſegra hans hår, ſom trångt ſig fram mit uti hjertat af Tyſkland.

4. Förſynens wägar åro intet mindre förunderliga ån obegripeliga. Mit igenom de åfwentyrligaſte Krigsfaror ledſagar den wår Fredric up på en Thron, från hwilken han ſkulle föra en fredſam Spira. Huru ofta förledde icke hans mod honom, at wåga ſin dyra Perſon på de farligaſte ſtällen, men GUD, ſom hade ämnat honom til ändra ändamål, war hans ſköld. Hade Hans mod warit mindre ſtort, ſå hade Carl 12. blifwit mindre rörd af hans förtjenſter. Denna Nordens Alexander och ſanna Domare om Krigsdygder, fant wåt Prins tilräckeligen wärdig, at deltaga uti hans åra och at förenas med hans enda Syſter.

Så ſnart deßa twå Stora Männer ſågo hwarandra, älſkade de och hwarandra. Hade Konung Carl i ſin dödsſtund kunnat utnämna ſin efterföljare, ſå hade han intet nämt någon annan ån ſin Swåger. Hade han utnämt honom, ſå hade det ſet ut, ſom Fredric endaſt haft at tacka ſin Företrädares wal för ſin Krona, eller at han

tagit den utaf en Hår, hwilken han anförde och af hwilken han war älskad. GUD anstaltar annorlunda. Carl öfwerraskas af döden, Fredric, i spetsen för sin Hår, kunde nu antingen fullända belägringen för Fredrikshall och betwinga Norige, hwilket en Krigare gjort, eller ock gå med sin Armee ända til Stockholm, stiga där på Tronen med sin Gemål, utan at fråga någon därom til råds, hwilket en äregirig Prins gjort, men Wår Hjelte gjorde intetdera. Hwad gjör han då? Han uphåfwer Belägringen, för sin Armee tilbaka til Swerige, delar den omkring uti Provinsierna, kommer nästan helt allena til Hufwudstaden, hwarest han förklarar sig för Frihetens och den förra Regerings-Formens Förswarare, och söker för sig ingen annan rättighet, än den, at få wara den första Undersåten hos en Drotning, som utgjorde sit Folks Lyksalighet.

Denna Drotningen, wärdig at leda sin upprinnelse från Gustaver, älskade helre et frit Folks lydna, än et oinskränkt enwälde. Hon löste sina Undersåtare från träldomar, och regerade därföre öfwer allas hjertan. Sjelf i stånd at bära Regerings-bördan, utan at swigta under des tyngd, tykte hon

dock

dock sin Krona ej åga nog glans, så framt hon icke fick flytta densamma på sin Gemåls Hufwud. Hon gjorde wål detta steget af en ågta kårlek för hans person, men den hade warit otilräckelig at beweka henne därtil, så framt Hon icke funnit Honom wärd at bära en Krona och at utgjöra **Swänskarnas** sålhet.

Wår Konung rätfärdigade snart det wal, Hans Höga Gemål träffat. Förut hade han synts aldeles wara intagen af Krigslystnad. Så snart han war krönt til et Folks Regent, upofrar han denna sin hufwud-begärelse. Han förwandlar sig til en Fridsens Älskare. Omgifwen af fem Magter, som förde mot **Swerige** de blodigaste sköldar, finner han dock utwägar, at förmå dem til sina wapns nedläggande, dels genom sit Ädelmod, dels genom sin Stats-klokhet, och dels genom sina Härars Tapperhet. Han regerar sedan hela en och trettjo år uti en fast beständig fred.

Sådan war denna **Stora Prinsen.** Dygdig, uprigtig, trogen uti sina löftens hållande, oförskräkt uti faran, orörlig uti olyckor, mild uti sina segrar, och lysande at de förträffeligaste gärningar, utan at han sjelf

gjor-

gjorde af dem något wäsende. Född til at befalla, wille han dock aldrig härska. Han förde sin Spira utan högmod, och han befäste sin Thron genom rätträdighet och frid. Han brukade intet sin magt til annat ändamål, än at kunna gjöra andra lyckſaliga. Han war nådig utan flathet, god af naturlig böjelſe, menniſkiowän och Chriſten; med et ord, han war et mönſter af en **Förträffelig Konung.**

2.

Riks-Rådet Gref Arwid Poßes Lefwerne.

Herr D. Jör. Schröders Likpredikan öfwer framledne Hans Excellence, är tryckt 1754 hos P. J Nyſtröm. I följe af Perſonalierna willa wi korteligen anföra denna Herrens Leſwerne. Den Poßiſka Ätten är en af de ålſta i Swerige. Hans Excell. war född d. 23 Nov. 1689 i Stockholm af Gref Knut Poße, Kgl. Råd och Ståthållare i Stockholm, och af Fru Anna Chriſtina Nat och Dag. Han blef wäl

wäl upfostrad. Upfödd under en Konung, som förstod at nyttja freden til sit Rikes flor och styrka, fik han under en annan Konung, som wiste bruka sin magt til fiendens skräk, erfara, huru redeliga tankar med et ädelt hjerta öpna den säkraste wäg til Öfwerhetens nåd och en wärkelig lycka. År 1705 trädde han i Rikets Krigstjenst såsom Volontair wid Kgl. Lif-Gardet, som då följde sin Konung på deß Krigståg i Polen. Wär Grefwe bewistade detta årets Fälttåg och war commenderad til Warschau wid Konung Stanislai Kröning. Han började altså at tjena sig från det lägsta stället up. Det torde i en annan tid hafwa warit nog för en Herre af Famille och Pengar, til at åtminstone uti första steget blifwa Officerare. Men en Carl 12 fordrade mera och åskade större prof af sina Ädlingar. År 1706 den 15 Jan. hade wär Grefwe den önskade lägenhet, at wisa prof af sin behjertenhet uti drabningen wid Grodno, inunder sin Konungs egna ögon, som sjelf anförde sin Garde och segrade. Han blef samma år i Maj Förare och den 21 Jul. Grenadier Fändrik. Et Avancement, som den tiden måtte warit så mycket ansenligare, som man wet, at Konungen

sjelf,

ſjelf, ſom då redan gjort ſå dråpeliga Storwärk, höll före, at om han warit föd underſåte, ſkulle han icke mera förtjent, ån en Capitains Fulmagt. När en ſå ſtor kännare på det ſått dömde om Capitains wärdigheten, lärer man lätteligen ſkönja, hwad Fändrik wille betyda. Ej under då, om Fändriks Fulmagten under tiden rörer unga Herrars fåfånga. Hans Maj:t torde emedlertid brukat den utlåtelſen til åfwentyrs mera, för at lära ſina Officerare modeſtie och wiſa tjenſternas angelägenhet, ån för at upbläſa en fåfeng inbilning. Wär Grefwe följde Armeen i Sept. genom Volhynien och Sleſien åt Saxen, och därigenom i ſlutet af 1707 åter tilbaka til Polen. År 1708 den 4 Jul. bewiſtade han Slagtningen wid Holofzin, blef den 10 Oct. Lieutenant, war med wid deſcenterne öfwer Deſna och Semſtrömarne, och åntel. efter biwiſtad ſlagtning wid Pultava den 27 Jul. 1709 miſte han ſin Frihet, Ägendom och Konung, i det han blef af Ryſſen tilfånga tagen wid Nieper-Strömmen och förd til Kiow och ſå widare til Muſcow. Förſynen gaf honom utwägar wid handen, at 1711 komma utur Fångenſkapen hem til ſit Fädernesland, hwareſt

reſt han fant för ſig Hans Kgl. Majeſtäts Fulmagt på et Compagnie wid des Lif-Garde, dat. Bender den 12. April. Han hade gjort ſig förtjent til detta heders-ſteget därigenom, at han med utmärkt tapperhet bewiſtat Belägringen wid Pultava. Han hade juſt ingen ſamling af Fäſtnings ritningar hem med ſig, hållandes för bättre, at wara med uti Attaquen än rita, at wärkſtälla än prata. Han war emedlertid Capitain wid Lif-Gardet och Ärlig Man, i nåd hos Konungen och älſkad af ſina Landsmän; Förmåner, ſom icke altid följas åt! År 1715 i Dec. hade han den näden, at med det aldraförſta wara på wagt hos Hans Majeſtät Konungen wid des hemkomſt från Turkiet til Ystad. Han följde 1716 i Febr. med Konungen öfwer Norſka gränſen, hwareſt han bewiſtade de 2. ſmå träfningar, ſom föreföllo den 26 Febr. med de Norſka och dagen därpå med den Danſka Öfwerſten Kruſe. Han följde ſedan Konungen öfwer Glomaſtrömen til Chriſtiania och ſå widare. Samma år den 7 Jun. blef han General-Adjutant af Flygelen, och den 7 Decemb. 1717 Öfwerſte-Lieutenant wid Lif-Gardet. År 1718 den 18 Sept. wigde han ſig med

Gref-

Grefwinnan Hedwig Christina Stenbock. I Oct. gik han med Regementet öfwer Norska gränsen, hwareſt han den 24 Nov. blef commenderad, at ſåſom Första Öfwerſten efter Regementernas Rang, men ännu warande Öfwerſte-Lieutenant af Gardet, öpna Trencheen för Fredricshall. Den fjerde dagen däreſter intogs med ſtormande hand Skanſen Gyllenlöw och Belägringen för ſjelfwa Fäſtningen fortſattes de följande bägge dagarne med all framgång til den för Swerige olycklige 30 i ſamma månad, då Konung Carl 12 om aftonen i ſjelfwa Linien blef ſkuten, hwareſter ſakerna fingo den ſkickelſe, at en ſegrande Armee med oförrättade ärender fek gå hem igen. I ſådana omſtändigheter förde Grefwen Regementet tilbaka til Stockholm. År 1720 den 2 Jan. blef han Öfwerſte af Infanteriet, men förſt 1727 d. 28 Aug. wärkelig Öfwerſte för Lif-Gardet, och blef af Konungen ſjelf Regementet föreſtåld. År 1737 den 13 Sept. blef han General-Major af Infanteriet och 1739 den 31 Mart. Riks-Råd. År 1748 den 17 Apr. blef han Riddare och Commandeur af Kongl. Majeſtäts-Orden och war hans walſpråk Amore Patriæ. Änteligen dog han

1754

1754 den 30 Jan. sedan han lefwat 64 år. Hans Excellence war i faran modig med förſigtighet, lydig emot ordres, utan at raiſonnera, ſträng i ſit befäl, men billig, trogen mot ſin Konung och Fädernesland med ingenderas förfördelande, ſåſom rigtig kännare af enwälde och frihet, efter han leſde i båda, oförſkräkt at tala och förſwara ſanningen äfwen i de granlagaſte omſtändigheter, han ſkufwade ſig aldrig i ſlipriga mål, och ſkrufwade aldrig ſina betänkande. Myndig i ſin Rådsſtol och wänlig i umgånge. Samwete och Himmelrike, Lif och Ärlighet höll han lika.

3.

Anmärkningar öfwer de Äldre och Nyare Tiders Förmån, under Hennes Kongl. Majeſtäts Höga Närwaro, förſwarade på Academien i

Lund, af Profeßor Swen Bring och Baron Guſtaf Mauritz Poſſe den 28. Aug. 1754 (c).

§. 1.

Sår wetnſkap och witterhet under Konung Ludwic 14 i Frankrike hunnit til en, för de näſt förflutna tider, okunnig högd; blef man ſå intagen af det upgångna ljuſet, at man icke allenaſt glömde, utan ock begynte förakta de gamla, i jämförelſe emot de nyare.

§. 2.

De förra blefwo dock likwäl intet dömde utan fulmäktige, ty medan Perrault uphäfde ſin röſt för de nyare, predikade Boileau, Dacier, och andra med en häpen och häfwande wördnad för de gamla (d).

§. 3.

(c) Jag har funnit denna korta Afhandling wärd at lämnas här aldeles omtryckt, hälſt ſåſom han här är för ganſka få bekant, och utom des oſtridigt hedrar deßa ark med ſit wärde.

(d) Sjelfwa manifeſtet kom ut år 1687, då Perrault upläſte för Wetnſkaps-Academien i Paris ſit *Siecle de Louis le Grand*.

§. 3.

Allting föråldras ju och aftager, fördenskull trodde man ock, at wett och förstånd på samma sätt förminskades. Ja, som werlden uti sin frodiga wäxt framalstrade tusendåriga hjeltar, men nu ej hinner längre än til en tjonde del deraf, och det sällan nog, fattade man en skiälig mistanka, at alt annat i samma proportion aftaga skulle.

§. 4.

Det är ock säkert, at ålderdomen wisat oß stora mån i alla stånd. En Alexander, en Hannibal, en Cäsar, en Ungue och Brauranunder, hafwa förknippadt den största tapperhet med wetenskapen, at göra sina undersåtare lyckliga.

§. 5.

Går man något längre ner, så möter man en Socrates, en Plato, en Aristoteles, en Euclides, hwilkas anseende aldrig kan förswinna; Och såsom deras wärde altstadigt grönskas bland Philosopherna, så lysa äfwen Homerus, Pindarus, Sophocles, Euripides, Virgilius och Horatius bland Poeterna, som Polstiernan, hwilken aldrig wet af någon nedergång.

§. 6.

Hwad wil man säja om bygnings konsten, uti hwilken det allena anses för fulkomligt, som kan jämföras med de gamlas sönderbräkade qwarlefwor: Och huru-stort hafwer icke de gamlas framsteg warit härutinnan, når ruinerna af Rom, Palmyra samt Egyptiska Pyramiderna anses åfwen i dag för nästan oefterföljeliga mästerstycken. Samma beskaffenhet är med Bildhuggeri, utgräfnings konsten och annat dylikt, hwilket alt öfwertygar om de framfarne tidernas högd, och förmån.

§. 7.

Men alt detta bewisar dock intet at naturen är i aftagande. Patriarkernas mångåriga lifstid witnar, kanske om en friskare krop och hälsosamare föda, men intet just om större förstånd och diupare lärdom. Ty hade Methusalem warit så lärd, som han warit gammal til, måste nödwändigt Newton, Leibnitz och Klingenstierna i jämförelse mot honom wara bönhasar och fuskare.

§. 8.

Man behöfwer ock intet inbilla sig någon proportionerlig förminskning af lif och andra förmåner; Ty om den warit grundad i naturen,

turen, hade menniſkian redan, ſom inſecten Ephemera, bordt födas om morgonen, upfoſtras, fara til Academier, giöra ſina reſor til klockan nio om förmiddagen, giftas wid klockan ellofwa, föra an armeer, förrätta Ambaſſader med mera til klockan tre eftermiddagen, och endteligen mått af ålder och förrätningar dö klockan ſex om aftonen.

§. 9.

Man måſte wål medgifwa, at de gamla uti wiſſa mål intet kunna öfwergås: Men wåra förmåner åro ock uti wiſſa mål ſådane, at, når man hunnit til en wiſſ högd, kommer man intet längre. Och deſſe åro de ſom hafwa egenteligen ſin grund och förkofran uti en wiſſ genomträngande drift i förſtåndet, utan någon ſärdeles tilökning af utwärtes och främmande förfarenhet: och ſådane, til hwilka wi mera födas än upfödas.

Sålunda, når en hielte lärdt at hålla ſina begärelſer i tygelen, och måta alla ſteg efter det almännas wälfärd: har han hunnit til det mål, ſom menniſkligheten kan upnå. Likſå når en begriper proportionen emellan linierna uti en triangel, jämförelſen emellan Sphära och Cylindren, och annat dylikt, begripes det ſedermera af någon annan hwar-

ken mer eller mindre, utan at man derföre kan säja, at läromåstaren är mycket förmer än lärjungen.

Med Bygningskonsten och des systrar, är det så beskaffadt, som med et wäl och lefwande målat conterfey; sedan det fulkomligen liknar originalet, kan intet alla werldsens tider med alla sina konstnärer bringa det högre. Och när man träffadt jämförelsen emellan nyttan, wackerheten och simpliciteten, har man himmit målet, utom hwilket ingen wäg är möjlig. Den som wid sådane omständigheter ändå wil gå längre, bör wänta sig samma öde, som den, hwilken med mycken möda klättrat sig up på spitsen af et högt torn, och är ändå intet nögd med at hålla sig där fast, utan sträfwar alt fort at komma högre. En sådan mäste ju nödwändigt genom sjelfwa bemödandet ramla utföre, och således, til belöning af sin gränslösa åtrå, finna sig i långt lägre och sämre wilkor, än han war tilförne. Genom bekymmersamt arbete kan man af wildiur giöra menniskior, men aldrig kan något arbete giöra af en menniska annat än en menniska.

Men andra wetenskaper äro däremot af den beskaffenhet, at de aldrig nog kunna utgrun-

grundas, och aldrig bringas högt nog, och fordra således en lång förfarenhet: och om de nyare intet i deßa öfwergingo de gamla, kunde de icke en gång komma i jämförelse med dem.

§ 10.

Wil man fästa sina ögon på exempel, finner man, at de nyare uti wißa mål likna de gamla, och åter uti andra icke allenast öfwergå dem, utan ock böra öfwergå dem. En Alexander med alla sina fel, blifwer säkert en stor Herre. En Gustaf Adolph, en Fredrich med fåare fel äro likså store. Om någon uti senare tider öfwergått Hannibal wet jag intet: Men jag wet likså litet, om hela ålderdomen med alla sina hielter kan upwisa en enda sådan, som Konung Carl 12. Kan gamla werlden skryta af en Augustus, så kan den nya pråla af en Ludwic 14, en Gustaf, och en Friedrich Wilhelm, til at förtiga andra, som wåra tider med fägnad wörda på sina höga säten.

§. 11.

Samma beskaffenhet är med andra idrotter, och har man swårt för at upwisa en Homerus, en Sophocles och Virgilius; bland de nyare, har man nog så swårt at

finna en Moliere, en Corneille, en Addiſon, en Pope, och Guarini ibland de äldre.

§. 12.

Anſer man naturkunnigheten, wißa delar af Matheſis, Chymie och mera ſådant, möter oß en ſkilnad, ſom mellan natt och dag. Och ſägna wi oß med ſkäl at icke allenaſt den gamla glashimmelen, utan ock alla Cycloperna tillika med ſjelfwa foglen Phœnix länge ſedan flugit bort ur wåra naturkunnigas ſkrifter. Et enda Priſma och microſkop uptäcker flera hemligheter i naturen, än alla Ariſtotelis Elementer och Democrits atomi kunnat updaga. Den ſom ſäjer, at de gamla haft ſig alt ſådant tilförne bekant, kan med lika ſkäl ſäja at wi redan weta, det ſom wåra efterkommande i ſiette och ſiunde led aldraförſt ſkola upfinna.

§. 13.

Således hafwa de nya ſina förtjenſter, de gamla åfwenock. Och ſom det är troligt, at Euclides nti wår tid upfylt Newtons plats; ſå är ock ſannolikt, at den ſenare uti Euclids kläder och omſtändigheter, hade giordt alt det ſamma, ſom den förra uträttadt. En Alexander och Karl 12 bliſwa alla tiders häpnad och förundran, ſåſom en Adolph

Fre-

Fredrich och Lowisa, synas skänkte af högden, til at wara alla wetenskapers hägn och alla tiders prydnad: och under hwilka wi hoppas både kunna glömma, likna och öfwergå de Gamla.

4.
Om Drotning Christina.

År 1751 utkommo uti två starka quartanter hos P. Mortier i Amsterdam Memoires, concernant Christine Reine de Suede. Författaren til deßa bland oß nogsamt bekanta Dr. Christinas Märkwärdigheter är Herr Johan Arckenholtz, Råd och Bibliothecarius hos Landgrefwen af Heßen-Caßel. De innehålla intet egentligen denna Stora Drotningens Regering i Swerige och förda Krig på Tyſk och Danſk botn, uti hwilka saker han hänwiſer sin läsare til Pufendorfs Commentarii de Rebus Suecicis, utan endaſt hennes enſkylta lefwerne, så före sin affägelſe från regeringen här i Swerige, som efter den samma utomlands. Det måſta är grundat på hennes egenhändiga Bref, af hwilka 219 äro införde hel och hälna. Allt är hämtat utur sina egentliga källor. Detta arbetet har koſtat H. A. otrolig möda, widlöftiga reſor, mångåriga

samlingar, stor brefwäxling och en oändelig beläsenhet. Han har hopsamlat alla möjeliga materialier för en annan, at förfärdiga sin Hjeltinnas Lefwerne. Han säger sjelf uti sit Företal, at han intet skrifwer hennes Lefwerne och Regering, utan endast en stor samling af hennes märkwärdigheter. Mångfaldiga saker finnas, som litet eller aldeles intet röra Dr. Christina. Deßa Memoirer äro at anse såsom et förtreffeligit Archiv af allehanda saker uti Swänska Historien, hälst från 1630 til 1690. Deras widlöftighet bör altså mera berömas, åtminstone af en Swänsk, än i minsta måtto tadlas, fastän jag intet kan neka, at en utlänning lärer ledsna wid många widlöftigheter, hwilka en Swänsk läser igenom med nöje flera gånger. För en, som är hwarken Swänsk eller Fransos, lärer Voltaires Siecle de Louis XIV läsas med mera smak, än Hr. A. Memoires de Christine, fastän de äro med olika förtjenst skrefna. Deßa senares uppenbara företräde består uti deras trowärdighet. Man kan i wår tid intet nogsamt berömma en Historie-Skribent, som skrifwer med witnesbörder. Hr d'Alemberts critique är altså den obilligaste i hela wärden. Men huru onödigt jag wil,

wil, så måste jag dock bifalla til en del Baron Holbergs omdöme, at Hr. A. är mera sin Hjeltinnas Advocat och Panegyricus än Historieskrifware, fast än han är detta senare med alt besked. Han har intet med nog tydelighet tilstått för hela wärden hennes fel och swagheter, hwilka dock blifwit med en Christina odödeliga, utan fast beständigt wist henne på den goda sidan. Hr. A. nit, at wid alla möjeliga tilfällen tadla Fransoserna och Sweriges Alliancer med Frankrike, faller den okunnigaste Läsare nog besynnerlig, hälst som deßa betragtelser äro nästan de endaste, som finnas uti hela detta widlöftiga wärket. Senare hälften af andra delen innehåller et Bihang af 88 Skrifter, mäst bref, som uplysa Christinas Historia och hennes tidehwarf, et arbete, som Drottningen sjelf författad wid lediga stunder, bestående bara i tankar och korta betragtelser, et annat hennes urbete, som består uti betragtelser öfwer Alexander den Storas lefwerne och gärningar, och flera register. Dagtat ingen uti hela wärden med den möda samlat och läst alt det, som någorlunda kan röra Drotning Christinas person och lefwerne, säjom Hr. A. så har han dock intet på något ställe inrykt hennes

Ca-

Caracter efter den föreſtälning, ſom han nödwändigt i ſå många år gjort ſig om henne. Hr. A. har altſå funnit för godt, at intet ſäga ſina hjertans tankar om den perſon, hwars owanliga bedrifter han beſkrifwit, utan endaſt infört de caracterer ſom Chanut, Mannerſchied, Mißon och andra upteknat om denna wår Drotning. Jag har läſt Hr. A. Memoirer twå gångor igenom. Förmodeligen tager hwarken han eller min Läſare illa up, at jag efter den föreſtälning, jag gjort mig om Chriſtina, meddelar under N. 6. en Caracter om bemälte Drotning.

5.
Om Drotning Chriſtina.

I Berlin eller rättare ſagt uti Paris utkom 1753 i 2 band i 8. Melanges de Litterature, d'Hiſtoire & de Philoſophie. Författaren til detta arbetet är Hr. d'Alembert, en ſtark medarbetare på det ſtora wärket och alla Wetenſkapers Ordabok, Encyclopedie kallat, ſom utkommer i Paris i fol. och hwaraf tredje delen, ſom innehåller bokſtafwen C. nyligen utkommit, ſedan de begge förra mäſt uthålla et åfwentyrligit krig med Franſka Präſterſkapet,

ſkapet, och i ſynnerhet med Sorbonne eller Theologiſka Faculteten i Paris. Wi komme åter til Hr. d'Alembert och hans förſt omnämde bok. Han är af lika halt med en Voltaire, Raynal och flera wår tids nymodiga Skribenter. En prunkande och kryddad ſkrifart gjöra de ämnen, han afhandlar, ſmakeliga i allas munnar. De ſträngaſte Philoſophiens ſanningar och de trumpnaſte ſedoläror förwandlas under hans händer liksom til ſagor och äfwentyr. Allt ting leker uti hans Hiſtoriſka berättelſer. Anecdoter, och målningar äro blandade om hwarandra. Men om alla bewis äro ſå cirklade, och alla berättelſer ſå ſanna, däröm äro de fläſta Journaliſter nog twetydige. En falſk wältalighet och granna ord wäga nu tungaſt. Förmodeligen har Hr. d'Alembert märkt detta. Wi komma nu til innehållet af hans bok. Wi wela röra wid några af de uti den ſamma afhandlade ämnen. I förſta delen finnes hans Förtal til Encyclopedien omtryckt. Han förſwarar ſig tillika mot den beſkyllningen ſom wore han Materialiſt eller en, ſom nekade Själenes andeliga wäſende. Han har ock inryckt ſina åminneſetal öfwer Joh. Bernoulli och Abbotten Terraſon. Andra

delen

delen börjas med Anecdoter och anmärkningar om wär Swänska Drotning Christina. Här får man läsa de bittraste granskningar öfwer Hr. Häf-Rådet Arckenholtz i Caßel och hans Memoires de Christine. Hr. d'A. säger, at Lärda, som warit wana wid, at läsa torra och osanteliga wärk, hwilka warit opstoppade med oändeliga citationer, förlorat alt tålamod wid genomläsandet af Hr. Arckenholtzes Memoirer. Han finner wär Christina begrafwen uti grål och skol-dam. Hon är i hans ögon aldeles okänbar. Intet under. Hr. d'A. har sjelf haft i upsåt, at skrifwa den Swänska Drotningens Märkwärdigheter. Men til al lycka för oß och efterwärden, så blef han af Herr Arkenholtz och andra orsaker häruti hindrad, och slipper således hos kännare at paßera för den andra Vertot. Til at wisa sin styrka i Swänska Historien, så har han nu här meddelat sina anecdoter om Dr. Christina. De angå egenteligen hennes umgånge med sina Lärda, och i synnerhet med Grotius och Carteſius. Hr. Hofrådet har redan tilräckeligen förswarat sig uti et Franſyſk Bref til Hr. G * *, som utkom i Caßel 1754, uti hwilket han på et förtjent sätt blottat Hr. d'A.

d'A. swaghet och flera fel uti Historien på deßa hans få blader uti detta ämnet, då däremot hela hans beskylning går därpå ut, at Hr. Arckenholtz författat sina Memoirer med förmycken trowärdighet och med en beläsenhet, som skämmer ut både honom och många andra, hwilka tiltro sig at kunna skrifwa Historier. En hufwud-omständighet förbigås altid af alla Hr. Arcknholtzes Motsägare, nämligen, at han aldrig satt sig före, at egenteligen skrifwa Dr. Christinas Lefwerne, utan at gjöra den möjeligaste samling af hennes märkwärdigheter, utaf hwilka en tänkande Skribent kan gjöra en tilförlåtelig hennes Lefwernes-beskrifning. När jag nu här anförer Hr. d'A. hufwudreflexion öfwer wår Drotning, så lärer man på en gång känna denna Skribentens tankesätt och omdömen. Den lyder så här: Drotning Christinas hela förtjenst är, at hafwa lefwat 63 år. Et härligit infall! En oerhörd skamlöshet! När man wid ljuset beskådar Hr. d'A. afhandling, rörande Drotning Christina, wet man intet, om man skal tilskrifwa des författande åt Autorens kitslighet, eller et Fransyskt Hat til Hr. Häfrådets person. Widare finnes i denna andra delen et försök öfwer de Lär-

da.

da. Detta är wäl skrifwit och innefattar wi ti sig bland annat en berättelse om Wetenskapernas tilstånd i Frankrike. Et ämne, som paßar sig med Hr. d'A. styrka, och som förtjenar et billigt låford. Några öfwersätningar utur Tacitus gjöra slutet.

6.

Drotning Christinas Caracter.

Hon war af medelmåttig wäxt, täm̃eligen wäl lagd, ägde en mer manlig än qwinlig skönhet, hade stora blå ögon, hwilka hon med höghet och behag hwälfde, en hög och krokug näsa, en liten och wälpaßad mun, stora läppar, en klufwen haka och fria later. Hon bar en lös peruque, och hela hennes klädedrägt war fri, otwungen och owälig. Pragt och twång i kläder war aldeles mot hennes smak. Hon talte med en klar stämma, och då hon talte med ifwer, blef hennes röst nog manlig, såsom hon ock kunde gifwa den alfwerssammaste upsyn, för hwilken wåra Segrande Hjeltar och Generaler bäfwade. Om hennes förstånd och lärdom talar hela wärden på et sätt, som längesedan gjort henne odödelig. Däremot äro näftan alla Skri-

ben-

benter af skiljagtig mening, när de skola tala om hennes hjerta och seder. At i följe af hennes handlingar och upförande fälla et sannolikt omdöme, war hennes hufwudfel ostadighet, som härrörde af en sinnes eld, som aldrig hos henne kom til stadga genom en afgjord och hos sig sjelf besluten eftertanka. Hon talte och skref wäl efter sin afsägelse om den nedrighet det wore för henne, at nånsin åstunda Swänska Kronan igen, och at det wore för henne en omöjelig sak, at beflåcka en så heroisk gärning med en weklig ånger. I sit bref til Prinsen af Conde genast efter afsägelsen skrifwer hon, je ne noircerai jamais mon action, qui m'a semblé si belle, par un lache repentir (e), och dock är det uppenbart at hon gjorde det samma flera gånger, och af alt hjerta åstundade, at få åter Regeringen, och kanske at upofra sin nya religion för des erhållande. Hennes hjertas flyglighet war ogemen stor, och til at lefwa uti efterwärdens minne genom de utomordentligaste handlingar, war förmodeligen en stark driffjäder til hennes afsägelse, religions ändring, resor och stridiga beslut. Hennes Religion är nog twetydig. At hon wärke-

 ligen

(e) Se Hr. Arckenh. Mem. de Christine T. 1. s. 417.

ligen haft och skrifwit höga tankar om GUD och Hans andeliga Hushålning är onekeligit. At hon haft wördnad för GUD och utöfwat sin Religion efter öfwertygelse ända til 1650 år ock säkert. Men at hon äfwen å andra sidan fåt och haft tankesätt, som endast kunna falla på den grofwaste Naturalisst och bestyrkt dem genom sit upförande, är äfwen lika wist. Jag wet intet, om jag bedrar mig, då jag tror, at hon efter sin naturliga ostadighet warit stoftals Christen och stoftals Naturalist, stundom dygdig och stundom ogudagtig, stundom handlat med wördnad för GUDs närwarelse och stundom warit lätsinnig, stundom haft en lefwande öfwertygelse om den Christna Religionens Sanning och stundom gäckats med des dyraste Hemligheter, stundom burit höggagtning för Dygden och smakat des belöning och stundom åter blifwit bortrifwen af lasternas smicker och retelser. Hon tyckes intet i grunden haftwa genomtänkt dessa saker, utan endast ägt en widsträkt beläsenhet, men ingalunda warit det, som man nu kallar en Christen Philosoph. Hon war gemenligen sådan som de personer woro, hwilka hon omgiks med. Hwem skulle tro, at det war

sam-

samma Christina, når hon uplärdes af den fromma och lärda Johannes Matthiä och hade sit förtroende til Gref Axel Oxenstierna, eller då, sedan hon war förgiftat genom de skadeligaste tankesätt af Salmasius och Bouridelot, och wräkte sig utur den ena günstlingens famn uti den andras. Hur olikt war hennes upförande från 1641 til 1650, med det från 1650 til 1654. War det samma person, som lefde i Brüssel 1654 och 1655 med den, som lefde de sista 10 åren uti Rom. Huru himmelswida äro de tankesätten, hwilka hon ådagalägger uti sit bekanta bref til Grefwinnan Ebba Sparre från Brüssel 1655 (f), skilda från de, hwilka hon tillskrifwer Gref Wasanow från Rom ungefär 1679 (g). At hon straffade Monaldeschi war billigt, men det barbariska sättet, hwarpå hon lät nedsabla honom, kan och bör aldrig ursäktas. Hon war ofta onådig, men detta är den enda gången hon war grym. At hon felat mot Kyskhets lagen säga fast alla hennes Skribenter med enhällig mun. Hr. Arckenholtz är näsan den endaste, som ingenstädes härom wil gjöra

C 2 nå-

(f) Se Hr. Arkenh. Mem. T. 1. f. 474.

(g) Se desamma T. 2. f. 192.

någon ren bekännelse. Förmodeligen war hon ganska swag uti denna puncten. Hon hade et godt hjerta, fik snart tycke, älskade med hetta, trötnade i längden, och wämjades til slut åt den person, i lag med hwilken hon åtnjutit de läkraste nöjen. Den, som hon älskade, ägde Fullmagt, at disponera henne, som nog syntes på Gref Magnus Gabriel de la Gardie, Spanska Ambassadeuren Pimentel, och Franssosen Bourdelot och flera. Hon war gifmild ända til slöseri. Hon war höflig mot alla menniskior, men ogement högdragen, når det kom an på något, som rörde hennes person och stånd. Hon lät aldrig befalla sig något, når det kom an på trots. Hon älskade sit Fädernesland, och war det enda orsaken, hwarföre hon lämnade Sverige, til at få lefwa friare och efter sin smak utomlands, ty just denna friheten, eller at nämna det med sit egit ord, sjelfswäldet war hennes starkaste paßion, sedan hon ledsnade wid Regeringssyslorna. Hon ägde fast alla Gustaf Adolfs dygder, men han ägde intet af hennes fel.

7.

Stockholmiſches Magazin.

Under detta namn har Bokhandlaren G. Kieſewetter låtit i Tyſkland 1754 på 352 ſ. i ſt. 8 uplägga förſta delen af et wårk, til hwilket Herr Carl Ernſt Klein är Författare. Det innehåller öfwerſätningar af ſmårre Swenſka ſkrifter uti Hiſtorien, Stats och Naturkunſkapen, ſamt Lårda Nyheter ifrån wåra Sw. Wetenſkaps och Witterhets Academier, Högſkolor och Gymnaſier, med mera hithörande. Et upſåt, ſom är hedrande för wårt Rike och gagnande för utlänningen. Detta arbetet, hwaraf årligen 2 delar ſkola utkomma, är i underdånighet tilſkrifwit Hans Kgl. Majeſt. af Swerige. Öfwerſätningen är öfweralt lyckelig och flytande. Denna förſta delen innehåller följande öfwerſatte ſkrifter: 1) R. R. H. Bar. von Höpkens Tal wid Obſervatorii inwigning, 2) Samma Höga Herres Tal wid Witterhets Academiens inſtiftande på Drotningholm, 3) Samma Höga Hennes Åminnelſe-Tal öfwer Hr. Prof. Anders Celſius, 4) R. R. Hr. Gr. Teſſins Åminnelſe-Tal öfwer Höf-Intend.

Hr. Bar. Carl Härleman (h), 5) Detta Åminnelse-Talets uplysning af Hr. Carl Ernst Klein, 6) Canc. R. Hr. Ed. Carlesons Tal om Fiskeri Inrätningar i Swerige, 7) Hr. Prof. And. Berchs Politiska Arithmetica, och 8) Kammarh. Hr. Carl de Geers Tal om Insecternas Generation. Härpå följa de Lärda Nyheterna, hwilka wi här förbigå, såsom bland oss ändå nogsamt bekanta. Såsom detta arbete hufwudsakeligen innehåller Swänska Öfwersätningar, så wil man bifoga en förteckning på de Swänska Böcker, som sedan 1740 blifwit öfwersatte och tryckte på utländska språk. De förnämsta äro dessa följande: D. Nordbergs Historia om K. Carl 12 på Franssyska och Tyska; Kgl. Wetensk. Acad. Handlingar; Adalriks och Gjötildas Äfwentyr; Hr. Tunelds Geographie öfwer Swerige; Swänska Sparbössan; Hollands Gullgrufwa; D. Ol. Celsii Hist. om Kon. Gustaf 1 bägge delarne; Borgerlig Regering; Hr. Högströms Beskrifning om Swänska Lapmarken; Hr. Ehrenmalms Resebeskr. öfwer Lapmarken; Hr. J. Gotsch. Wallerii Mineralogie; Hr. Bar. Härlemans Dag-

(h) Detta är ock särskilt öfwersatt af Herr Prof. Dähnert i Greifswald på Tyska, och där tryckt 1754.

Dagbok; Orſakerna til Wäſt-Gjöta Rikets undergång i Spanien; Hr. Bar. Haſtfer om Fulgoda Får; Hr. Prof. Kalms Reſa til Norra America 1 delen (i); En Gammal Mans Bref til en Ung Prins tillika med denna Unga Prinſens Swar på en Gammal Mans Bref; alla på Tyſka; Pet. Sellegrens Afſkedsbref på Danſka, Tyſka och Ängelſka. At ſe ſå många Swänſka arbeten öfwerſatte på utländſka ſpråk och det innom 14 år witnar ojåfagtigt om den anſenliga tilwäxt, ſom wetenſkaper, lärdom och witterhet hos oß på en ſå kort tid wunnit.

8.

En Ärlig Man.

Under denna påſkrift år 1755 hos P. J. Nyſtröm utkommen en Skaldedigt på 2½ Ark i 4. Des innehåll är ganſka eftertänkſamt. De två

(i) Af hwilken 1754 utkom på en gång två ſärſkilta öfwerſättningar, den ena förſärdigad af Hr. Carl Ernſt Klein i Stockholm på Bokhandl. G. Kieſewetters förlag, och den andra af Hr. Mag. Joh. Phil. Murray i Göttingen, Secret. wid det därſtädes warande Kgl. Tyſka Sälſkapet och en wärdig Son af Hr. Paſtoren wid Tyſka Förſaml. i Stockh. D. Andr. Murray. Denna ſenare öfwerſättningen utgjör 9 delen af den Samling af Reſebeſkrifningar, ſom uti Göttingen årligen utkommer.

första arken åro Företal, uti hwilka Författaren öpnar sig en wäg genom många spöken til sin Årliga Man, hwilken han sedan med rena färgor på det sista halfwa arket afskildrar. Författaren går inuti en widlöftig betragtelse öfwer Ondskan, til at skälla sin Årliga Man uti en desto förtreffeligare dag. Då han håller på at beskrifwa, hwad Ondskan uträttar uti et Land, hwarest den får tygellöst rasa fram och bryta för sig neder alla de motwärn, som GUD, Förnuft och Lag på helgade grunder satat, utbrister wår Skald uti följande ord:

Hwem ser ej då hwad kunde hända?
Mon där behöfdes konst at spå,
Hwad öde syntes föreslå?
Här war förhand en faslig ända:
At kasta Lag och Rätt omkull:
At skaffa **Lystnan** fria tyglar,
Och **Frihet** under hårda pryglar
Förtrampa ned i blod och mull.

Ach usla Tid! ach willa Seder,
Som så den förra Tiden glömt!
Är säret nu ej mera ömt?
Hwad bli då Plikt och helga Eder,
Skall alt ditt Wäl i **Ondskans** garn,

En

En Himla-winst, i grund förfaras?
En sak, hwarför en gång skall swaras
För GUD och sista Barna-Barn.

Så talar Eftertankans ifwer;
Hur kan en Tid bli så förkjust? m. m.
Widare målar wår Skald de widriga öden,
som en Frihets älskande Dygd måste utstå,
och tröstar Henne til slut med dessa ord;
Sen har tu tusen andra Wänner,
Som mena dig och dina wål.
Hwem äger wett, och wil bli Träl?

Därpå kommer beskrifningen på en Ärlig Man, af hwilkens Kännetekn wi willa anföra et par stycken, til at deraf lämna wåra Läsare sjelf tilfälle, at dömma huru wida wår Skald afskildrat sit original med sanna drag och at tillika lära känna de egenskaper, hwilka en Ärlig Man i Swerige bör äga, såsom då han skrifwer:

Dernäst så tror han Kungen wara
På jorden HErrans Ombudsman,
Och wil, han kunde, liksom han,
Enwäldigt Magt med Mildhet para.
Men som de dödeligas lott
Ej kan mot Himla-Wishet swara,
Så tror han Kungen Konung wara,
När han har Magt at göra godt.

*** *** ***

En Ärlig Man ſig aldrig ſkufwar,
Är ej tillika kall och warm.
Han brukar Hufwud, Bröſt och Arm,
At förekomma konſt och ſkufwar.
Kort ſagt: Han menar Kungen wäl,
Och Fosterlandet icke mindre.
Han wet at jämka bägges indre,
At Kung blir Kung, men han ej Träl.

Nu lärer redan nog waka ſägt, för at begripa Författarens mening. Ämnet är bland de störſta och angelägnaſte til at beprisa, hälſt uti et fritt Samfund, hwareſt aldrig för många af Ärligt Folk eller Patrioter kunna gifwas, hwilka med ſamlade kraſter mota och afwärja det wäld, hwarmed en laglös Ärelyſtnad ſöker bryta de grundwalar, hwarpå den Almänna Säkerheten är upbygd och befäſtad. Författaren, ware ho han wara må, bör altſå af wårt Almänna behedras med offenteliga läford, ſom intet miströſtat, at utföra et ſå högt ämne, och äfwen med mycken förtjenſt på ſå få blad för wår Sw. Menighet tolkat des innehåll. En liten anmärkning tillåter Författaren oß dock at gjöra, ſom intet rörer Skaldedigtens innehåll, utan det Kopparſtycke, ſom F. behagat ſät-

ta

ta fram för sin lilla skrift. Det war intet nog, at afmåla en Ärlig Man för wärt Almänna med bundna ord, utan. F. wille ock wisa det Almänna genom et Kopparstycke, huru en Ärlig Man ser ut. Utan at uppehålla oß wid sjelfwa sticket, så har det städse kommit mig litet förtrytsamt före, at den föreståldа Ärliga Man, flyttad från jorden på en molnsky under Nordstjernan wänder ansigtet från åskådaren. En Ärlig Man ser hela wärden bus i ansigtet. Dock tör hända, någon tänker, at denna min anmärkning är mindre nödig. Kanske, men jag har trot mig med densamma gjöra en opartisk Berättares skyldighet.

9.

Nytt Förråd af Äldre och Nyare Handlingar rörande Nordiska Historien.

Under deña påskrift, åro redan sedan 1753 hos J. Merckell tre stycken utkomna af et arbete, hwilket är nästan det första af det slaget, som hos oß på Sw. utkommit. Flera åro gemensamt Författare til detta wärk, hwilka wi kanske framdeles

les få det nöje at nämna, såsom de, hwilka gjöra sig på et utmärkt sätt om wår Swänska Historia förtjenta. Åtankan af de bedröfweliga öden, som Samlingar af handskrefna saker hos oß tid efter annan warit underkastade, har bewekt wåra Herrar Samlare, at gjöra en början med detta arbetet, och genom detsamma rädda åtskilliga rara Documenter från deras undergång och at tillika meddela någon uplysning uti Nordiska Historien. De redan utgifna tre stycken wisa tilräckeligen inrätningen af hela arbetet. Det wal Författarena träffat uti sina ämnen och deras förklarande utaf Historien talar nogsamt til deras beröm. Wåra gränsor tillåter oß endast, at nämna de Documenter, som uti deßa stycken finnas aftrykte och förklarade. Första stycket innehåller Riks Canc. Bar. Ax. Oxenstiernas och Acad. Canc. Hr. Joh. Skyttes Visitation wid Upsala Academie 1637, K. Magni Erichsons Confirmation på K. Erics och Hert. Birges Resol. at en skäppa korn utgjöres til Nydala Kloster, Pfaltzgr. Joh. Casimirs och des Gemåls skrifwelser til Prof. Lenäus i Upsala, Kgl. Maj:ts Rescript til Arke-B. Swebilius om anstalt til underwisning i Christendomen för

för de Finnar, som bebodde Skogarne i Gestrik- och Helsingland, Kgl. Maj:ts skrifwelse til densamma om bästa medlet, at förmå Präſterna til at åtaga sig präſidium i de årlige präſtemöten, K. Christian 4 påbud om de Holländares antaſtande och arreſterande, som woro i Ludw. de Geers tjenſt, Drotn. Christinä föreskrift til K. Carl 11 för Häfmåſtaren Beaulieu, at til des innestående betalning blifwa förhulpen, och Kgl. Råd. Gr. Lindschölds Bref til Secret. Akerhjelm om Upſaliſka oroligheterna 1688. Andra stycket innehåller en Dagbok öfwer Fredsunderhandlingen i Narva 1594 och 1595, Stockholms Borgares Förſwarsſkrift emot deras oroliga Kyrkoherde Per Påwelſon, K. Magni Eriſons bref och tilſtånd för Biſkop Henric i Linköping, at anlägga en Stad uti Berga i Finwed, K. Carl 11 handbref til Landsh. i Weſterås Bar. Gyldenhoff, och Päminnelſer öfwer Laur. Andreä Swänſka öfwerſätning af N. Teſtamentet. Tredje Stycket innehåller Fortſätning af nysnämde päminnelſer, berättelſe om uphofwet til Trätan emellan Joh. Meſſenius och de andre Profeſſorerna i Upſala 1610, Biſk. Terſerii Bref til Dompr. i Linköping M. Bengt Figre-

Figrelius 1671, Twänne Riks Canc: Bar. Ax. Oxenſtiernas Bref til des Doter Kirſtin Oxenſtierna 1628, Kgl. Maj:ts ſkrifwelſe til Ärke-B Swebilius om Prof. Har. Wallerii wedergälning för des möda med Pſalmernas inrättande uti tjenliga toner til den nya Pſalmboken, Biſk. Bilbergs ſkrifwelſe til Theologiſka Facult. i Upſala hwaruti han wägrar ſig at antaga Doctors graden ſom honom tilbjöds under de wilkor at förut aflägga Academiſka prof, K. Eric 14 bref til ſin Syſter Cäcilia at hon ſkulle ta hans barn från Agda Pedersdotter 1561, och Tord Sandersſons Frälſe bref, utfärdad af K. Eric af Pommern 1431. Detta är nu innehållet af tre ſtycken, ſom utgjöra endaſt 25 a. i 4. Fram för hwart Document finnes en mer eller mindre widlöftig förklaring öfwer den ſaken, ſom uti ſjelfwa Documentet innehålles, och hwilken är med al möjelig trowärdighet utarbetat. Finnes något namn eller ord uti ſjelfwa Documentet, ſå finnes det uti en not tilräckeligen uplyſt. Nämnes där någon perſon, ſom ofta ſker, ſå fins denſammas korta lefwernesbeſkrifning anförd uti anmärkningen. Af alla de inryckta Documenter äro inga, ſom ſå mycket behaga

det

det Allmänna, som de Bref, hwilka blifwit wäxlade emellan enskylta personer, och til ex. författade af Gr. Axel Oxenstjerna, Gr. Lindschöld, Biskop Terserus, Prof. Stjernberg och andra. Med Herrar Författarenas goda minne tager jag mig den friheten at upgifwa et förslag, hwilket, om det af dem skulle för godt ärkännas, ostridigt förökte det wärde, hwilket deras arbete redan äger. Det är, at de intet borde binda sig altid wid något wist Document, utan äfwen utom Document införa någon kort afhandling utur Swänska Historien, hälst Stora och märkwärdiga Måns Lefwernesbeskrifningar, hwilka senare skulle wara det Allmänna så mycket angenämare, som Författaren til Swänska Måns Lefwerne har uphört med andra Stycket, som handlade om Birger Jarl, och man har föga hopp, at snart få se de Biographier, som Hr. Bibliothecarien Celsius låfwat at utgifwa. Herrar F. F. hafwa häruti mönster för sig både uti Danska Biblioteket och Danska Magazinet, hwilka bägge de i sit företal med beröm nämna, såsom sina anledningar til närwarande arbetes utgifwande. De binda sig intet wid tideräkningen, utan blanda om hwarandra ämnen,

nen, så ur åldre, som nyare tider, hwilket åfwen förorsakar en angenäm omwäxling för Läsaren. Ät de såsom menniskor äro underkastade fel, hafwa de sjelfwa tillstått. Den critique de fått, rör mer et wist documents ålder och skrifart, än sjelfwa arbetets inrätning och deras upsåt, hwilka förtjena af oß al upmuntran och af efterkommanderna et högst billigt låford.

10.

Riks Rådet Baron Wilhelm Ludvig Taubes Lefwerne.

Herr Biskop Sam. Troilii Likpredikan öfwer framl. Hans Excellence blef först 1754 trykt hos P. J. Nyström och är det utur Personalierna, som wi nu meddela denna Herrens Lefwerne. Han war född d. 10 Julii 1690 i Örebro af Baron Fredric Ewert Taube Kongl. Swänsk Amiral, som härstammade från Lifland, och Fru Grefwinnan Beata Elisabeth Wrangel. År 1704 blef han Page hos Ankedrot. Hedwig Eleonora, reste 1706 ut til Swänska Armeen i Polen och blef efter 18 månaders tjenst såsom Grenadier Förare och Sergeant 1707 Fändrik wid Kgl. Lifgardet, och kort derefter Lieutenant wid Östgöthra Cavallerie.

År

År 1708 bewiſtade han Drabningarne wid Holoſzin, Meſkoyitz och Smolensko, hwilken ſenare år ewärdeligen märkwärdig af den ſtora fara, hwaruti Hans Maj:ts egen Perſon råkade, ſedan han med twå Eſcadroner af Oſtgjöta Cavallerie af fienden blef på alla ſidor kringränd. Wår unga Baron hade då den lyckan, at wid Lif Eſcadronen af Konungen ſjelf anföras, hwilket tilfälle lade grunden til al den höga nåd, hwarmed Hans M:t ſedermera altid Honom omfattade. År 1709 bewiſtade Han ſlagtningen och nederlaget wid Pultava, och blef då efter det tappraſte fägtande tilfånga tagen af Ryſſen. Han utſtod ſit fångenſkap i Smolensko, Muſcow och Wologda alt til 1715, då han genom Guds underbara ſkickelſe fan tilfälle faſtän med ſtörſta wågſpel och lifsfara, at rädda ſig med flygten på en liten båt 100 Swänſka mil från Wologda til Archangel, hwarifrån han med et Hollänſkt ſkepp lyckeligen ankom til Amſterdam. Han kom i Dec. ſamma år hem, och blef af ſin nådiga Konung förordnad til Capitain wid Des Lifgarde. År 1717 blef han Ofwerſte-Lieutenant wid et af de den tiden inrättade Siöregementer, Enter Karlar kallade, och tjente ſåledes både til lands och watn.

År 1708 gifte Han sig med Grefwinnan Eleonora Charlotta Bonde. Efter Kon. Carl 12 död indrogos de nyßnämde Siöregementer 1719, och då flyttades han af Drotning Ulrica Eleonora til Ofwerste Lieutenant wid Westerbotns Infanterie, men emedan hans otilräckeliga hälsa och swaga bröst, som frugter af 1709 års kalla winter campagne i Ukraine, ej längre tillåto honom, at tjena wid et regemente, som låg under et så hårt climat, så sökte och fick han afsked 1721 Han reste samma år utomlands, årnandes sig för sin hälsas skull til de warma Baden i Tyskland, men kom intet längre än til Hamburg, hwarest han blef frisk och antogs såsom Ofwerste af Hans Kongl. Höghet Hertig Carl Fredric af Holstein Gottorp. Han kom 1722 til Swerige igen och lefde utom annan syßla än som Ofwerste i Holstensk tjenst, tils han 1729 af Kon. Fredric blef Ofwerste wid Uplands Regemente, hwarwid han först 1737 fick Ofwerste Indelning. År 1742 blef han Landshöfdinge i Blekingen. År 1746 Riks Råd, 1747 Ofwerste Marskalk wid det Kongl. Hofwet och 1748 Riddare och Commendeur af Kgl. Maj:ts Orden med det walspråket Vita Teste. Han dog efter en högst upbyggelig beredelse

redelſe i Stockholm den 8 Aug. 1750, ſedan han lefwat 60 år, och blef med ſtor ſtät ſåſom den förſta Riddaren af Kgl. Swänſka Seraphiner Orden i Riddareholmen begrafwen.

II.

Konung Erics 14:s Caracter.

Denna Sweriges Konung war en ſtor och wacker Herre, af et ganſka godt wett och ſtort mod. Han anträdde regeringen 1560 med mycken Statsklokhet och al luſtre. Han älſkade pragt, och war hans kröning den prägtigaſte af alla, ſom för hans tid i Sverige warit. Han war wällufſtig och älſkade wackra Fruentimmer. Han war tapper, wiſte prof derutaf mot Danmark, och blef helt förbittrat, då Ståndern par gångor nekade honom, at wåga ſin perſon mot fienden och at ſjelf anföra armeen. Han war wäl upfoſtrad. Han war ganſka lärd och ända uti de wetenſkaper, hwilka icke fordras af en Prins. Han ägde ſin mäſta ſtyrka uti Aſtrologien. Han hade ſtor inſigt uti Hiſtorien och ſlöt et accord med Petrus Mariſius, at han ſkulle författa Swänſka Hiſtorien uti 5 böcker. Han war wältalig, ſom då war nödigt för en Konung, ty han måſte ſjelf tala

för menigheten wid Riksdagarne och för sin armee i fält. Han war för sin person prägtigt klädd och hade altid et Kgl. följe med sig. Han regerade med beröm, utom det sista året, då en swaghet kom öfwer honom, så at han intet rådde om sig sjelf, utan begik grymhet mot ärligit folk och det statsfelet, at han trodde sina bröder Hertigarne Johan och Carl för mycket, på hwilka han wid sunda tankekrafter hade et wakſamt öga. Han hade Religion och samwete, som nogsamt synes af hans ödmjuka bref och tacksägelse til Gud för sin hälsas och autoritets återwinnande 1568. Då han ägde sit fulla wett war han dygdig. Han hade et fel likſom ärft, förmodeligen af sin moder, at wara misstänksam och godtrogen, hwilket wäxlade om hos honom, alt som han war til sinnes. Han war af naturen intet grym eller tyran, utan nådig och belönade förtjenster. Det mord, han i Upsala 1567 begick på Nils Sture och sin egen Informator Dionysius Beurreus, skedde i hans frånwettighet och bör honom så mycket mindre tilräknas, som han sedermera deröfwer betygade en så utmärkt ånger. Hans korta regering war en af de mäst lysande, som någon af wåra Swänska Konungar fört. Den börja-

des

des med den fredliga eröfringen af Revel och Eſtland. Hans ſegrar mot Danmark, hälſt til ſiös, woro ſå ſtora, at Swerige aldrig haft den lycka til ſiös, ſom under honom, och aldrig har Swerige haft det Herrawälde i Öſterſiön, ſom denna tiden. Förut ſpelte altid Lybeck måſtare. Men Konung Eric gjorde rent hus. Från Narva til Travemünde och in åt Öreſund, wiſte han ſig ſom en Segrare på Oſterſiöns farwatn. Baron Clas Chriſterſon Horn war en ſådan Hjelte både til lands och ſiös, at han täflar med de yppersta ſå i äldre ſom nyare tider. Han har haft ſå ſina likar i Swerige, och kan med ingen bättre jämföras än med Gref Carl Guſtaf Wrangel, den namnkunniga Fältherren på båda elementerna under Drotn. Chriſtina och K. Carl 10 Guſtaf. Wär Horn war dock ſtörre, ty han lefde i en äldre tid och gjorde dater på egen hand, då Gref Wrangel fägtade måſt under ſin Konungs ögon, hwilkens namn på ſluter blef Europens ſkräck. Konung Erics ſtora Fältherre hade ock den utmärkta och owanliga hedren, at han 1565 höll et offenteligit Seger Intåg eller Triumph efter Romerſka wiſet uti Stockholm. Konungen hade ſtor lycka til lands, ſåſom i Liſland, Blekingen,

kingen, Halland och Norige, och höll han i egen person flera år å rad de prägtigaste Intåg öfwer Stockholms gator uppå sit Slott, förandes fram för sig en stor mängd af fångar och segerstekn. Nederlaget wid Swarterå i Halland, om man med sanning kan kalla det sålunda, war intet så betydande, som de Danska gjörat til Hade en Horn gjort de twå infall i Norige, som Collact och Johan Siggesson gjorde och lämnade, hade hela detta riket säkert bliswit eröfrat Uti hwad för et förtreffeligit tilstånd K. Gustaf I lämnade riket syns nogsamt däraf, at Kon. Eric kunde skicka ut öfwer 60 Örlogsskepp i Österssön, hålla efter den tiden talrika armeer uti Estland, Westergötland, Småland och wid Norska gränsorna på en gång, och uti flera år segra mot flera allierade fiender, såsom Polen, Curland, Danmark och Lübeck. Han fant efter sin fader wid anträdet af regeringen en rik Skattkammare och gjorde sjelf rika byten uti Österssön, hwarföre man slipper låsa om honom, at han belagt sina undersåtare med stora skatter. Han stod i stort anseende utomlands och åtskilliga Tyska Förstar sökte at bliswa hans Mågar. Med Czar Ivan Basilowitz höll han som en Statsklok Konung et beständigt

godt

godt förtroende. Han gynnade handel och hushåls inrätningar i Swerige, och det kriget, han måste föra med Lübeck war et handels krig och det första och det endaste af det slaget Swerige nånsin fört. Skada war, at han låt intaga sig af så många onyttiga miſstankar och elaka rådgifware såsom Jöran Perſson och andra, samt intet wiste at med nog maner uti sin ohöfsade tid omgås med sina bröder. Han beskylles för ostadighet i ansende til sina många frierier. Men han war det intet. Ty at de intet blefwo fulbordade war intet hans skull. At han intet fick Drotning Elisabet, war hon sjelf skull til, som intet war hugad för et sådant giftermål. Til Maria af Skotland friade han intet för sig, utan för sin Broder Hert Magnus. At ingen ting blef utaf med Prinsessorna af Heſsen och Lotringen war Konung Fredric 2 af Danmark orsaken til genom sina intriguer. At han til slut tog en nedrig, men dygdig och wacker Swänsk flicka til Gemål, och låt kröna henne til Drotning, bör ingalunda läggas honom til last, som dock gemenligen sker, hälst som denna hans Gemål Catharina ägde stora egenskaper. Hon war menniſkja, och geck genom alla de steg som andra hennes likar gått, innan de hunnit up til den

högd, på hwilken hon ſetat. Denna uphöjelſe bör wara henne til ſå mycket större heder, ſom hon ej genom födelſe och påarfda förtjenſter, utan aldeles genom ſina egna bragt ſig up til tron och ſpira. Ingen laſtar uti wår uplyſta tid Kejſer Peter 1 af Ryßland för at hafwa ägtat Mentzikofs fånge. Med få ord, Eric 14 war en from och hurtig Konung, men hade ej djupſinnighet nog, at utwälja ſig redeliga gunſtlingar och ärliga rådgifware. Jag har welat ſätta up denna caracter på en af wåra Swänſka Konungar, ſom gemenligen af ſå in-ſom utländſka Hiſtorie ſkribenter flyttas in uppå de elaka Regenters längd, då han wärkeligen förtjenar et helt annat öde, nämligen at anſes för det han war, för en af de bäſta Konungar, ſom nånſin fört den Swänſka Spiran. Jag hoppas med ſkäl, at tillika med wärt almänna ſnart få ſe denna ſaken omſtändeligare utfört af wår tänkande Handlingateknare Hr. D. Olof Celſius den yngre, ſom har under händer Konung Eric 14 Hiſtoria.

12.

12.

Briefe an einen jungen Prinzen von einem alten Manne.

Bokh. Breitkopf har 1754 på 400 s. i 8 låtit från Swänskan öfwersätta och i Leipzig uplägga deßa Bref, til hwilka äro på 10 s. bifogade eines jungen Herrn Antworten auf eines alten Mannes Briefen. Man tror gjöra wåra Läsare den bästa tienſten, om wi juſt ord från ord öfwersätta och införa den recenſion, ſom finnes om deßa förtreffeliga Bref uti de så kallade Göttingiſche Anzeigen von gelehrten Sachen N 105 den 2 Sept. 1754 ſ. 913 föl. (k). Den så kallade Gamla Mannen är, ſom utan underſkriften C. G. T. ändå wore bekant, Hr. Gref Teßin. Denna oförlikneliga Herren har ſkrifwit deßa Bref åren 1751, 1752 och 1753 til Hans Kgl. Höghet, Kronprinſen af Sverrige. De förſta 25 blefwo, ſom ſes af ſ. 99, på Hans Kongl. Maj:ts Konungens af Sve-

D 5 rige

(k) Deßa Lärda Tidningar äro de bäſta af alla, ſom utkomma i Europa, författas af flera Lärda och utgifwas under Kongl. Wettenſkaps Academiens uti Göttingen inſeende.

rige befalning redan för den 1 Jun. 1751 trykte. De följande hafwa likaledes på Hög befalning blifwit lämnade under präßen, dock så, at endaſt få aftryk kommit at delas ut bland de Förnämſta i Riket. Et af deßa föll i Hr. Breitkopfs händer i Leipzig. Han beſörgde genaſt des öfwerſätning. De wigtigaſte Sedoläror klädda uti digter, ſagor och andra behageliga drägter äro här blandade om hwarandra. Man ſtannar uti en ogemen förundran öfwer at ſe en ſå ålderſtegen Herre ännu äga en ſå ſtor ſinnets munterhet och en ſå fogelig ſkrifart, til at kunna gå in uti et Barns ſmak och med ſå mycket behag ſåga detſamma de alfwarſammaſte ſanningar. Han wet at framſtälla för den unga Prinſen Deß minſta fel med eftertryck och wänlighet på en gång. Härpå kunna det 5 och 22 brefwet tjena til bewis. Fablerna äro måſt Hr. Greſwens egna. Man kan intet en gång kalla dem eftergjorda, ſå aldeles hafwa de ſin egen ſmak, hwilken behagat oß, faſtän den blifwit utſökt för et barns ålder. Sedolärorna äro af många ſlag. De flåſta yrka på nåd och wänlighet mot betjenter och underhafwande. Ofwer alt afrådes förſtälning, men hålſt ſådana dygdiga handlingar, hwilka endaſt företagas därföre, at

at de må falla andra i ögonen. Hr. Grefwen söker at inprägla den så nödiga wördnaden för Religion hos Sweriges tilkommande Konung. Besynnerligen föreställer han s. 114 och 115 den naturliga Religionens grundsanningar, och framför ändra denna, at Gud intet kan lämna synden ostraffad. Detta sker på et så kort, tydeligit och grundat sätt, at mången Profes-sor med hela sit Compendium står mot detta skamflat. Gud har haft wid werldens skapelse et ändamål. Den som hindrar detta, kan han intet anse med liknögdhet. Detta är hans kor-ta bewis. Wi kunde önska, at en Präst, som hade lika naturs gåfwor med Hr. Grefwen, på et åfwen så lätt och tydeligit sätt för denna Prinsen, som redan gifwer et så utmärkt hopp, uti bref inströdde och afhandlade den uppenba-rade Religionens Grundläror, med hwilka Hr. Grefwen uti deßa sina bref egenteligen intet syßelsatt sig På detta sättet kunde man un-wika, at beswära denna Prinsen med et Sy-stems läsande och fattande. Ibland gjör han sin Prins berättelser om sina resor, naturalier, målningar, konststycken, för hwilket alt han söker gifwa honom tycke och smak. Han söker at tidigt inprånta i Honom högagtning för Män-ner, hwilka i Sverige gjort sig förtjenta om we-

Leipzig. Det Fria Konſters Sälſkap, ſom här finnes, hölt den 5 Mart. 1754 en af ſina offenteliga ſammankomſter, wid hwilket tilfälle des Preſident Herr Joh. Chriſtoffer Gottſched, Tyſklands namnkunniga Språkmäſtare hölt et tal om det ordet *Feudum* och des ſanna betydelſe. Han beſkådade uti detſamma de uprinnelſer, hwilka Obertus och Grotius gifwit, men fant dem mindre grundade. Han ſjelf däremot biföll wår Swänſka Sticrnhjelms mening, ſom härleder det af föda eller fordra, d. å. af Riddarens och hans häſts föda. Emedan de gamla Krigsmän utan ſold följde ſina Konungar och Förſtar i fält, ſå ſingo de efter manligit förhållande wid hemkomſten landgods eller gårdar til ſin egen eller ſina häſtars förplägning, under wilkor, at wid näſta påbud wara åter färdige, at med ſin krigsruſtning ſitta til häſt och rida mot fienden. Detta beſtyrkte Hr. G. med medeltidens ſedwana och flera Skribenters witnesbörd.

Stockholm. En ſkickelig penna har tagit ſig före, at uti ſammandrag på 30 ark lämna det almänna Hr. Cancellie Rådet Olof von Dalins Swea Rikes Hiſtoria. Därmed är redan en början giort och äro därutaf de 4 förſta arken utkomna. Hr. Författaren, ſom ännu intet behagat nämna ſig, äger en märkelig inſigt uti wår Swänſka Hiſtoria, och har med mycken förtienſt utdragit af de förſta 7 capitlen uti förſta delen det hufwudſakeligaſte, ſom de innehälla. Den tydelighet och behagelighet, ſom härſka uti Hr. Cancellie Rådets större wärk, finnes ock här. Ingen wäſentelig omſtändighet är utelämnat. Hr. Författaren har ej behagat anföra några citationer, utan hänwiſer öfwer alt Läſaren til ſjelfwa wärket. Han har äfwenledes behagat, at utgifwa detta ſit utdrag månatligen, ſå at ibland 2 och ibland 3 ark komma, at wid hwar månads ſlut utgifwas, på hwilket ſätt

det

det wid årets slut blifwer färdigt. En wiß upgaf förledit år et förslag til Bokwäsendets förkofring hos oß, nämligen at arktals få åre eller flere sammantagne utgifwa större arbeten. Detta har icke allenast blifwit af Hr. Cancellie Rådet von Stiernman wid utgifwandet af den Swänska Matrikelen, utan äfwen af wår Författare brukat. Denna senare gjör det almänna genom sit utdrag en wäsentelig tjenst, ty det större wärket af Swea Rikes Historia är dels intet mera til kjöps och dels för dyrt för en del älskare af Fäderneslandets Historia, hälst unga studerande, och för öfrigit ser det swårt ut, at kunna gjöra i Swerige et nytt uplag af detta stora wärket med någon Förläggarens båtnad. Alt hwad af oß nu skulle åstundas, wore det, at snart få se de bägge senare delarne af Hr. Canc. Rådets förtreffeliga arbete, hwilka af det almänna med en slags otålighet dageligen wäntas. Emedlertid önska wi, at wår närwarande Författare må finna så stor belöning och upmuntran til så detta, som flera Historiska arbetens förfärdigande, som han därtil äger färdighet och wi med tilbörliga låford altid skola weta, at beprisa dem för wårt Almänna, som altid wisat sig taksam mot förtjenster.

Äfwen med detta året 1755 tryckes hos L. L. Grefing en Historisk Wekoskrift öfwer Mynt och Medailler, som utgifwes en gång i weckan. Författaren til densamme är Hr. Evald Zierwogel Vice Bibliotecarius i Upsala, som är känd för stark insigt uti Myntwetenskapen, en insigt, som af ganska få uti hela riken äges. Hans wackra latinska arbete *de Re Nummaria ejusque in Historia SvioGothica Usu* witnar uogsamt om wår Författares styrka uti densamma. Nu wil han äfwen gjöra den bland oß almännare bekant genom et wekoblad, uti hwilket han i följe af et mynt, eller en skådepenning afhandlar något ämne uti wår Swänska Historia. De tre första arken äro redan utkomne, hwilka

wi

wi med nöje genomläsit, och handla de om Krönings Ceremonierne i Swerige, om Kongl. Slottet i Stockholm, och om Drot. Christinas afsägelse fran regeringen 1654. Hr. Författaren lafwar at flera är i rad fortfara med detta sit behageliga arbete. Dagtadt jag intet kan eller bör, än berömma Hr. Ziervogels upsåt, så måste han dock tillåta mig, at såsom en opartisk domare säga et par tankar, hwilka jag är fulleligen öfwertygat om, at flera uti wårt almänna hafwa gemensamma med mig. De bestå däruti. Förmodeligen är det intet Hr. Z. afsigt at skrifwa detta wekobladet allenast för de Lärda och dem som äro hemma uti wår Swänska Historia, utan äfwen för andra, som äga sunt begrep och kunna fatta sanningar, men intet äro bewandrade uti ålderdomens och medeltidens ordasätt eller sedwanor. För deras skull torde Hr. Z. behaga at förklara de nu obekanta talesätten, hwarutaf han som Historie Skribent måste sig betjena: at jag äger grund til denna min begäran, bewisar jag med första arket, hwarest Hr. Z. s. 4 talar om Swea Konungars Erics gata, och berättar för Läsaren, at Konungen i hwarje Province skulle Trim mannum frid giwa, och at de ypperste inbyggare uti hwart landskap skulle wid gränsen mottaga sin nya Konung och honom sedan fylgia med grudum och gislum, utan at på minsta sätt förklara hwad detta woro för antagna bruk. För det andra, så består min påminnelse däruti, at detta artiga arbete-är aldeles blottat på citationer och witnesbörder, hwilka om de funnos, skulle detta wärk blifwa för det almänna en gång så nyttigt, som det wärkeligen nu är, ty då kunde man med full säkerhet wid åtskilliga tilfällen betjena sig af detsamma. Hade wi intet warit öfwertygade om, at Hr. Z. med godhet uptoge dessa wåra wälmenta påminnelser, så hade man intet welat gjöra dem. För öfrigit upmuntra wi det almänna at befordra detta arbetets långwarighet bland oss, och betyga för enskylt räkning al högagtning för Hr. Z. förtjenster.

Stockholms Hiſtoriſka Bibliotek.

Andra Stycket.

Då flera af mina upłyſta Herrar Förmän behagat fälla öfwer denna Månads-Skrift et benägit och uppmuntrande omdöme, ſå wågar jag mig nu at meddela det Andra Stycket, och utlåfwa fortſättningen af denſamma. Twänne Lärda Herrar, hwilka jag med min ſtora heder och fördel får räkna bland mina Gynnare, hafwa pånint mig en omſtändighet, ſom jag wid detta arbetet borde ändra, nämligen, at inter

ſtänga mig innom det 1750:de året, utan låtit hela Swänska Hiſtorien få öpna för mig ſit wida och rika fält. De haſwa behagat uppmuntra mig, til at intet låta något ändne, från hwilken tid det ock wore, wara uteſlutit, ſå at detta Hiſtoriſka Biblioteket bleſwe almännare både i anſeende til Ämnen och Läſare. De haſwa gjort mera. De haſwa benägit läſwat, at underſtödja mig med ämnen härtil och tilförlåteliga underrättelſer om allehanda hithörande ſaker. Sådana påminnelſer och uppmuntringar äro för mig en Lag. Det blir mig altſå en kär pligt, at ſå på detta ſättet efter mit ringa pund tjena det Almänna, hwaks bifall jag gjör mig ſå mycket mera hopp om at winna, ſom jag har tilträde til Antiquitets Archivum och det Kongl. Biblioteket, och ſåledes fritt får gagna mig af deras behageliga ſkatter. Alt ting därföre, ſom på något ſätt rörer wår Swänſka Hiſtoria, får häruti ſit rum.

rum. Lefwernesbeskrifningar, Caracterer, Anecdoter, Beskrifningar, Berättelser, Bref, Sedwanor, Äldre och Nyare Böcker med deras Historia o. m. s. äro alt saker, hwilka här til Läsarens nytta och nöje skola om hwarandra blandas. Jag har redan förskaffat mig Correspondenter wid alla wåra Academier och uti Rikets yppersta Städer, hwilka benägit låfwat meddela mig alla förefallande Historiska Nyheter och saker, som röra Swänska Historien. Skulle förbrigit någon af mina wärda Landsmän behaga meddela mig några underrättelser, hithörande Handlingar, Historiska Critiquer och dylika hjelpemedel, skola de ej allenast med största nöje och tacksamhet mottagas och der Almänna meddelas, utan ock deras Namn, som på detta sättet behaga understödja mit arbete, skola med all heder och erkänsla nämnas. De, som således behaga biträda mig, behaga inlämna sina Bref til mig hos Bokhandlaren Hr. Johan

Frederic Lochner. Hwad detta mit arbete widare widkommer, så kan jag intet förbinda mig til någon wiß tid eller wiß storlek af hwart stycke. Så mycket kan jag dock med säkerhet förorda, at hwart och et skal bestå af 4 til 6 ark, mer eller mindre efter omständigheterna. Sex stycken skola utgjöra et band, som säkert skal bestå af 32 ark, och utom deß förses med et almänt Titulblad och Företal, samt et tilräckeligit Register. För hwart band skal et wälstuckit kopparstycke wisa sig, och tiltror man sig, at kunna utgifwa årligen et band. Uti företalet för detta första bandet skal jag med all tacksamhet nämna alla detta wärkets Herrar Befordrare, som för deras benägenhet förbinda mig högeligen, men aldramäst det Almänna.

G.

14.

Kongl. Rådets Gref Rutger von Aschebergs Lefwerne.

Den för sin lärdom och förtjenster så wida namnkunnige Historiens Professor i Lund Hr. Swen Bring har författat och 1751 utgifwit i Lund af C. G. Berlings Tryckeri på 303 sidor i st. 8. bemälte Herres lefwerne. Jag behöfwer ingen ting tillägga om denna bokens wärde, när jag nämt deß Författares namn. Den är tilskrifwen Fru Grefwinnan Margareta von Ascheberg, det ofwannämde Kongl. Rådets Doter och framledne Öfwerste Kiell Christoffer Barnekows Änke-Fru, som efter en wördnadsfull lefnad dog på sin gård Widstöfle i Skåne d. 26 Octob. på sit 83 ålders år. Hon anmodade Hr. Professoren om at författa sin Faders lefwerne och bestod förlaget. Få exemplar blefwo trykte utom de, som nyßnämda Fru Grefwinna lät uplägga, och hwilka hon endast lät utdela bland sin talrika slägt. Häraf kommer det, at denna boken är tämmeligen sällsynt. Hon är egente-

ligen författad på en Dagbok, som framl. Kongl. Rådet sjelf hållit, hwilken Hr. Prof. fått af den om Skåne så högt förtjente Landshöfdingen i Christianstad, Gen. Majoren, Öfwer-Commendanten och Commend. af Kongl. Swärds-Orden Friherre Christian Barnekow, en wärdig Doterson af framledne Kongl. Rådet Ascheberg. Hr. Prof. har anmärkt, at dylika Dagböcker eller berättelser om egna bedrifter har blifwit här i Swerige författade af flera, såsom K. Carl 9, K. Gustaf Adolf, RiksR. Schering Rosenhane, Presidenten i Wismar Joh. Rosenhane, RiksR. Gr. Er. Dalberg och flera. I anseende til bokens rarhet och den Herrens dråpeliga gärningar, hwars lefwerne uti densamma beskrifwes, wil jag gjöra et någorlunda widlöftigt utdrag, dock endast korteligen nämna hans deltagande uti de Tyska, Polska och Danska krigen under Dr. Christina och K. Carl 10, men däremot utbreda mig mera omständeligen öfwer det Skånska kriget under K. Carl 11, såsom upfylt af anecdoter eller åtskilliga obekanta omständigheter. Wi komma nu altså til hans Lefwernes-Beskrifning.

Rutger von Ascheberg, Grefwe til Söfdeborg och Ägerup, Frihere til Gulmarsberg,

Herre

Herre til Holma, Ström, Torby och Tosterup, Kongl. Råd, Fält-Marſkalk, Gen. Gouverneur öfwer Skåne, Halland, Bohuslän och Göthehorg, ſamt Öfwerſte öfwer Anke-Dr. Lif-Regimente til häſt, war ſödd d. 2 Jan. 1621 på Adeliga godſet Bergbonen i Curland, af Fadren Wilhelm von Aſcheberg, Arfherre til Afgullen och Modren Fru Margaretha von der Oſten kallad Sacken. Den Aſchebergſka ſlägten härſtammar från en Adelig ſlägt i Italien Aſchelej kallad, ſom i det 15 årh. ſatte ſig neder i Weſtfalen, hwarifrån den 1539 kom til Curland. Han upfoſtrades i den Lutherſka läran och andra wetenſkaper. Han började at leſwa i en tid, då krigskonſten fick en hel ny ſkapnad, och Tyſka Trettio åra kriget fördes af ſå många och ſtora Generaler. Wår unga Aſchebergs häg ſekte på maynebrak. Han war ej ännu 13 år, då han 1634 blef Page hos Öfwerſte Brink, ſom commenderade et Regemente uti Hert. Bernhards af Weimar Swenſka Armee i Tyſkland. Han biwiſtade genaſt nederlaget wid Nördlingen, och året derpå drabningen wid Worms, Meſſenheim och Mets, deraſt fördelen war på de Swenſkas ſida. Han följde beſtändigt de Weimarſka wapnen, biwiſta-

de 1636 Lottringska slaget wid Ceusa, åfwenledes 1638 slagen och segrarne wid Reinfels, Wittewejer och på et annat ställe et stycke från Dann en fläck i Öfwer Elsas, samt Brisaks belägring och öfwergång til Hert. af Weimar. Men härmed ändades ock denna Hjeltens ärerika lif, som dog mitt i sina segrar och förslager d. 3 Jul. 1639. Wår unga Ascheberg gick några år förut i tienst som Håf-Page hos Landgrefwen Fredric af Heßen Cassel, med hwilken han reste til Frankrike, et land, som en lång tid warit aktat för all munter och förmögen ungdoms Högskola, så at ingen fåfenga blifwit ansedd wara af en rätt smak, om den intet kunnat räkna sina anor från Paris. Han följde sin Herre widare genom Holland til Heßen, och hade wid hans Håf kunnat gjöra sig säker på en maklig lefnad och lyckelig befordran. Men krigslusten rådde på honom. Han blef i stället för Hof-Cavalier, gemen Ryttare i et Regemente, som Landgr. hade i Swänsk tjenst wid Fält-Marsk. Baners Armee. Denne syslan antog Ascheberg d. 2 Dec. 1640, sedan han efter den tidens maner blifwit gjord manbar, eller som det på tyska kallas wehrhaftig. År 1641 war han med i slaget wid Wolfenbüttel,

och

och gjorde där et sådant byte, at han kunde löfsa sig från den gemena ryttare tjensten, uti hwilken han uthållit i 22 månader, och blef då intet mer än Friryttare wid samma Compagnie. Nu war han först 20 år. Swenska Armeen fick til Fältherre 1642 Gr. Torstenson, som slog de Kejserliga wid Schweinitz, gjorde et fördelagtigt tåg til Måren och på återtåget slog de Kejserliga wid Leipzig fullkomligen utur fältet. Alt detta biwistade Ascheberg. Han följde med sin Fältherre 1643 til Holsten, Sleswig och Jutland, hwarest han den 12 Jul. 1644 blef Cornett wid Liv-Compagniet af Landgr. regemente. Han följde Torstenson året därpå til Tyskland igen, förhöll sig med wanlig tapperhet uti slagtningen wid Jankowitz och gjorde et lyckligt parti utöfwer Österrikiska gränsen. 1646 blef han Rytmästare för sit Compagnie, och erhöll frihet at på egna medel föröka det efter behag och bruka det sedermera som et Fri-Compagnie. Torstenson, tyngd af lagrar och beswärad med Podager, lämnar Armeen, och får til efterträdare i befälet Fält-M. Wrangel. Under honom gjorde wår Ascheberg många och fördelaktiga partier. Han war ock med uti detta krigets sista träfning wid Augsburg d. 7 Maj

1648, och förlades hans Compagnie tillika med hela Armeen i fridsqwarter, samt blef derefter förafskedad. Uti detta almänna fredslugnet gik wår Aſcheberg uti Landgr. af Heßen Darmſtadt tjenſt, och förordnades af honom til Ofwer-Amtman uti Herrſkapet Itter och Vehl, ſedan han året förut gift ſig med en Fröken von Buſeck.

När K. Carl 10 Guſtaf nödgades til at förſwara ſin Thron och at anfalla K. Johan Caſimir i Polen med krig, dref luſten til wårjan och Swänſka wapnens anſeende wår Aſcheberg, at lämna Landgr. tjenſt, och å nyo träda i Swänſk ſåſom Ofwerſte-Lieutenant af Cawalleriet. Detta gjorde han 1655, och hade derwid den fördelen at få commendera ſit egit regimente, utan at ſtå under någon Ofwerſtes befallning. Han upwagtade K. Carl Guſtaf d. 24 Maj i Stockholm, och for efter mycken ſig bewiſt Kongl. nåd til Tyſkland tilbaka, wärfwade ſit nya regemente, ſom beſtod af 6 Compagnier eller 400 ryttare, och tågade med detſamma til Polen. Här firade han d. 3 Dec. ſit inträde i detta rike och ſin återkomſt til Swenſka Armeen genom et hurtigt anfall och tilfångatagande af et fienteligit partie, ſom låg i byen Kaſilitſky wid Marienwerder.

det. I Jan. 1656 befordras han at gå med et partie af 233 man til Radom, men innan han kom dit, måste han d. 2 Febr. på Herregården Zakroff uthålla det åfwentyrligaste anfall och drabning med 2300 Polackar, hwilka han, oagtat kringränd af folk och eld, som fienden hade stuckit på gården, efter oerhörda mandoms prof slingrade, dref til rygga och banade sig en öppen wäg til Radom, hwarest han med ogemen Kongl. nåd mottogs af K. Carl 10, som förlänte honom et gods i Preussen, gaf de andra Officerarne och tyska gemena en half månads sold til skänks och de Swänska lifstids frihet på sina torp och boställen. Så wiste denna Konungen belöna förtjenster. Rygtet om denna träfningen spridde sig kring hela Europa och finnes öfwerallt beskrifwen. Han biwistade strax derpå eller d. 8 Febr. en slagtning med Polska Fältherren Czarnetzki wid Colomb, som blef drifwen på flygten. Han bemästrade sig därpå med et godt partie Staden Jaroslaw, och war det här, som han d. 10 Mart. blef Öfwerste för sina 6 Compagnier Rytare. Han gjorde ofta lyckliga partier, följde desemellan Hufwud-Armeen, tog del uti alla deß hufwud-rörelser, och biwistade det namnkunniga slaget wid Warschau, som stod den

den 18, 19 och 20 Jul. Aschеberg utsätter i sin dagbok Polska Armeens antal til 123000 man och de Swänskas antal til 18000. Han följde Armeen åt Preußen och gjorde där om Jultiden med 950 Ryttare et ogement lyckeligt partie wid Kunitz, hwarest Drotningen af Polen och Czarnetski med en del af Armeen hade sit hufwudquarter. Mitt i deras Jul-ro och obegripeliga säkerhet, war han mit uti detsamma, tände eld på byarna, slog, tog til fånga, och drög sig med byte och segertekn undan, så at all ting räkade i skräck och flygt. Polackarnas förlust war 31 fanor, 3000 man, 2500 hästar med mera, som föllo i den segrande Aschebergs händer. Efter så wäl förrätade ärender kom han til hufwudlägret tilbaka, spisade samma afton wid Konungens bord och blef af en närwarande Fält-Marskalk omhängd med et af Konungens skärp. Utom deß gaf H:s Maj:t honom en wärja, som han sielf fört, en guldkädja af 2000 Rd:s wärde, och et gods i Preußen wärderat til 3000 R:dl. På et så ärerikt sätt slöt wår Aschеberg sit Polska fälttåg, begifwandes sig wid början af 1657 med sit regemente til Bremen, at där förstärkat til 8 Compagnier.

Me-

Medan K. Carl 10 war med styrkan af sin Armee mit i Polen och där tyktes löpa sin undergång mit i armarna, sedan Ragotzkis hjelp ingen ting betydde, Kurf. af Brandenburg aldeles lämnade hans partie och Kejsaren skickat 17000 m. Johan Casimir til hjelp, så utbrister en ny krigslåga mot Sverige från en annan kant. Det gamla, men nu Gudi lof utrotade granskaps agget förmådde K. Fredric 3 af Dannmark, at med et offentl krig i Jun. anfalla Swänska länderna, som blott för denna Sveriges och K. Carl 10 farliga belägenhet begyntes, men slöts mot all förmodan til wårt Rikes stora förmån. Dannmark hade 34000 man på benen. Af deßa infaller Fält-Marsk. Arnd. Bilde med 8000 m. i Bremen och intager där i hast, utom Bremervörde åtskilliga små Fanfar. Landet war blottat på krigsfolk. Öfwerste Aschеberg måste nästan agera blott åskådare wid alt detta, til deß Carl Gustaf i hast kom tågandes med sin Armee från Polen mot al Dannmarks förmodan, så at han innom Jul. månads slut stod innom Holstenska gränsen. Detta gjorde et faseligt streck i Dannmarks uträkning, som trodt Konungen wara så insnärd i Polen, at han omöjeligen skulle kunna komma med sin Armee hel-

helſkinnad dådan få ſnatt. Alla Danmarks ſmå eröfringar i Bremen gå nu åter förlorade. Fältherren Wrangel gjörde rent hus, och det endaſte ſom man at winna tiden tåt blifwa i de Danſkas händer, war Bremervörde, ſom dock lämnades inſwärrat af Aſcheberg, hwilken hade tidiga och lyckliga ſlagsmål med den tapra Commendanten Eggerick. Sedan han från den 15 Jul. til den 26 Dec. legat för Bremervörde, ryckte han därifrån up och på beſallning förfogade ſig til huſwud-Armeen. Under denna tiden hade K. Carl Guſtaf eröfrat med en ſtor lycka, men ock utan motſtånd hela Danſka Holſten, Slesvig och Jutland. Aſcheberg kom den 29 til Flensburg, följde med Armeen dagen därpå öfwer iſen på lilla Belt til Fyen, bewiſtade här wid landſtigningen ſlaget wid Iſtwernäs, ſom de Danſka tappade, och eröfrade med ſit och det Weimarſka regementet på egen hand Slottet Hindsgabel och tog Gen. Majoren Hinrikſon med hela beſätningen 480 m ſtark til fånga, med hwilka han kom til Konungens huſwudqwarter i Odenſe. Hela Fyen war nu i de Swenſkas händer. Konungen wille betjena ſig widare af den af naturen lagda bryggan. Han röfwade derföre intet, utan lät Gen. Qwartermåſtaren

Dal-

Dalberg pröfwa isen, hwarpå marchen stedde från Fyen öfwer Langeland, Lolland och Falster til Seeland, hworeft Konungen d. 2 Febr. wid Wordingborg obehindrad planterade sina segerrika wapn. Aschebrg for omkring platta landet med et litet parti och tog wid Roskild 2 Compagnier af Öfwerste Paßbergs Regemente til fånga tillika med deras bägge Ryttmästare, som åkte i god ro förut i Städar och säfwo. Den Swänska Hjelten stod nu för Köpenhamns portar och hade så godt som hela Danmark i sina händer. Detta senare Riket nödsakades altså at sluta en hård sted, som undertecknades den 18 Febr. i Tostrup och efter 8 dagar stadfästes i Roskild. Genom en 14 dagars marche anstäld i rättan tid endast med 8000 man winner Swerige Skåne, Halland, Blekingen, Bornholm, Bohuslän, Dronthem och Ween, hwilka fördelar det aldrig erhållit om Sommaren. I följe af freden skulle Swänska Armeen bliswa qwar i landet, tils alla puncter woro wärkställta af Danmark. Öfwerste Aschebeg fick sit quarter i Jutland omkring Wiborg och Ålborg. Lugnet war kort. En starkare storm bereddes, som lyktades med wår förlust och Konungens död. Fiendteligheterna började å nyo, och wår Aschebeg

ſcheberg får hemlig befalning d. 5 Aug. at bemäſtra ſig 2 Danſka Compagnier, ſom lågo i Skanderborg, hwilket han ock genaſt med ſin wanliga förſigtighet ock käckhet gjorde. Sedan Hr. Pr. B. på et oemotſägeligit ſätt bewiſt, at Danmark bröt Freden, och at K. Carl 10 blef häraf nödſakad at begynna fientligheterna och at gå å nyo för Kjöpenhamn, kommer han åter til ſin Ofwerſte, ſom fick ordres, at taga den Alſen och Slottet Sonderburg i beſitning. Detta gjorde han. Emedlertid kom en anſenlig Keiſerlig, Brandenburgiſk och Polſk undſättning de Danſka til hjelp. Den tapra Kur-Förſten Fredric Wilhelm af Brandenburg wände nu ſina wapn mot ſin förra bundsförwant, efter hans intereſſe det tyckte fordra, och anförde i egen perſon ſina 16000 m. hjelptrüppar. Innan han wille eröfra Fredricsudde, wille han förſt gjöra rent hus på Alſen. Men det koſtade honom mycket arbete, ty Aſcheberg war på den mäſtare, ſom förſwarade denſamma och det gammalmodiga ſamt förfallna Slottet Sonderborg från den 19 Nov. til d. 8 Dec. med en ogemen tapperhet och efter et motwärn, ſom förtjente hela den tidens förundran och därföre af alla Skribenter omtalas. Han retirerade alt manſkapet på båtar

om-

om natten ut til Adm. Claes Uglas Flotta, och lämnades toma Slottet i fiendens händer. Första olycka som timat wår Ascheberg, då han fågtat på egen hand. Han antogs wid sin ankomst til Swenborg på Fyen af Konungen med al den nåd, som mannafrågd förtjenar. Han fik sit qwarter i Wordingsborgs-län på Seland och biwistade den generala men olyckliga stormen för Kjöpenhamn natten emellan d. 10 och 11 Febr. 1659, och blef wid det tilfället illa sårad. Sedan han blifwit läkt igen, war han med Pfaltzgr. af Sultzbach, som intog i Maj den Moen, hwareft han blef qwar som Befalningshafwande alt til krigets slut. Samma unga Pfaltzgrefwe war intet så lyklig på Fyen, hwareft han tillika med G. O. Stenbock wid Nyborg tappade slaget mot de Danska Fält-Marskalkarne Schack och Eberstein, hwilket så skolat förtretat K. Carl Gustaf, at han i sin första ifwer wid berättelsen om nederlaget sagt: Om hin håhle tagit getterna, kunde han på samma räkning taga bockarna med. Skulle detta äfwentyrliga kriget med heder slutas, borde det med magt fortsättas. I detta uptåt lämnar Konungen Seland och reste til R. D. i Gjöteborg, hwareft han d. 19

Febr. 1660 slöt sit ärofulla lif. Sverige slöt nu frid med sina mägtiga fiender och grannar, som af räddhåga för Carl Gustafs person förenat sig mot hans widsträkta och farliga afsigter. Sedan han war död, war faran all, och hwar åstundade fred. Saken kom därföre snart nog til slut med mera fördel för Sverige, än man förmodeligen skolat wänta sig. Atminstone war intet förlusten på något sätt at likna mot den, som timade oß efter K. Carl 12 död. Frederna i Oliva, Cardis och Kjöpenhamn, försatte Sverige och Europas nørra del i et djupt lugn.

Härigenom skedde, at Aschebergs Regemente afdankades. Han fik af Regeringen et Donations gods af 400 dal. S:mts inkomst och 500 dgl. S:mts årl. pension. En belöning, som ingalunda swarade mot hans förtjenster. Men et ädelt och uphögt hjerta far intet efter rika inkomster. Wär Aschеberg köpte sig en egendom i Bohus-län och satte sig där neder. År 1664 fick han Fulmagt at wara Gen. Major af Cavalleriet, for 1665 med en del af Armeen öfwer til Pommern och följde FeltM. Wrangel 1666 för inspärringen af Bremen, hwilken som en Tysk fri Riks-Stad intet wille hylla Sverige, hwartil den dock

måste

måste begynna sig. Wid denna tiden satte Aschеberg det första af sin Dagbok i ordning. År 1668 öfwerförde han alla de Swenska inlänka trupper, som warit för Bremen, från Wismar til Landscrona, därifrån hwar för hem til sitt. År 1670 fick han fullmagt at wara Gen. Lieutenant wid Cavalleriet Frankrike öfwerföll 1672 Holland med krig. Detta satte åter hela Europa i rörelse. Krigslågan blef alt almännare. Swerige, som en husfroudmagt den tiden, kunde intet annat än taga del uti de almänna hwälfningarna. Wid denna tiden war efter Pufendorfs berättelse Swenska Rådet delt uti två partier. Riks-Cancellieren Gr. Magn. Gabr. de la Gardie war hufwud för det ena partiet och Riks-Rådet Math. Biörnklou för det andra. Det förra war ense och nögt med Frankrikes förretagande, och det senare hade mera böjelse för Tyska Rikets wälstånd. Det förra rådde. Swerige söndrade sig från Triple-Alliancen och började rusta til sit egit försvar åtminstone. Wid denna Conjuncturen capitulerade Aschеberg med K. Carl 11 om et Regementes upprättande, som skulle bestå af 8 Compagnier eller 800 m. ryttare och hafwa namn af Änke-Drottningens Lifregimente. Detta skedde

1674, sedan han året förut d. 18 Dec. blifwit uphögd til Baron och d. 23 Sept. blef han General af Cavalleriet. Wärfningen gick fort och hans nya Regemente blef indelt på Bohuslän. Til at gjöra Frankrike en tjenst, och tillika wisa wår myndighet, samt til äfwentyrs winna något med i leken, marcherar FältM. Wrangel i Dec. 1674 med en liten Armee öfwer gränsen från Pommern in uti Mark-Brandenburg, medan den tappra Kurförsten Fredric Wilhelm hämmade Franska wapnens framgång wid Renströmen. De Swänska Tråpparne sade, at de kommo som wänner, men de huserade så uti sina qwarter, och lefde där i en sådan owanlig säkerhet, at de ock wid Fehrbellin d. 18 Jun. 1675 af Kur-Försten sjelf ledo nästan det snöpligaste nederlag, som wår Historia wet tala om. Denna olyckan hade många andra i följe med sig. Danmark retad af tilfället förklarar Swerige krig Wår General Ascheberg förwärfwade sig i detsamma det stora namn, som gjort honom i wåra tideböcker så odödelig, och deß minne så kärt hos alla dem, som älska Fädernesland och förtjenster.

Han fick befalning at med 2700 man uti Bohuslän bemöta något fiendens infall ifrån

Norr-

Norrſka gränſen. Han gick och förſwarade wår gräns, ſom oſredades af Norrſka Stäthållaren Gyldenlöw, hwilken med 6000 m. gick öfwer denſamma och efter några onyttiga wänningar mot en wakſam och hurtig Aſcheberg gick til Norrige tilbaka, och det ändå med någon manſpillan, beſynnerligen wid Saltkällan, hwareſt Danſka Öfw. Kraag förhindrades at landſtiga. Härpå upwagtade Aſcheberg K. Carl XI i Wennersborg, hwareſt han ſtod med en del af ſin Armee. Han följde med ſit Regemente Konungen til Skåne, hwareſt hufwudqwarteret togs i Malmö. Danmark ruſtade til landſtigning. Skåne war med litet manſkap beſatt Caſſan war tom, ty hushållningen hade förmodeligen intet warit den bäſta. Flottan war ännu i ſkäligt godt tilſtånd, ſå at Amiralerne Creutz och Ugla i Maj 1676. wid Bornholm ſlogo Danſka Amiralen Juel utur ſjön, ſom af K. Carl XI tillika med Aſcheberg och flera Herrar uti Trelleborgs Kyrkotorn anſågo. Men Juel förſtärkt i Sundet af Holländſka Amiralen Tromp, kommer med förenad och ny ſtyrka tilbaka, jagar Swänſka Flottan för ſig ända under Öland, hwareſt det för oß olyckliga ſjöſlaget ſtod d. 1 Jun. uti hwilket hela wår Flotta fördärf-

wades. Nu wore alltså alla hinder utur wägen, K. Christian 5 landsteg på det wanliga stället emellan Rå och Helsingborg d. 30 Jun. med 16000 m. och intog genast Helsingborg, som intet kunde göra motstånd. K. Carl nödgades wid så fatta omständigheter draga sig med sit lilla manskap från Malmö åt Christianstad. Efter 4 weckors belägring inbekom de Danska Landscrona d. 3 Aug. Commendanten Öfw. Lindberg, hwars Fru war sjuk och intet tålte höra den mykna skjutningen från ömse sidor, war så höglig, at han för hennes skul upgaf fästningen, hwarföre han året därpå ställdes under Krigsrätt, uti hwilken Gen. Aschеberg presiderade, som dömde honom til at arquebuseras eller på ren Swenska hjälsktutas. Konungen drog sig emeletid från Christianstad til Carlshamn, då Danska Gen. Major Sandberg genast med 1200 man ankom för förstnämde Fästning. K. Carl 11 wänder därföre genast om, och slog i Jul. et Danskt Compagnie wid Torsebro, som förwarade paßet. Detta war det första wapneskifte denna Konungen war med uti. Sandberg drog sig wid hans ankomst undan. Dettaj oaktat begaf sig Konungen in åt Blekingen, kanske därföre at Skåningarna

na började wisa alt för mycken tilgifwenhet för Danska Kronan, då Gjötiga böndera, de modigaste af alla inbyggare i Skåne, woro så ogudaktige och borttagit Konungens tält och en hop penningar, som ankommit til Loshult. Danska Gen. Majoren Dunkam gik nu med 4000 m. til Halland, hwareft han belägrade Halmstad. Efter erhållen tidning härom bryter K. Carl 11 med sin lilla Armee om 6000 m. up från Carlshamn, marcherar i hast och tysthet genom Småland öfwer Wexiö och Knäröd til Hallåndska gränsen. Konungen efter Aschebergs råd, som mot det öfriga Generalitetets mening uti enrum öfwerlalte H:s M:t därtil, marcherar genast, utan at hwila öfwer natten, widare med den skyndsamhet, at de om morgonen d. 17 Aug. råkade och öfwerföllo Danska Armeen uti deras läger för Halmstad, som så aldeles blef slagen, at inter 30 m. af fienden slupo undan. Danskarna sågtade tappert, och deras hurtiga anförare Dunkam fölk som fånge i de Swänskas händer. Aschеberg anförde under Konungens egit höga öfwerbefål de Swänska men blef illa sårad, så at han måste på en tid resa til Gjöteborg, at låta curera sig. Twå dagar för denna seger

gik

gik Christianstad efter et måtteligt försvar öfwer til de Danska. Glädjen blef altså i de stridande Armeer nog måttelig. Danska Armeen war mägtigast, därföre begaf K. Christian 5 sig på marchen åt Halland, at ersätta sin lidna skada, hwarpå K. Carl 11 lämnade Halmstad och satte sig wid Åskloster. Emedan årstiden nu war nog liden, så lämnade Danska Konungen fälttåget för i år, och for med de förnämsta af sin här öfwer til Köpenhamn. Den unga Swenska Konungen tänkte på helt andra saker än maklighet och hwila. Han borde ock tänka på annat, ty han hade fienden på sin botn. Han arbetade derföre af alla krafter, at få sin Armee uti någorlunda godt stånd. Ljungby i Småland utsattes til almän mötesplats, hwarest alla Regementerna til d. 21 Oct. borde samlas. Ascheberg ankom ock til Armeen igen. Konungen bereder sig och anträder et winterfälttåg mot Skåne. Han ankom til Helsingborg d. 29 Oct. Efter undfången tidning härom, kommer K. Christian med sina Herrar til Skåne tilbaka igen, och samlar sit folk wid Landscrona. Bägge Armeerne gjöra wid denna obeqwäma års-tiden på Skånes slätt allehanda swängningar, utan at någon wil angripa

gripa den andra. Änteligen ſtanna de på ſlet-
ta fältet nordwäſt om Lund emellan Ortofta
och Swenſtorp. En froſt inföll och K. Carl
XII bröt op, går öfwer Lydda å och hälſet d.
4 Dec. den namnkunniga drabningen utan
för Lund, ſom warade in til aftonen, då de
Danſka uti mörkret drogo ſig til Landscrona,
ſedan de tappat ſlag, fält, ſtycken, bagage
och alt hwad ſom i en ſlagtning kan förloras,
ſå at det är aldeles obegripeligit, huru de
Danſka under något ſken kunna tilwälla ſig
ſeger. Jämnt 9000 m. bleſwo på platſen, ſom
nogſamt bewiſar ſtridens häftighet. På
Swänſka Armeens högra flygel commenderade
Konungen ſielf, Fält M. Helmfeld, Gen.
Aſcheberg och Gen. Lieut. Ferſen, och på den
wänſtra Gen. Lieut. Galle och Gen. Maj.
Schönleben. Hela Danſka wänſtra flygeln
blef i grund ſlagen, då den högra i början
dref wår wänſtra til rygga, den dock genaſt
förſtärkt repade ſig och ſlog fienden tilbaka,
ſamt behöll fältet. K. Carl XII ſtod med hela
Armeen, ſom i fulla 18 timar warit i rörelſe,
qwar på fältet, och gjorde i Danſka lägret ett
rikt byte. Han bleſ widare genom denna ſe-
gren Herre öfwer ſlacka landet och belägrade
Helſingborg, ſå at ingen ting kan wara ſå lät-

ligt, som när Holberg wil mot all sannolikhet aftruga oß segren och därmed bekröna sina Danska flygtingar. Wi önska därföre billigt med Hr. Prof. Br., at Sweriges fiender i alla tider på det sättet må winna sina fältslagtningar, som Dansken wan denna wid Lund. I not. s. 167 står, at K. Carl 11 låg natten efter slaget i samma kammare på Swänstorp, uti hwilken K. Christian legat natten förut, til hwilken händelses åminnelse ännu samma rum hålles på Herregården oförändrat, hwilket intet tyckes paßa sig med det, som står s. 164, at Hans Maj:t blifwit ståndande med de freskaste af Armeen på fältet fram för Lund. De Danska fägtade tappert, förlorade utom 5700 man gemena många Generaler och Ofwer Officerare. Innan slaget begyntes, slog Ascheberg den rygtbara Danska partigångaren Gen. Maj. Meerheim, som wågade sig för när til de Swänska. At han upfört sig efter wanligheten som hel karl i slagtningen är ostridigt. Likaledes utmärkes Ofwerste Nils Bielke för Lif-Regementet och Christof. Gyllenstierna för Gardet med besynnerlig heder för sit wälförhållande. Konungen sielf war allestädes i största elden, stundom General, stundom Soldat, stundom befallande och stundom fägtande. Hu-

ru

en litet han sparde sin dyra person, ses nogsamt däraf, at han uti starkaste hettan af träfningen råkade mit ibland sina fiender. Detta låter Konungen sig intet mycket bekomma, förlorar ingen ting af sin kalsinnighet, utan upförde sig genast som en Dansk Officerare, upmuntrade dem til tappert motstånd, och förde dem sjelf an mot sina egna, til deß han kom sit folk så när, at han med mindre fara kunde ikläda sig sin rätta person och med uprigtigare hjerta ropa gå på. Sedan Konungen efter wunnen seger rastat några dagar uti Danska lägret, marcherar han til Landscrona sidan, hwarifrån Danska Armeen skeppade öfwer til Seeland, så fort som den kunde hinna öfwer. Emedlertid beordrade han Gen. Lieut. Schultz at beränna Helsingborgs Castel, som ock den 1 Jan. 1677 föll i de Swänskas händer. Christianopel och Carlshamn woro under Konungens frånwaro råkade i Danska händer. R. R. Joh. Gyllenstierna återeröfrade dem och befriade hela landet från Danska oket.

Emedlertid hade Kungen skingrat sin Armee, förlagt en del i Malmö och Lund, skickat en del up åt landet til at förstärkas och sjelf stod han med den ringaste delen och Gen. Ascheberg i Wå utan för Christianstad uti et rätt eländigt win-

winterläger. Sedan han blifwit om wären förstärkt, tågar Konungen med sin lilla Armee öfwer Hörby och Nås til Runebärga by wid Landscrona, hwarest han förskansade sig. Från Runebärga högar kunde man tydeligen se, huru den ena Danska transporten kom efter den andra ifrån Seland, och äntel. K. Christian sielf. Swänska Armeen bestod endast af 14 Squadroner och 7 Bataillioner, då däremot den Danska war mer än dubbelt så stark, som ock den 26 Maj rykte ur sit läger utan för Landscrona intil det Swänska på et kanonskått när. Här på rycker äfwen den Swänska Armeen ut ur sit läger och ställer sig i full slagtordning fram för sina förskansningar. Dagtat Danska Armeen war så mägtig, at den efter al likneise kunnat i grund förstöra den lilla Swänska Armeen med Konung och Generaler, så wågade densamma dock ingen slagtning, utan om natten tågade den Swänska Armeen ur sit läger, och förfögdes af de Danska ända til Herwestads Kloster. Et tilbakadragande, som är et af de märkeligaste i wår Historia. Det skedde i yterste ordning, med ganska ringa förlust, öfwer slacka fält, hafwandes en dubbelt manstarkare fiende alt jämt i hälarne. Den inspärring som Konungen lätit omgifwa Chri-

stianstad

ſtianſtad med; uphäfvos, och den nödſtälte Danſka Commendanten Gen. Maj. Meerheim fick fri lüft. Då Chriſtian 5 ſpelte ſå måſtare i Skåne, förevog han ſig den namnkunniga belägringen för Malmö. Den börjades d. 6 Jun. Felt M. Fabian Erſen commenderade i Staden, ſom wid alla tilfällen med alt mannamod mötte och ſkadade fienden. Då et ſå tappert förſwar drog ut tiden, beſlöt K. Chriſtian at natten emellan d. 26 och 27 löpa an med en almän ſtorm. Det ſkedde men med de Danſkas ſtora förluſt. De miſte en lång rad af ſina bäſta Officerare och ån flere ſårades illa. De anföllo med det alfwarc, at de redan woro på wallarne och i Staden inkomna, men mit i ſtormen ſönderſköts deras ſtormſtegar af de Swänſka, ſå at de ſom woro utanföre ej kunde komma dem til hjelp, ſom woro i ſtaden. Almänna talet ſätter ån i dag de Danſkas manſpillan denna biſtra natten til 4000. Förmodeligen war den något mindre, och åndå anſenlig nog. Konungen af Danmark fant för rådeligaſt, at i haſt uphäfwa belägringen, och drog ſig med ſit folk til Landscrona. Emedlertid hade K. Carl 11 ſåt återkallige förſtärkningar op ifrån landet. Han trodde ſig altſå nu kunna och böra bjuda fienden

ſpete

spetsen. Han bryter op med sin Armee från Härwestad och ankommer d. 14 Jul. til Rönneberga. Här emellan och Landscrona hade Danska Armeen förskantsat sig på et fast osynligt sätt bak om et jorddike, hwilket tillika med hela deß ställning Gen. Ascheberg utrönte, som i flygande rider tilbaka til Armeen och förändrar de Swänskas marche saledes, at de kunna anfalla de Danska på sidan. Häraf nödgades de Danska at lämna sina fördelar, ändra sin slagtordning och träda ut mot de Swänska på fältet, som gåfwo första salwan, och därmed börjades Landscrona slag. Konungen tillika med Ascheberg anförde högra flygelen och Felt-M. Helmfelt den wänstra. Denna blef wäl af de Danskas högra tilbakadrifwen, men så dref åter igen wår högra flygel den Danskas wänstra så aldeles til rygga, at den måste taga flygten under canonerna wid Landscrona, hwarpå de Swänska behöllo fältet och segren samt en hop Canoner. De Danska fägtade intet med den tapperhet, som wid Lund, utan hela regementer kastade wid första canonlåfningen från sig gewär och lupo från altsammen. Däremot gjorde de Kejserlige och Munsterske träpparne det mästa motståndet. Fienden förlorade 2400 m. Holberg är åter löje-

lig

lig och wil neka, at de Swänska wunnit slaget, utan at de Danska trötta och ledsna wid at segra drogo sig tilbaka til Landscrona, hwilket ej behöfwer annan wederlägning än sakens orimlighet. Det är en olycka, men ingen skam at tappa en slagtning, sedan man fägtat, som bra soldater anstår. Är 1726 stod ännu en Ask på Tirups ägor, som ligga nära wid där slaget ståt, under hwilken K. Carl 11 med sina Generaler ätit frukost om morgonen, innan slaget begyntes. Herrarnas namn woro ock inskrefna i trädet. Men någon mera mån om wärma än Antiquiteter har låtit sedermera hugga bort detta minnesmärke. Bägge Armeerne stodo några weckor på et och samma ställe. Den Danska lämnade först sit läger wid Landscrona och drog sig öfwer Åby åt Christianstad. Den Swänska bröt op genast därefter d. 7 Aug. från Rönneberga och fattade stånd utan för Christianstad på Härlöfs slått, i afsigt at komma än en gång i slagtning med fienden, som drog sig öfwer Heligå och tog wägen tilbaka öfwer Åhus och Andrarums Alunbruk åt Landscrona. Medan K. Carl war med Armeen på wägen åt Christianstad, utfärdade han i Åby d. 10 Aug. för Gen. Ascheberg fulmagt at wara Gen. FältMarsk. Lieutenant.

De

De Swänska följde åter de Danska efter, som i Sept. wid Helsingborg så småningom träppade öfwer til Seeland. K. Carl fan altså intet nödigt, at längre uppehålla sin Armee i fält. Han skickade en del af Regementerna upåt landet, och en del tog han med sig til Christianstads sidan, hwarest han förlade dem i winterqwarter; Konungen tog sit winterquarter på Lyngby gård, dit han ankom d. 11 Oct. Ascheberg fik sit qwarter i Wanneberga straxt wid Lyngby, at wara Konungens person desto närmare.

År 1678 war mindre märkwärdigt. Ständerne woro sammankallade til en Riksdag i Halmstad, dit Konungen begaf sig d. 3 Febr. lämnandes öfwerbefälet åt wår Ascheberg, som nu började at alt närmare inspärra Christianstad, hwilket honom ock lyckades. Konungen kom d. 7 Mart. från R. D. til Armeen och lät fortsätta bloquaden. Med wåren infann sig åter Danska Armeen i Skåne, som ock med accord eröfrade Helsingborgs Castel d. 27 Jun. K. Carl bryter fördenskul up med en del af sin Armee, men går intet längre än til Widarp wid Getinge, och wänder så om til Christianstad igen. K. Christian 5 ankom med hela sin Armee d. 21 Jul. til Önestad til at undsätta

Chri-

Christianstad; Denna nyssnämda wakra by war endast en half mil från Swänska lägret och en liten mil från Christianstad. Men antingen kände de Danska intet belägenheten nog, eller woro de mindre försigtige. Et högt berg låg emellan bägge lägren. Detta borde de Danska genast efter ankomsten til Onestad hafwa eröfrat, ty därifrån kunde de oroa det Swänska lägret. Gen. Meyeberg kommer dem i förwåg, tager in berget om natten och til de Danskas bestörtning skjuter i gryningen Swänska lösen fast in wid deras egit läger. Härigenom förlorade de Danska alt hopp, til at oroa Swänska lägret och ån mindre at undsätta Christianstad, och K. Christian 5 for d. 30 Jul. från Onestad til Kiöpenhamn. Danska Armeen blef dock ännu så länge stående i sit läger wid Onestad, at den måste se Christianstads öfwergång til de Swänska med accord d. 5 Aug. sedan Gen. Maj. v. d. Osten hållit sig i det längsta, och häst- och kattkiöt warit de belägrades förnämsta föda. Danska Armeen hade nu ingen ting mer at uträtta, utan bröt up från Onestad d. 6 Aug. och tågade öfwer Helsingborg sin wåg åt Danmark. K. Carl 11 gjorde med sin Armee hwarjehanda wänningar och förlade åntel.

ſtörre delen af denſamma i winterqwarter om-kring Chriſtianſtad, tagandes ſit eget åter på Lyngby gård. Wår förtiente Aſcheberg, ſom hufvudſakeligen fördärfwade hela Danſka planen och twingade Chriſtianſtad til öfwergång, blef d. 10 Nov. uphögd til Felt-Marſkalk öfwer hela Swänſka Armeen, och fick nu ſit winterqwarter på Beckaſkog.

Nu nalkas wi til frids-året 1679. De Danſka och Swänſka Miniſtrarne ſammanträdde i Lund. Den enda krigsrörelſe ſom ſkedde, war den, at K. Carl 11 tågade med ſin Armee d. 9 Jul. från Chriſtianſtad til Helſingborg, och ſatte ſig där, tils freden underteknades d. 26 Sept. ſedan ſtilleſtånd war utblåſt i lägret wid Ramlöſa d. 1 Sept. Den 15 Oct. ſamlade ſig hela Swänſka hären 12000 m. ſtark wid Landscrona på ſamma ſtälle, där ſlaget ſtod 1677 med de Danſka, och höll en Tacksägelſefäſt med all högtidelighet, hwarpå Regementerna ſkildes åt. K. Carl höll med ſina Generaler ſit intåg i Landscrona d. 29 Oct. for ſedan til Lyngby igen, befödde Aſcheberg på Beckaſkog d. 6 Dec. tog af honom et mycket ömt afſked med nådig tacksägelſe för hans trogna tjenſter, hwarpå H. M:t lämnade d. 8 Dec. Weſtra Skåne och

och reſte up til landet, tagandes än en gång et rörande afſked af wår Stora General, hwilken han näſt Gud måſt hade at tacka för ſina ſegrar och Skånes bibehållande, ſom under detta kriget led otroligt, och det til ſtor del af ſammangaddade ſnaphanar, hwilkas utrotande koſtade Sverige mycket arbete länge efter freden.

Skåne råkade til al ſin lycka uti de bäſta händer, näml. uti wår Aſchebergs. Han war redan 1677 d. 21 Maj förordnad til Gouverneur i Bohuslän, faſtän kriget fordrade hans närwaro wid Armeen. År 1679 d. 13 Dec. fik han til på ſit Gouvernement Dal och Göteborg, uti hwilken Stad han höll ſit intåg d. 29 Dec. och äntel. förordnades han d. 4 Sept. 1680 til Gen. Gouverneur öfwer Skåne, Halland, Göteborg och Bohuslän. Konungens nåd wille än widare belöna hans förtjenſter. Derföre upphögdes han d. 10 Sept. 1681 til Kongl. Råd och d. 10 Dec. 1687 til Greefwe, ſå at han upnådt den högſta åtegrad, ſom en Swänſk underſåte kan hinna til. Han ſtod ock i en utmärkt nåd hos K. Carl 11, ſom hanterade honom mera ſom en wän än ſom en underſåte. Skåne fik under honom den inrättning,

som den än har, och lämnades fast ingen del af des hushålning af honom orörd eller oförbättrad. Besynnerligen tog hau sig an den förfalna Academiens omständigheter i Lund. Härom finnes rätt många läswärda anmärkningar s. 247 - 254. Han förbättrade Profeßorernas och Studenternas wilkor, och bland annat blef det nu warande Academie-huset genom hans försorg til Studenternas tjenst inrymt. Tilförene hade Studenterna haft rätt obeqwäma Auditorier at gå uti. Theologi höllo sina föreläsningar i Munkekoret, Juristerne i Fru Gjörilds och Medici i Dionysii capell; men Philosopherne i det så kallade gamla Auditorium, hwilket senare rum är så mycket beqwämare för djupsinnigheter, som ljuset intet har där särdeles tilfälle, at skingra tankarne. Både Stad och Academie i Lund fik under wår Ascheberg et helt förändrat utseende. Denna Stora Mannen dog äntel. efter en ärlig förd wandel och upbyggelig beredelse i Götheborg d. 17 Apr. 1693 på sit 72 ålders år, och begrofs i Tyska Kyrkan därstädes d. 26 Aug. 1694 med stor högtidelighet, hwilket K. Carl 11 i egen hög person biwistade. At han warit en stor Fältherre lärer ingen kunna neka. Han har biwistat

wiſtat 15 fältſlag. Uti ſit Gouverneurs ämbete utöfwade han den nogaſte rättwiſa. Hans namn leſwer därföre ån i denna dag i de provincier, ſom ſtodo under hans ſtyrſel, uti en utmärkt högaktning och wärkelig wälſignelſe. Uprunnen af en urgammal adelig ſlägt, hade han deßutom många perſonliga egenſkaper. Han war en reſlig, ſtark och wälſkapad Herre, af et förnämt utſeende, hade ſtora bruna ögon, hög näſa och war något ſwartlagd. Han gifte ſig d. 25 Nov. 1650 med Maria Eleonora von Buſeck kallad München af en gammal Heſſiſk Familia. Hon war född 1632 och dog i Malmö d. 9 Jun. 1690. Med denna ſin enda Fru hade han 25 barn, hwaraf dock 9 woro dödfödde. Manslinien gik ut med hans enda efterlämnade Son Gr. Chriſtian Ludwig von Aſcheberg, ſom dog utan barn d. 24 Jul. 1720 ſom Gen. Lieutenant af Cavalleriet. Hans många döttrar fingo de hederligaſte giften i Riket, ſåſom med Liljehökar, Soopar, Macklierer, Barnekower och flera. Jag borde be M. L. om förlåtelſe, at mit utdrag blifwit nog widlöftigt, men det lärer wara aldeles onödigt, ty det är en Bring ſom beſkrifwit en Aſcheberg, en Hjelte ſom wär wärd en ſådan Skribent. Kommer M. L. wid tilfäl-

öfwer denna boken, så förtjenar densamma at med al uppmärksamhet genomläsas, ty den innehåller de raraste anmärkningar i wår Swänska Historia från 1630 til 1690.

15.

Gemmäg til Slögder.

Det är så mycket rådslagit, talt och skrifwit om sättet, huru wåra handslögder i Riket skulle kunna inrättas och befordras, sedan man inset deras nödwändighet, så at man både deraf, som ock af deras wakra tilwäxt snart skulle tro, at de bästa förfatningar dertil redan äro tagne. Icke desto mindre nödgas man ännu finna många hinder, som uppehålla deras fullkomlighet och flor, hwilket wälsinnade Patrioter igenom wälmente förslag, tid efter annan söka at undanrödja. Ibland dem förtjenar i gemen Hr. Commissarien Eric Salander et utmärkt ställe, som nu i några och tjugu års tid nedlagt så mycken wälment möda til inlänska slögders befordran, så at man, näst Hr. Commer-

merre-Rådet Allströmer, ej torde lättelligen kunna nämna någon, som i det ämnet gjort Riket mera gagn. Des bemödande til et så förträffeligit ändamåls winnande, så wäl at muntel. och skriftel. öfwertyga det almänna om sakens nödwändighet och nytta, som at sjelf både in- och utrikes derwid lägga hand, äro oemotsägeliga prof, både af deß kärlek för fäderneslandet, och deß insigt och erfarenhet, at bringa et så gagnande förslag til werkställighet. Han trötnar ej ännu, wid tiltagande år, at wisa sin brinnande hug för det almänna bästa. En bok, den han kallar Genwäg til Slögder, som wid slutet af 1754 i Kongl. Tryckeriet på 189 s. i st. 8. utkommit, lämnar et öfwertygande wedermäle deraf, at han gemensamt arbetar och tänker. Af sjöslornas myckenhet och brist på ledighet är skrifarten derutinnan något otydelig, inweklad och tartologisk, hans ifwer för det almänna har ock gjort honom nog häftig, men eljest finnas deruti rätt märkwärdiga afhandlingar om slögder och förslag til deras förbättring. En enda swaghet tyckes lysa deruti, at han nog ofta nämner hwad han sjelf til slögdernas upkomst uträttat, så framt man bör kalla det för swaghet, då han söker den enda belöning,

 som

som ädla sinnen åstunda och wänta, nemligen åminnelse och taksamhet, hwarpå wåra Landsmän äro nog sparsammare än de forna Greker och Romare, hos hwilka man förlångt mindre förtjenster kunde förwärfwa sig intet en utan flera ärestoder på almänna ställen. Hwad sjelfwa afhandlingen angår, så består den af 4 Capitel, såsom om Slögder i gemen, Skråslögder, Hallslögder, och Slögders nytta. Först gjöres en märkwärdig skilnad imellan Skrå- och Hallslögder, eller som wi eljest kalla Handwerk och Manufacturer.

Handwerk kallar han sådane slögder, där en mästare kan ensam fullborda hela stycket ifrån rå ämnet til deß fullkomlighet, som det sker af Snickare, Swarfware, Smeder, m.m. men Manufactur kallar han Satswerk, et ord som ganska wäl uttrycker saken, då flera mästare af särskilt handtering skola lägga handen wid det, som på slutet skal bli et stycke, och således göra hwar sin sats. Til ex. kläde, där skrubbare, kardare, spinnerskor, wäfware, walkare, färgare och öfwerskärare hafwa hwar sin särskilta sysla. Om deßa bägge ämnen handla twänne Capitel, sedan han i det första korteligen genomgådt slögdernas historia, hwad wårt fädernesland angår och därjemte lagt

grun-

grunden til den satsen, som han sedermera med mindre redighet än häftighet försvarar, nemligen: mästare eller så kallade slögdeidkare böra ej tillstädjas, at efter behag öka sig och blifwa sina egne, utan böra innom et wist antal af hwarje slag inskränkas.

Han menar at deßa få mästare borde warn förmögit folk och alla andra handwerkare stå under deras lydna, at de skulle utlämna rå materien til dem som sina werkmästare, emottaga deras färdige waror emot promt betalning, så fort arbetet kommer utur händerne och sedan föryttra desamma til kiöpmän. Den satsen är aldeles oförneckelig, at inga fräslögder kunna komma i flor, eller nånsin bringas til utrikes export, så framt icke de sättas på en sådan fot, hwilket författaren med wakra skäl uplyser på 73 och följande sidorne, men at til sådane förlagsmän nödwändigt fordras mästare och at idkarnes antal bör inskränkas, derwid finna wi ännu några owiklöste twifwelsmål. Handel och Handwerk äro twå så särskilde näringsfång, som fordra hwarderas sin egen kunskap, wana och handlag. Om man nu föreställer sig, at et wist antal mästare ständigt skulle gifwas, som wore så bemedlade, at de kunde åtaga sig utgiften, styr-

flen och försorgen, för alla de öfrigan skälig-
get, hwarpå dock skäligen twiflas, så blefwe
(1 Straxt en duglig arbetare borta, när han
på det sättet nödgades blanda sig i en främ-
mande hantering, neml. handel. 2) Som
han, efter handels-ordningen, nödgades taga
rå ämnet utur sista handen af kjöpmannen och
han åfwen sjelf derpå nödwändigt skulle winna
något för sit deruti instuckne capital, så blef-
we rå ämnet straxt några procent dyrare. 3)
När han nu contant inlöst den färdiga waran,
af sin underhantwärkare, är ock billigt at warans
wärde ökas med interesse för hans penningar
som deruti ligga, magazins hyra, betjentens
lön, som bestyr om försälgningen, provision
för förläggarens möda och risico på hwad som
kan bli skämt och förlegat m. m. 4) Då
waran nu skulle komma i kjöpmannens hand,
belastad med så många afgifter, och han åf-
wen skulle taga sin skäliga avance, så blefwe
ju försälgnings priset odrägeligit och Exporten
aldeles omöjelig. Wi hålla före, at den al-
männa handels reglen åfwen här håller strek,
neml. at ju flera händer en wara passerar i
handel, ju dyrare blir hon. Om köpmannen
directe får förlägga en gesell, eller en utan
kostnad och omswep blefwen mästare, som har

et

et godt handlag, så är ju klart, at kjöpmannen kan lefwerera waran, ej allenaſt för bättre köp, än efter Hr. Salanders förſlag, utan äfwen bättre än nu möjeligit är, ty kjöpmannen, ſom ſjelf får ämnet utur förſta handen, behöfwer då intet förſkrifwa mera på ſpeculation, än han för ſin egen eller ſina arbetares tillwärkning wet promt förbrukning til. Så ſnart ämnet är ankommit blir det ſtraxt förädlat och belaſtas ſåledes icke med lagerkoſtnaden. När han får waran färdig, ſå wet han redan förut genom ſin correſpondence då flere orter, ſå innom ſom utom Riket, tillgång til affåtning. Modeller på allahanda utrikes brukelige ſorter, lärer han ej underlåta, at, til ſin fördel, begära utifrån och hans betjening ſkal ändå lönas och födas; ſå at härigenom ganſka ringa förlags koſtnad kommer at ſtadna på waran, priſets drägelighet gjör utförſlen möjelig och kommer utförſlen förſt i gång, ſå kan ju idkares antal aldrig för myket ökas. Wiſe författaren et enda exempel, i något af de länder, ſom igenom ſlögder ſtigit til åra och magt, at hans ſats med fördel är brukad. Twärtom ſtäder och landsbygd täfla med hwaran både i Frankrike och Tyſkland i ſlögder. Werkets drift med den för-

ſig-

fördel. Man har exempel af färgerier. Så länge färgare-lönen höllts för dyr, igenom Färgarnes inskränkta antal, fant landmannen sin räkning, at kjöpa färgstofter i krydboden och sjelfve kläpa dermed, men nu skicka de sin wallmar både ifrån Finland och Norrland hit at färgas, ty de kunna icke få waran hema hwarken så god eller för så godt köp, hwilket med et ord, är enda drif-fjädren til uptomst för Handel och Manufacturer.

Wår inrättning tillåter intet, at widare gå igenom alla de wigtiga och widsträkta ämnen, hwilka här afhandlas. Författarens hufwudafsigt med denna sin bok har ostridigt warit, at sätta uti all möjelig dag och sanning, den sanning, som nu mycket omtwistas, at för Swerikes sanskyldiga wälfärd och wåra Fabriquers snabbaste uptomst ingen ting är så hälsosamt som få idkare eller Fabriques ägare och många arbetare. Den almänna sägen är, at om flera finge frit anlägga Fabriquer, skulle wi hafwa kramwarorne både bätre och för lindrigare pris. Til at nu bewisa denna meningens falskhet, gjör sig Hr. S. al uptänkelig möda. Jag har något ofwanföre yttrat härom mina tankar, hwilka jag til en del hämtat af en både lärd och Patriotisk sinnad Man be-

betragtelser, som han wid denna bokens genomläsande gjort, och jag funnit wärda at här utwidgade låta inflyta, på det en så angelägen sak genom et förnuftigt omtwistande må komma uti et desto bättre ljus. Hr. S. är öfwerallt högeligen och af hjertans grund förtörnad på wårt Ost Indiska Compagnie, som nu uti så många år efter hans mening warit et af de största hinder för wåra slögders upkomst och tilwäxt. Til at med dem komma til en för riket gagnande högd och rätt drift, yrkar Författ. på Förbud af alla utlänska slögdewarors införsel och bruk hos oss, och sedan, at wåra här hemma tilwärkade slögdewaror måtte af wåra Großhandlare förläggas, utskeppas och med utskepnings premier af Höga Öfwerheten förses. Men här har inter Hr. S. behagat nämna, hwart wi kunna föra wåra Fabriques waror och med dem drifwa Ängelsmannen, Holländaren, Fransosen och Tysken utur brädet, hwilka redan äro i full besitning af de få handelsplatser, hwilka ännu äro öfriga at förse med dylikt gods, sedan nästan alla Riken och Stater anlagt hos sig Fabriquer och förbudit utländsk tilförsel. Det som Hr. S. anförer s. 35 följ. om Fragtwagnars och Packslädars inrättande här innom Riket

til

til Transportens wighet och lindrighet, förtjenar at hos oß wärkställas, hälst en sådan inrätning faller hwarken Kronan eller någon menniſkia til ringſta tunga, utan twärt om til märkelig fördel. Förf. berättar, at från 1724 til och med 1739 fördes in af utrikes kramwaror endaſt til klädnad för 330 tunnor gull. I Stockholm fabriquerades 1752 af ſilke, ull, linne och bomull kramwaror til öfwer 20 tun. gull. Årligen utſkeppas utur Riket 300000 Skepp:d ſtångjärn, ſtigandes i ſit wärde til 2 Millioner R:d. Banco. Man menar, at de penningar, Kronan Sverige bekom från 1720 til 1734 för wåra cederade länder, Hannowerſka och andra Alliancers biträdande, ſtiga til 300 tunnor gull, hwilka alltſå den tiden någorlunda kunde upphålla wåt ſtyra underwigt i handelsbalancen med utlänningen. OſtIndiſka Compagniet har från 1731 til 1752 ſkickat til China 280 tun. gull. Sedan 1727, då Fabriquer hos oß ſått börjades til 1753 års ſlut, har i Sverige (Socker och Tobak undantagande, hwilka intet ſtämplas eller upwiſas på Hallen) blifwit fabriquerat för 393 tun. gull. För rudimaterier af ſilke, ull, lin, hampa, bomull, kamelgarn, färgſtoffer och olja har gått $\frac{1}{7}$ af den-

denna summan, altså har på deßa 26 åren, blifwit inlom Riket besparda och wundna 262 tun guld. Af dylika anmärkningar är denna boken full. Wi sluta med denna betraktelsen och önska, som flera gånger fallit oß in wid denna bokens noga och nöjsamma genomläsning, nämligen at en mera systematisk men lika wälment penna afhandlade detta ämnet och detsamma öfwer alt uplyste utur Handelshistorien, utan at därwid synas ensidig och partisk. En dylik Genwäg wore en af de förträffeligaste och nyttigaste böcker, som nånsin kunde i wårt rike utkomma. Den förtjente då at offenteligen föreläsas wid wåra Academier och hälst Gymnasier, samt at af al wår uxwärande ungdom förstås. Detta förminskar dock intet wärdet af Hr. S. Genwäg. Lägger man til denna boken den Wälmenande Patrioten, som af en witter, systematisk och förfaren Man, Commissarien wid Manufactur-Contoiret Hr. Joh. Fred. Kryger med mycket bifall, arktals utgafs 1751, kan man få et tämmeligit fullständigt begrep om wåra Swänska slögders beskaffenhet och nytta.

16.

Förstl. Waldeckiska Häfrådets Hr. Joach. Christof. Nemeitz Lefwerne (*).

Joachim Christoffer Nemeitz är til börden en Tyſk men Swänſk undersåte, född d. 4 April 1679 i Wismar af Borgar-talman Christof. Nemeitz, som härſtammade från en gammal adelig slägt i Hinter Pommern. Han studerade wid de mindre Lärohusen i Wismar och Lüneburg. År 1700 kom han til Roſtock, hörde Apinus, Fecht, Arnd och andra, ochlade ſig i ſynnerhet på witterhet, naturs-rätten och Stats-wetenſkaperne. År 1707 kallade Hr. Magnus Stenbock, då warande General af Infanteriet och Gouverneur i Skåne, honom til Hofmåſtare för ſina begge älſta Herrar Söner, Hrr. Bengt Ludwig och Fredr. Magnus. Han reſte därföre öfwer Stralſund och Yſtad til Malmö. Året därpå reſte han med ſina unga Greſwar til Lund, hwareſt han i två år wiſtades, antogs til Docens och

(*) Detta är til större delen tagit utur Hr. Joh. Christof. Strodtmans Ne. Gel. Europa 4 Th. ſ. 942 följ.

och läfte uti Historien och Statskonsten. Under denna tiden beſökte han på en kort tid Köpenhamn och Helſingör, ſamt beſåg deras märkwärdigheter. År 1709 inföll Danſken i Skåne, då han måſte i Malmö i tre månader utſtå en art af belägring, ſom dock genom ſegren wid Helſingb. d. 28 Febr. 1710 tillika med hela landet befriades från fienden. Wår Nemeitz firade åminnelſen af denna lyktiga dagen genom et offenteligit Tal på Latin, ſom han hölt året derpå uti Lund, och det uti Gr. Stenbocks och många andra höga Herrars närwaro. Han följde härpå ſina Greſwar up til Stockholm, beſökte Upſala, och beſåg de Kgl. Luſt-Slotten Carlberg, Ulriesdal och Drotningholm, ſamt det då den Greſl. Oxenſtiernſka ätten tilhöriga Roſersberg. Gr. Stenbock blef 1712 utnämd af ſin Konung til Kongl. Råd och Felt-Marſkatk med befatning, at med 17000 m. fara öfwer til Pommern, ſom då war uppfylt af Ryſſar, Danſkar och Saxar. Wid ſamma tid blef ock wår Nemeitz af ſin mägtiga Gynnare Gr. Stenbock befordrad til Kongl. Swänſk Fält-Secreterare uti de Tyſka angelägenheterna, hwarföre han ock i Maj begaf ſig til Carlscrona, och hade där flera ſamtal på ſin Generals wägnar med Kongl. Rådet

penhamn. Hr Nemeitz egen Fader war ock död. Alt detta förorſakade, at han lämnade det Greſl. huſet och begaf ſig öfwer Yſtad och Stralſund hem til Wismar. Sedan han bragt ſina hemſaker i ordning, reſte han 1715 til Stralſund, och upwagtade därſtädes de med K. Carl 12 utur Turkiet komna Miniſtrar, i hopp at blifwa brukad nu ſom tilförene uti någon ſyſſla wid Cancelliet. Men då härtil ingen öpning war och han inter fant ſin räkning wid at blifwa Extraordinarius utan lön, och han ſåſom wäl drifwen uti de Swänſka ſakerna tämmeligen wäl ſåg förut wårt Rikes öde, lämnade han ſit Fäderneslands tjenſt, och tog på ſig at ledſaga Gr. Chriſtian Philip af Waldeck (*) på ſin reſa til Frankrike, til hwilken han öfwer Hamburg, Hannower och Caßel begaf ſig til Naſſau Idſtein, och med honom därifrån til Straßburg. Han for därifrån 1716 med ſin Greſwe til Waldeckiſka Häfwet i Friedrichſtein, beſökte i Jun. Pyrmonts brun, hwareſt de

ha-

(*) Han dog ogift d. 17 Maj 1728 ſom regerande Förſte af Waldeck i Mauheim af kopporna och efterföljdes af ſin yngre bröder den då regerande Förſten Carl Auguſt Fredrik, en namnkunnig och tapper Fältherre.

hade tilfälle at se Czar Peter och K. Georg I af Engeland. I Aug. reste de öfwer Aken, Brüßel och Valence til Paris, föreställtes hela det Kgl. Huset och gjorde där innom 6 månader ätskilliga förnäma och lärda bekantskaper. Wär Nemeitz hade et frit tilträde hos wår Sw. Minister Gr. Sparre, wid hwilkens offerta Audience han sig med befant. År 1717 förde han sin Grefwe hem, brukte för sin hälsa de Wißbadiska watnen, då han åfwen upsatte sin namnkunniga Grafskrift på latinsk Stenstyl öfwer Gr. Stenbock. Samma år i Jun. war det och, som han utnämdes af Förſten i Waldeck Fredric Anton Ulric til des Råd och Heml. Secreterare. Efter han mottog deßa heders-ämbeten, kunde han intet följa en annan hög kallelſe, til at blifwa Gouverneur för nu regerande Marggrefwen af Brandenb. Anſpach Carl Wilh. Fredric (*). Innan han anträdde sit ämbete,

(*) Denna höga Herrens upförstran anförtroddes sedan åt en annan Swänſk Hr. Baron Joh. von Brehmer, som war född i Stockholm, och kom under sina resor til Anſpachiska Hofwet, hwareſt hans lärdom och artiga upförande gjorde, at han antogs til ofwannämde Marggrefwes Informator, och reste med honom til Italien och Frankrike, hwilken fattade

te, gjorde han en resa hem til Wismar, och under wägen uträttade i Wolfenbüttel et Statswärf för sin Herre, om des säte och stämma som Förste på Tyska Riksdagen. Ar 1720 tog han sit afsked wid detta Häfwet, dagtat Försten sökte at behålla honom i sin tjenst, tilläggandes honom Caracter af Furstl. Häfråd. Wår Nemeitz tänkte nu at föra en enskylt lefnad, men råkade oförmodeligen at 1721 gjöra med en Canonicus wid Domcapitlet i Naumburg Spiegel von Pickelsheim en resa til Italien, hwartil han länge haft håg. Resan togs från Halle öfwer Nürnberg, Augspurg, Trident, Venedig och Loretto åt Rom, til hwilken Catoliska Christenhetens hufwudstad de ankommo just då Clemens 11 hölt på at dö, då de fingo se alla de högtideligheter, som wid en sådan Stats-hwälfning i Rom förelöpa. De foro

öf-

för honom det tycke och förtroende, at han behölt honom wid sit Häf, och gjorde honom til sit Heml. Råd och Första Minister. Han reste sedermera öfwer til Swerige, hwarest han känd af många besynnerliga förtjenster, förde en enskylt lefnad, och dog som caracteriserad Landshöfdinge på sin gård Scheninge i Skåne d. 30 Jun. 1754 på sit 78 ålders år.

wer Neapel, Livorno, Bologna, Meiland, Venedig, Trident och Heidelberg til Frankfurt wid Main, hwarpå han besökte sin slägt i Lübeck och blef där öfwer wintern. Ar 1722 kallades han til Waldeckiska Håfwet i Arolsen tilbaka, Reste 1723 med yngsta Prinsen Ludwig til Holland och anträdde efter hemkomsten samma år et Håfråds ordentel ämbete. Ar 1725 gjorde han i egna angelägenheter en resa til Hamburg, hwarest han plägade umgänge med den Kgl. Swänska Ministern hos Konung Stanislaus Bar. Cronstierna. Det följande året fick han lof af sit Förstl. Herrskap, at på en tid följa de unga Burgrefwarne af Kirchberg-Hacheburg til Halle och där stora deras studier, hwarpå han 1727 kom til sit Håf tilbaka igen. Ar 1728 d. 1 Jan. dog Först Fredr. Ant. Ulric och efterfölgdes af Prins Christian Philip, som altid hyst en utmärkt nåd för wår Nemeitz, som uphögde honom til sit Regerings och heml. Råd. Hans regering räkte endast några månader. Des efterträdare och bror Carl Aug. Fredric bibehöll wår Nemeitz utt sina ämbeten och anförtrodde honom nya. Ar 1730 erhöll han kallelse af Pfaltz Gref Christian 3 af Birckenfelt, at wara hans bägge Prinsers

Gouverneur. Efter et swårligen dock gansko nådigt erhållit afsked från sit Höf reste han öfwer Frankfurt och Strasburg til Rappoltsweiler, hwaresst Pfaltzgrefliga Höfwet då hade sit säte. Wär Nemeitz, wid da skild från sit Fädernesland och Swerige, föreswod detta swåra ämbetet uti sju år, wan hos sina Prinsar hälst den ålsta natt och dag, och anwände alla sina krafter därtil, at de måtte upfostras til Guds åra, sit Huses flor och deras tilkommande undersåtares wälstånd. Efter nyssnämde Pfaltzgrefwes död 1735 öfwerlämnades Prinsarne uti en wiss Adelsmans händer, med hwilken Hr. Nemeitz intet kunde komma så aldeles öfwerens, hwarföre han 1737 lämnade Höfwet och sin där hafda beställning, och begaf sig til Frankfurt wid Main, och efter en tid åter til Rappoltsweiler, förande på begge ställen en enskylt lefnad. År 1743 erhöll han borgarerätt i Strasburg, hwaresst han än som enskylt föwer en skilla lefnad på sin höga ålder. Han bör anses som en nästan infödd Swänsk, i anseende så wäl til sina tankesätt och kärlek för Swerige, som wärkeliga tjenster så i sina yngre år, som på sin höga ålder. Han har ansenliga samlingar af anmärkningar, som

han

han gjort på ſina reſor och under deſtagande uti wiſſa handlingar, hwilka han efter ſin död teſtamenterat åt ſin wän den namnkunnige Philoſofen Preſidenten Joh. Mich. von Loen, en man af ſällſynta egenſkaper och många förtjenſter. Wår Remeitz har i all ſin tid warit ſtora Herrars Informator, reſt beſtändigt, läſt oändeliga böcker, äger mycken inſigt i Hiſtorien, och äfwen gifwit ut åtſkillige ſkrifter, ſåſom 1) Theſes phyſicæ, Roſt. 1701, 4, 2) Diſcurſus pro la modeſtia hiſtorico in cenſuris principum obſervanda, Lund 1709, 8, 3) Orat. Paneg. in memoriam victoriæ ſub ducta Com. Stenbockii a Danis reportatæ, Lund 1711, 4, 4) Sejour de Paris, 8, 5) Nachleſe beſ. Nachrichten von Italien, Leipz. 1726, 8, 6) Faſciculus Inſcriptionum cum appendice argutarum de rebus Svecicis dictionum, Leipz. 1726, 8, 7) Remarques ſur l'Hiſt. de Charles XII par Mr. de Voltaire Fr. 1738, 8, 8) Vernunft. Gedancken öber allerhand hiſtor. und critiſche Materien, 6 delar i 8, fulla med anecdoter om Sverige, och om hwilken bok en annan gång. 9) Memoires de Comte de Stenbock Fr. 1745, 8, ſom innehåller många märkwärdiga hiſtoriſka omſtändigheter för den tiden.

Kongl.

17.

Kongl. Swänska Witterhets-Academien på Drottningholm.

Swea Rikes Stora Drotning Louisa Ulrica, af wetenskaps och witterhets mägtiga Beskyddarinna i Norden, stiftade med Hans Maj:ts Konungens tilstånd, på sin höga födelsedag d. 24 Jul. 1753 på Drottningholm en Witterhets Academie (Academie des Belles Lettres), hwilken Hennes Kongl. Maj:t sjelf i egen hög person samma dag täktes öpna, sedan Hon behagat nämna följande Herrar til den nya Academiens Ledamöter, nämligen:

1) Friherre Aug. Joh. von Höpken, Kongl. Maj:ts och Swea Rikes Råd, President i Kongl. Maj:ts och Rikets Cancellie-Collegio, Riddare och Commandeur af Kongl. Maj:ts Orden.

2) Gref Clas Ekeblad, K. M. och S. R. Råd, Ofwer-Hof-Marskalk, Cancellie-Råd, Rid. och Com. af K. M. Orden.

3) Frih. Carl Fr. Scheffer, K. M. och S. R. Råd, Rid. och Com. af K. M. Orden.

4) Frih. Carl Rudenschiöld, Stats-Secreterare wid Utrikes Expeditionen, Rid. af

af Kongl. Nordſtierne-Orden och Secreterare af Kgl. Orderne.

Til Academiens Secreterare utnämdes Hr. Olof von Dalin Kongl. Bibliotecarius och Hans Kgl. Höghet Kron-Prinſens Informator.

Sedan deſſa Herrar woro förſamlade, inkallade Hennes Kongl. Maj:t dem uti ſit Bibliotek, dår hon i ſanſka nådiga utlåtelſer öpnade Geſſionen, och tog dem med ſig uti ſit Medaille-Cabinet, hwarefter Hon ſatt ſig neder, och befalte, at de öfwerwarande Herrar ſkulle taga in ſina ſäten. Härpå höll Hans Excell. Friherre von Höpken et kort men förtreffeligit Tal om Fäderneslandets heder och nytta af denna inrätningen (*). Academiens Secreterare föreläſte ſedan et Förſök til Swänſka Witterhets Hiſtorien (**). Sedan detta war ſlutat, utwäldes de frågor eller upgifter, för hwilkas wärderande Belöningar utlåfwades åt den, ſom närmaſt träffat ſanningen eller fullkomligheten uti det föreſatta ämnet. Det förſta ämnet war Hiſtoriſkt, och beſtod i frågan: **Om den fordom i Swerige så namnkunniga Folkunga ſlägten warit in- eller ut-**

(*) Det blef genaſt tryckt hos L. Salvius.
(**) Det är ännu intet tryckt.

utländsk? Det andra hörde til vältaligheten, och skulle obundit föreställa K. Gustaf Adolfs Caracter, och det tredje skulle vara en Skalde-digt öfwer K. Carl 10 Gustafs gång öfwer Beltorna 1658. Hwar och en fik frihet, at med sina skrifter, öfwer de nu nämde ämnen inkomma. De inskickas til Acad. Secretzrare för Martii månads slut det följande året. Författarens namn skal aldeles wara okunnigt, däremot gifwer han sig tillkänna genom en sinbild eller något dylikt, på det man må weta, hwilken belöningen kommer at tilhöra, som af Hennes Kongl. Maj:t blifwit utsatt uti en Gull-Medaille af 30 Ducaters wigt. Den som får prisen, blir endast bekant, men de öfriga, som gå honom närmast, kunna i Handlingarna på et sätt, som dem ingalunda kan misshaga, få weta orsakerna, hwarföre deras arbeten den gången ej blifwit antagna. Af alla, som öfwer dessa ämnen skrifwa, förbehåller man sig all möjelig korthet. Academiens Ledamöter äro nu och framdeles från denna täfling undantagne, på det deras owäldughet i omdömen öfwer de inkommande skrifter må så mycket bättre läggas för det Almännas ögon.

Sans

Hans Kongl. Maj:ts nådiga Stadfæstelse på den Kgl. Swänska Witterhets-Academiens lagar är gifwen Stockholm i Rådkammaren d. 20 Mart. 1753 och är deß hufwudsakeliga innehåll detta: Sedan Hans Kgl. Maj:t nämt Hennes Kongl. Maj:t Drottningens afsigt, at under sit egit höga beskydd upråtta en Witterhets Academie, så har Hans Kgl. M:t i nåder behagat gjöra och stadga dessa lagar til Academiens ordning och bästa, som följa: Academiens ändamål sträcker sig egenteligen til Historiens och Antiquiteternas uplysande och Swänska Språkets förbättring, dock uteslutas intet de Latinska och Franska Språken, det förra såsom nödwändigt til lärdomens och wetenskapernas lärande, och det senare såsom nu öfweralt antagit uti tal och skrifter. Academien söker och befordra en sund smak och et renfat skrifsätt. Academien lofwar at årligen eller på kortare tid utgifwa en lärd dagbok, som innehåller deras kungörelser och domar öfwer nya Swänska och utländska böcker uti al slags Litteratur, då härifrån uttryckeligen undantages alla theologiska och politiska ämnen. Hwar Ledamot bör efter tre års förlopp på stora sammankomsten

wi-

wisatet af sig sjelf förfärdigat arbete. Årl. d. 24 Jul. bör en af Ledamöterna hålla et obundit Tal om den erkänsla, Academien är skyldig Hennes Kgl. Maj:t Drotningen. Från alt detta frikallas Secreteraren för sit ständiga arbete wid Academien. Inga skrifter, de måga wara författade af Ledamöterne eller andra, tagas emot til undersökning, så framt icke författarenas namn äro obekanta, på det Academien må fälla en desto opartiskare dom. Ledamöterna komma hwar wecka tilsamman, på den tid och ort, som Hennes Kongl. Maj:t behagar utnämna. Ingen sammankomst hålles utom Directeurens närwaro. Har han laga förfal, så förrättar den älsta Ledamoten hans sysla. Secreteraren bör ock altid wara tilstädes, eller en i hans ställe förrätta hans tjenst, hwilken Hennes Kgl. Maj:t behagar sjelf utnämna. Den almänna och stora sammankomsten fastställes på d. 24 Jul. såsom Hennes Kgl. Maj:ts Drotningens höga födelse-dag, då et Tal kommer at hållas. Directeuren wäljes antingen af Hennes Kongl. Maj:t allena, eller efter rösternas myckenhet, så ofta Hon behagar lämna från sig sin walfrihet. Directeuren drager försorg, at Academiens Handlingar i rättan tid, som Academien

mien efter omſtändigheterna ſjelf beſtämmer, tryckas, och at tilgår ordenteligen wid Academiens ſammankomſter. Han gjör om all ting för Hennes Kongl. Maj:t en underdånig berättelſe, emottager af henne ſina befalningar, och förer ſtådſe ordet wid Academiens ſammankomſter, wid Ledamöters intagande och andra händelſer. Secreteraren wäljes på ſamma ſätt ſom Directeuren, förer Protocollet, och ibland ordet, når Directeuren honom därom anmodar, med hwilken han altid gjör et uti alla Academiens gjöromål, beſynnerligen wid ſkrifternas utgifwande af trycket. Hennes Kongl. Maj:t Drotningen utnämner en eller flera Ämnes-ſwänner, til at gå wid handa uti Academiens angelägenheter. Ledamöterna äro dels Honorarii och dels Lärda eller arbetande. Ingen antages bland de ſenare, ſom icke wiſt prof på ſin ſkickelighet, och gjort om des antagning behörig anſökning. Behagar Hennes Kongl. Maj:t antaga honom, ſå utſättes en dag til hans intagande, ſedan han förut lämnat Directeuren ſit Tal til genomläſande, ſom han då ärnar hålla. En med döden afledden Ledamots åminnelſe föreläſes i Academien, och inlämnas bland Academiens Handlingar. Hennes Kgl. Maj:t Drotningen be-

talar af egna medel belöningarna åt dem, som under de ofwan anförde wilkoren erhåller prisen, som på stora sammankomsten utfaller genom rösternas enighet m. m.

I följe af detta höll Academien d. 24 Jul. 1754 på Drotningholm i Hennes Kongl. Majrits Drotningens egen Höga närwaro, sin almänna och stora sammankomst. Prisen för förstå ämnets utarbetande om Folkungernas ursprung fik den, som underskrifwit sig från **Sunnanskog** d. 4 Mars. 1754 med deßa orden: Gens durata gelu, gens insuperabilis armis och war det Hr. Häf-Auditeuren Er. **Tuneld**, som bor på Ericsholm i Östergötland. Det andra ämnet K. Gustaf Adolfs Caracter war ej så utarbetat, at någon hade den lyckan, at därföre winna pris. Det tredje, som war om K. Carl 10 Gustafs tåg öfwer Bälterne 1658 war en Latinsk Skaldedigt, dat. **Kiöpenhamn** d. 18 Oct. 1753 med denna citation Virg. Æneid. lib. 12. v. 503 & 504, och författat af Hr. **Joh. Pet. Ancherſen** Kongl. Dansk Justitiä-Råd, Professor Eloqu. och Bibliothecarius wid Acad. i Köpenhamn samt Ledamot af Kongl. Wetensk. Acad. därstädes. Wid samma tilfälle utnämdes ämnena för år 1755. Det förſta eller det Historiska war åter en fråga:

ga: Huru Krigskonſten war i Sverige i K. Guſtaf 1 tid? det andra för wältalighe-ten ſkal beſtå uti en Hjeltes Caracter, och det tredje i Poeſien ſkal wara en Ode öfwer K. Carl 12 ſeger och gång öfwer Düna ſtrömen wid Riga 1701. Det Hiſtoriſka ämnet kan tåla andra språk, men de twänne ſenare ej andra än det Sweuſka, ej heller alt för mycken widlöftighet. Wid ſkrifternas in-ſändande iagttages det ſom ofwanföre nämt är. Tiden däktil utſattes då til d. 1 Martii 1755, men hafwer ſedermera blifwit förlängd til d. 1 Junii innewarande år. Hwad Pre-miernas unfående angår, ſå kan den, ſom erhållit något, munti. eller ſkriftl. namngifwa ſig hos Academiens Secreterare Hr. Cancellie Rådet Olof von Dalin. Denna Academiens widare Hiſtoria ſkal af mig alt framdeles med et ogement nöje meddelas, ſåſom den utgjör likſom hufwudprydnaden i detta mit ringa ar-bete. Man har redan ſäkert hopp, at ſnart få ſe förſta bandet af denna Academiens Hand-lingar utgifna af trycket.

18.

Skånska Handlingar.

Hos L. Salvius är tryckt på 8½ ark i 4 Äldre och Nyare Skånska Handlingar för år 1755. Första Quartalet. Författaren til detta wakra arbetet är Nils Weßman Aßeßor uti Kongl. Antiquitets Archivo, som härmedelst på et tydeligit sätt gjör sig förtjent om wår Swänska Historia i almänhet och om sit Fädernesland Skånes i synnerhet. Af deßa Handlingar utkomma årl. 4 Stycken eller Quartaler. Wi wela kortel. meddela detta första Qwartalets innehåll. Först finnnes et Företal om Myntefriheter, som Sweriges Konungar, efter tidernas omständigheter förunnat, författat af Hr. Carl Reinh. Berch Kgl. Secreterare, Föresittare uti Antiquitets Archivum och Ledamot af Kongl. Wet. Acad. Det innefattar en del af wår Swänska Mynthistoria, uti hwilken bemälte Herre äger en så utmärkt som gründad insigt. At mynta penningar har i alla tider och hos alla folkslag warit et Regale eller rättighet, som endast tilkommit Ofwerheten. Under Påfwedömet och det almänna bruk af förläningar, som uti medeltidens Statskonst

konſt utgjorde hufwudſtycket, war det åfwen i Tyſkland, Angland, Danmark och andra Riken i full häfd, at Keiſaren och Konungarna förunte under wiſſa wilkor åt Förſtar, Biſkoppar, Städer och ſtora Rikſens Män den friheten at mynta eller ſlå penningar. Detta bruket har med all ſannolikhet tidigt från wåra grannar gått öfwer til oß, hälſt ſom wåra Konungar wäl warit ſå lydiga ſöner under Påfwen, ſom några andra, och wåra Biſkopar då warit rätt ſå wäl ſnikne efter ſlem winning och rätt ſå litet obeſmittade af denna wärdene, ſom de Ängelſka och Tyſka då woro. Härutaf kommer, at wi finna penningar, på hwilka finnas en initial Munkebokſtaf blottad af alla Majeſtäts tekn. Men wi gå til wåra nyare tider. Guſtaf I måſte wid ſin regerings anträde för den ſtora penninge briſten, tillåta Rikſens Råd och enſkylta perſoner at mynta dock uti Konungens namn och enligit Stadgarne. Eric 14 unte ſamma rättighet 1561 åt Hertigarne ſina bröder. Hertig Carl af Södermanland ſlog mynt och Rikſdalrar i ſit Hertigdöme med egit namn och bild mot K. Johan 3 och Sigismundi wilja. När han blef Konung gaf han Gjöteborg til des uphjelpande frihet på Gull- och Silfwermynt. Gu-

ſtaf Adolf gaf 1613 ſin Swåger Hertt. Johan af Öſtergötland myntefrihet, men Konungens namn och wapn ſkulle ſtå på ena ſidan. Under honom hade Ståderna Revel, Riga, Calmar Gjöteborg och Norrkjöping, frihet at enligt wißa accorder ſlå mynt. Under Dr. Chriſtina ägde Gjöteborg och Stockholm ſamma friheter, och under K. Carl 11 Landscrona, ſom 1668 öfwerdrog under wißa wilkor åt Banquen i Stockholm Kronans Myntſlageri, ſom gik i full gång til des Bar. Görtz på ſina reſor gjorde Contract med den ſå kallade Hollänſka kjöpmannen Peterman och Compagnie om gull och ſilfwers myntande i Swerige, hwilket K. Carl 12 bekräftade i Lund d. 30 Dec. 1717. Denna Peterman, ſom ingen här i Swerige nånſin ſet, utan tros med ſkål hafwa warit Görtzen ſjelf, lät genom ſin Fulmägtig Franſoſen Rouyer 1718 mynta de ſå kallade Görtzens Caroliner, mot hwilkas godhet ingen ting kan inwändas. Carl 12 föll för Fredricshall och med honom alla Görtzens Cameraliſka förſlag. Dr. Ulrica Eleonora af wälſignad åminnelſe, ſatte de gamla förfatningarne i ſin gång igen, och åter upbrog 1719 Rikſens Ständers Banco Myntet genom et nytt Contract på 12 års tid, efter hwil-

hwilkas förlopp Myntet åter kom til Kronan 1731, som det ån i dag är. Nu komma wi til sjelfwa Handlingarna, som äro författade af Hr. Aßeßoren sjelf och det med mycken förtjenst. Uti detta första qwartalet finnes 5 ämnen. 1) Om Skåne til des belägenhet och beskaffenhet. Detta är en inledning til hela wårket. Skåne är rikeligen af Gud wälsignat med hwad til menniskors och kreaturs nödtorft och wäxlägning behöfwes. Det äger säd, skog, torf, fisk, Alunbruk, Stenkälsbrått, Påtaske och Tegelbrännerier, Glas- och Pappersbruk m. m. Wore hushållningen där på en rätt fot och med så mycken angelägenhet utöfwad, som här uppe, stego landets producter säkert til dubbelt. At landet fått sina första inbyggare norr ifrån, är i wår tid en ostridig sats, som medges af alla förnuftiga Danskar. Hr. Ass. W. härleder Skånes ålsta namn Scaneya från Islänskan, på hwilket språk eya betyder beta sina kreatur efter en lång och beswärlig resa och stan det som är skönt och förtreffeligit; blir altså Skåne et land, som ger en härlig hwila för menniskor och et träffeligit bete för kreatur, som bägge gjort en lång resa. Denna namnledningen är ganska naturlig och grundad på landets

beſkaffenhet i anſeende til Småland och de norrare provinſierne. 2) K. Waldemars Jordebok. Denna Danmarks ſtora och ſegerrika Konung Waldemar 2 war ock hushållare, ſom för upbörders större redighet ſkull låtit upſätta denna Jordebok öfwer hela Danmarks rike efter des provinſier och härader, ſamt utſkylder åt Kronan. Boken är i 8 ſkrifwen på pergament med munkſtyl och beſtår af 54 blad. På bl. 20 och 21 handlas om Skåne, hwilka äro här inrykte och förklarade. Det Exemplar, ſom nu finnes i Kgl. Antiquitets-Archivum är en ſenare afſkrift efter 1254, ditſkänkt af Of. Ceremon. Måſtaren Joh. Gabr. Sparfwenfelt, ſom köpt det på en nålſtol i Köpenhamn för 12 ſchilling Danſka. Det är det ålſta document af det ſlaget, ſom kan framwiſas i Nordens Cammar-wärk. Hr. Aſſ. W. förklarar och härleder häradernas nämns uprinnelſer måſt ifrån wår gamla Swänſka eller Isländſkan. Wi anmärka, at denna Jordebok är åfwen utgifwen och förklarad af Hr. Prof. Bring i Lund i ſina Monumentis Scanenſibus, men at den, ſom af Hr. Aſſeſſoren här införes är i många mål rigtigare både til meningar och ordſtafning. Jag har märkt, at deſſa bägge lärda Herrar härleda måſt alla namn

på

på he't olika sätt. Et bewis på hwad owiſſa fötter Etymologien gemenligen står. 3) **Om Palte-Boken med flera Skånes Jordeböcker.** Palte-boken innehåller en förteckning på alla de hemman och ägor, som hörde til Ärke-sätet i Lund och är altså en eccleſiaſtiſk jordabok. Huru anſenligt deras antal warit kan endaſt ſlutas af denna bokens ſtorlek, ſom ſtiger til 240 folier. Han är författat 1374. Bar. Sam. Hylteen Landsh. i Chriſtianſtad förde detta rara document från Skåne til Stockholm, hwareſt den i Cammar-Collegio förwaras. Uprinnelſen til det namnet Palte-bok är ej så tydelig. Här finnes et bref inryckt från Hr. Prof. Joh. Ihre i Upſala, känd af ſin ſtora ſpråkkunnighet, til wår Författare, hwaruti han härleder Paltebok af Codex Palatii, med hwilket namn man ofta uti medeltiden beteknade Jordeböcker. 4) **Om de i Onſjö, Harjagers och Rönnebergs Härader fordom priwiligierade biwägar.** Wi märka endaſt en omſtändighet. Skåningarna beſkyllas och det icke orätt för oginhet at låna hus och wiſa wägen åt främmande, ſom reſa genom deras land. Denna owilligheten hänger uti dem alt ſedan medeltiden, då de för fienteliga infal och ſtråtröfwerier ſökte

at bo säkrare på obekanta och owägade ställen, och togo de sig noga i akt, at wisa wägen eller låna hus åt dem de intet kände. 5) De gamlas sedwänjor wid deras bröllop. Dessa lära af de sista låsas med stort nöje. Wåra förfäders kalas, gillen och bröllopper woro ofta blodiga, så at hustrurna togo swepelakan med sig till gästebud, ty de woro osäkra på, om de skulle få sina män med lifwet hem igen. Til slut anföres en förteckning på gäster och deras skänker wid en Henr. Brades bröllop, som stod på Widschöfle d. 4 Oct. 1573, som intet annat kan ån roa en upmärksam Läsare, som med begär wäntar detta arbetets widare fortsättning, och skola wi ingalunda underlåta at detsamma tid efter annan med nöje kundgjöra.

19.

Om Konung Gustaf 1.

Hos L. L. Greſing utkom 1754 på 56 s. i 4. Et märkwärdigt Stycke af K. Gustaf 1 Historia (med widare lång titel, som wisar hela skriftens innehåll) meddelt af M. Henr. Jac. Sivers, Kgl. Häf-Pred. Härads-Prost och Kyrkoh. i Tryserum och Hannäs. Hr. Prostens

stens berömeliga slit börjar nu också, at gagna wårt Fädernesländs Historia, och lämnar närwarande arbete et ojäfagtigt bewis på Hans wakra insigt i densamma (*). Denna skriften består af 5 Capite. Det första handlar om på hwad sätt Hr. Gustaf Ericson Wase kom uti Dansk fångenskap, det andra om Hr. Gustafs fångenskap i Danmark, det tredje om Hr. Gustafs flygt utur densamma och ankomst til Lübeck, det fjerde om Hr. Gustafs wistande i Lübeck och afresa därifrån til Sverige, och det femte om den uti K Gustafs Historia så namnkunniga Borgm. i Lübeck Hr. Nicol. Brömse. Altså fås här en omständelig berättelse om det, som hänt med denna store Konungen från år 1518 til 1521, och hwarutaf förra delen af Hr. D. Celsii Historia om K. Gustaf kan förbättras. Af alt i hop wilja wi endast anmärka, at den almänna meningen, som skulle wår då warande Swänska Adelsman kommit til Lübeck förklädd som oxdrifware, hwilket dock af Nordens yppersta häfdateknare, såsom bland andra af Bar. Holberg och D. Celsius antages, här wederlägges, förnämligast med det skälet, at

(*) Hr. Prof. Beskrifning om Digerdöden utkom i Stockh. hos L. Salvius 1751 i 4.

at Hans kläder ännu finnas förwarade på Rådhuset i Lübeck, uti hwilka han ditkommit. Deße finnas här aftagne och i koppar stukne, tillika med deras utförliga beskrifning, tagen utur et egenhändigt bref från den för sin lärdom så länge och så wida namnkunnige Rectoren wid Lübeckiska Gymnasium Hr Joh. Henr. von Seelen, til Hr. Prosten. De äro 2 trånga och korta lifräckar med swarta förmodel. bomulsfransar runt omkring och utan armar. De äro gjorde af fint bomulstyg, fordrade med Parkum. på ryggen swarta, på sidorna både swarta och hwita och framman til allenast hwita. Efter detta intet då war en ordrifwares ordenteliga drägt, så slutar Hr. P. S. därutaf, at Hr. Gustaf intet ankommit med någon oredrift til Lübeck, utan snarare som en Pelegrim med radband i handen, wandrande til det Hel. Blodet i Mechelburg, hwilket senare är Hr. Prostens mening, egenteligen grundat på et gammalt bref i Riks-Archivo, hwilket här ock är infört. Man torde dock få låf at fråga: Hade Hr. Gustaf de kläderne på sig när han kom til Lübeck, hwilka nu hänga och wisas på Rådhuset? Hwarmed bewisar Hr. P. S. at deßa kläder hafwa just warit Hr. Gustafs,

och

och om så är, hwilket endast stödjer sig på en blott öfwerlämning, så frågas widare, wid hwad tilfälle hafwa de kommit at såsom hederstekn uphängas på Lübeckska Rådhuset? Hade Hr. Gustaf begge deße lif-räckar på sig, som äro til sina hufwuddelar aldeles lika, når han kom til Lübeck? Hade han bara en enda, eller ock lät då wara bägge, ty de woro gjorde af fint bomullstyg och efter lifwet, hwad förhindrade honom, at kasta en lös grof bond-jacka utöfwer deßa sina grannnare och korta liftröjor, uti hwilken han som en oxdrifware kunnat slippa fram okänd til Fristaden? Hade Hr. Gustaf deßa tröjor på sig, då han flydde från Kalös ägor? Bör man intet tänka om denna sluga Herren, at han på något sätt omsat kläder, och at han ej wandrat så känbar hela wägen til fots? Hwad större säkerhet ligger uti at gå i egna kläder som en Pelegrim med radband och trumpigt ansigte, framför det at stoja på en Landswäg likwäl som en an oxdrifware? Mån intet en angelägen spejare koksar dem begge i ögonen, och mån den wiste intet, at en slygting kunde i Holsten betjena sig af begge medlen? Deßa frågor och inkast falla en tänkande Handlingateknare helt naturligen in, och de-

ras

res upläsande gifwa ganska mycket ljus uti detta omtwistade målet, men här finnas de aldeles intet omordade en gång. Ejsest är detta Historiska ämnet utarbetat med all möjelig trowärdighet och ytterſta omſtändelighet, ſom bland annat nogſamt kan inhämtas af de mer än 280 citationer i noterna, hwilken mängd endaſt Hr. Proſtens ſtora beläſenhet på ſå få ark förmått tilwåga bringa. Hr. Författaren ſägnar oß med hopp, at efterhand få ſe flera af hans utarbetade afhandlingar uti wår Swänſka Hiſtoria, hwilka wårt almänna intet lärer underlåta at med tacksamhet emottaga.

20.

Biſkop D. Andreas Kalſenii Lefwerne.

Han war född d. 1 Nov. 1688 i Söderberke en Sokn i Dalarne, hwareſt hans fader war Proſt, reſte med ſin halfbroder Nils Barchius til Upſala, fick här And. Ol. Rhyzelius til enſkylt Informator, och hörde Profeſſorerna Salenius, Caſtovius, Er. Benzelius, Palmrot, Dan. Lundius, Elvius, Jo. Steuch. och Rabbi Kemper, blef Mag. 1713 och reſte ſamma år til Lund. Han Präſtwigdes 1716 ſåſom Kgl. M. Br. Guſt. Cronhjelms Häf-Präſt, och

och blef kort dereſter Paſtor wid Dal-Regementet, med hwilket han bewiſtade fälttågen i Norige 1717 och 1718 och i Roſlagen 1719 och 1720, hwilket ſenare år han förordnades til Paſtor wid Lif-Drabanterna, 1722 til ordentel. Häfpräſt och 1726 til Öfwer-Häfprädikant. Han ſtod i utmärkt nåd hos K. Fredric 1, ſom gaf honom flera tilökningar på ſin lön och tog honom med ſig på alla ſina reſor ſå större ſom mindre, äfwen jagter, hwilket ingen förr och ſå ſedan af präſterna njutit. År 1730 blef han wid Augsb. Bek. Jubel-Fäſt i Greifswald förklarad til Doct. Theol. och af ſin nådiga Konung til Kyrkoh. wid Storkyrkan och deß Bigſtader i Stockholm efter ſin oſwannämde halfbroder. Det följande året följde han med K. Fredric 1 på deß reſa til Caßel, ſom ſkedde öfwer Ystad til Roſtock, hwarifrån Konungen reſte för ſig öfwer det Schaumburgiſka til ſina arf-länder, då störſta delen af des Häfſtat och med den wår Doctor begaf ſig dit öfwer Hamburg, Zell, Hannover och Minden til Caßel, under hwilken reſa han gjorde bekantſkap med åtſkilliga Tyſka Theologer och andra Lärda, ſåſom Aſpinus, Neumeiſter, Crouzaz och flera. Han

prä-

prädikade 4 gånger Swänska i Landgrefl. Palatſet i Caßel, fik en Ducat om dagen utom andra ſkänker och reſte med Konungen tilbaka och biwiſtade deß prägtiga intåg i Stockholm. Et elakt rykte ſpridde ut, at han på denna reſan fallit i ſin Konungs onåd, på hwilken han hade tilfälle, at hålla flera samtal med Reformerta Lärare. År 1734 förordnades han til Biſkop öfwer Wäſtmanland och Dalarne efter ſin redan nämda halfbroder D. Barchius, war uti ſit ſtift den förtreffeligaſte ordningsman, och dog på ſit Biſkopsſäte i Weſterås d. 24 Dec. 1750, 63 år gammal. Han har juſt ej gjort ſig namnkunnig af några ſkrifter, men oödödeligen förtjent genom et Teſtamente af et anſenligt capital, för hwilkets ränta en ny Profeßor Theol. i Upſala ſkal beſtändigt hållas, hwilken egenteligen ſkal förſwara wår Religion emot Ateiſter, Naturaliſter och Indifferentiſter, hwartil aldraförſt förordnades 1755 D. Nils Wallerius, ſom kallas Prof. Reg. Ord. et Kalſenianus. Se Hr. Biſkop D. Er. Alſtrins Likprädikan och Hr. Lectoren Joh. Sundii Parentation öfwer wår Biſkop, ſom af trycket utkomma i Weſterås 1754.

21.

Om Wästmanland.

Westerås utkom hos J. K. Horrn 1754 på 663 s. i 8. Beskrifning öfwer Wästmanland med sina Städer, Härader och Soknar, af Olof Grau. Det är bekant, at Hr. Lars Salvius, nu förtiden en namnkunnig och förtjent Boktryckare i Stockholm, satt sig före, at lämna det Allmänna en fullkomlig Geographisk Beskrifning om Sverige, hwaraf den första delen om Upland redan 1741 utkommit. Detta nyttiga arbetet har sedan kommit at stanna, hwilket är så mycket mera at beklaga, som den utgifna delen om Upland är ganska wäl utarbetat. Sedan den tiden hafwa wi wäl fått sägna oss af åtskilliga Oeconomiska Resebeskrifningar genom Riket, gjorde och utgifne af framl. Hr. Bar. och Öfw. Häf-Intend. Härleman, Hr. Prof. och Rid. Linnäus, Hr. Prof. Kalm och flera, hwilka wi hafwa at tacka för sina Oeconomiska Beskrifningar om Skåne, Gotland, Öland, Wästergöthland, Bohuslän, Norrland, Lappland, Jämtland och andra landsorter, at förtiga Härader, Städer och Soknar, som särskilt blifwit afhandlade. Men af det slags beskrifningar, som man kallar Geographiska, är denna den fjerde i ordningen, som sedan 1741 utkommit på Swenska, när man inberäknar Hr. Prostens M. Joh. Oedmans Beskrifning om Bohuslän af år 1746 och Hr. Aspelins Jac. Richardsons Hallandia Antiqua & Hodierna, som sedan 1751 utkommit. Författaren til närwarande Beskrifning om Wästmanland, Hr. Ol. Grau har tagit sig Hr. Salvii Beskrifning om Upland til mönster, så at inrätningen uti bägge är alde-

les enahanda och fullkomligen Geographisk. Hr. Gran har delt sin bok i 12 capitel. Det 1 handlar om Wästmanland i gemen, det 2 om Wästerås, det 3 om Arboga, det 4 om Kjöping, det 5 om Sala och Salbergs Silfwergrufwa, och det 6 til det 12 om de 7 fögderier uti hwilka Wästmanland är fördelt. Här uti beskrifwas alla Soknar, Säterier, Brnk och andra märkwärdigheter med all trowärdig omständelighet. Öfwer alt har Hr. G. anmärkt jordmänens beskaffenhet och hwarje sokns hushålning, hwilket senare är en bland denna bokens bästa förtjenster. Men däremot är här et ganska wäsenteligit fel. En fullkomlig tredjedel af denna Sweriges Province saknas i denna beskrifning, då man likwäl i följe af titeln skulle söka alt, som under Wästmanland i Geographien begripes. Fällingsbro Härad, Lindes-Nora-Grythytte och nya Kopparbergs Bergslager äro aldeles uteslutne, endast derföre, at de utgjöra en del af Örebro Höfdingedöme, då likwäl innom denna trakten finnas Städerne Linde och Nora, Wedewägs Järn-Stål-och Metal-Manufaktur wärk, Grythyttan, nya Kopparberget, Loka källa med mera, som alt närmare förtjentes at kännas, och som naturligit wis sökes uti en Beskrifning om Wästmanland, hälst ingen så snart lärer taga sig före, at beskrifwa denna delen särskilt. Emedlertid är den öfriga delen med mycken färdighet utarbetat af Hr. G. som är hembördig från orten, och uti flera år, som Saltpetersinderi-Inspector haft tilfälle at resa och wistas uti alla des landsändar. Man finner på flera ställen, hälst i första capitlet, nog tydeliga tekn utaf Hr. G. håg, at med en Rudbeck och Gjöransson flytta wårt lands älste häfder långt förbi Frälsarens födelse, hwilken öfwerflödiga kärlek för Fädernes landet man i spår nylysta tid med

 långt

långt mindre högaktning anser, än fordomdags. Afwenledes är detta arbetet rikeligen begåfwat med Sagor och Skräckhistorier, hwarom til bewis man endast wil nämna Tilbärga Soku s. 255 följ. hwarest en Lieutenant Färling efter 6 weckors likständning åter fåt sin själ igen och begärt af en gumma, som kom in uti stugan, hwarest han stod lik, sina böxor och toflor. I samma soku finnes en bod, uti hwilken öfwer år och dag man alla nätter hört mätas och skakas säd. Widare har där lefwat en Fru, som på sin älder framfödde på en gång 11 barn, hwilka alla liggande på et skinkefat fingo Dop och Christendom, hwilken händelse födde af sig en an mycket mera frugtsam nämligen, at Prästen fik för sit beswär wid döpelsen en åker, som än i dag kallas Guds gåfwo-åker, med flera historier af dylik beskaffenhet och upbyggelse. Boken är för öfrigt försedd med många Runstenar aftagne i trä, och beprydd med 14 taflor stuckna i koppar, hwilka föreställa alla Kyrkor i länet.

22.

Om Kongsholmen.

Kongsholms Minne, eller Beskrifning om Kongsholmen, den wästra Förstaden af Stockholm, des forna och närwarande tilstånd, fördelt i 3 böcker och sammanskrefwen af O. J. Gjöding, Skolmästare wid Ulr. Eleon. Församling, utkom 1754 i Stockholm af P. J. Nyströms tryckeri 160 s. i 4. med en i koppar stucken Karta öfwer Kongsholmen. Detta arbetet har man at tacka Hr. Författarens trägna slit-före, som redan gjort sig bänd af en liten skrift, kallad Stockholms Wädelds-

minne, som utkom 1751. Det närwarande innehåller förmodeligen alt, hwad som med något skäl kan uti en tryckt bok sägas om Kongsholmen, Stockholms wästra och angenämaste Förstad. Des minne har bliswit författat på de Documenter och papper, som finnas i Ulr. Eleon. Kyrka, Inspect. Björns handskr. berättelse om Kongsholmen och på de efterrättelser som Hr. Canc. R. von Stierneman och Hr D. Ol. Celsius den yngre meddelat. Första boken, som är den wigtigaste, afhandlar Kongsholmens öden från älsta tider, des första bebyggande, innehafwande af Gråbröder-munkarne på Riddarholmen, Reduction under Kronan, änteliga anlägning til en Förstad, och des tilwäxt intil wår tid, då den är öfwer alt betäkt af Malmgårdar, Fabriquer och Garfwerier. Andra boken handlar om Kyrkan och Skolan ganska omständeligen, och den tredje beskrifwer Lazarettet, Glasbruket, Jagtwarfwet, Fabriquerna m. m. Wid denna bokens genomläsning har man funnit följande mäst wärdt wåra Läsares upmärksamhet. Hr. G. följer Hrr. A. Celsius och v. Dalin om watnets forna högd fram för nu. Utan at bestrida denna meningen, måste man anföra en omständighet, som finnes s. 24, hwilken tyckes bewisa, at watnet för 200 och flera år sedan intet gåt högre i Mälaren än nu förtiden. Hade watnet fallit efter den upgifna proportion, huru hademunkarne då kunnat begrafwa sina lik på framl. Hr. Brandells sjögård wid des Parkums-Fabrique, som är aldeles låg och sluttande mot sjön, hwilken ofta wid högt watn stiger öfwer sin brädd. Detta tyckes intet kunna rima sig med det, som anföres om Mälaren, som skolat gåt med sit watn twärs öfwer Kongsholmen in uti Ulfsunda fjärden. S. 22 gifwes det Almänna den kära försäkran, at snart få se et trycket den så länge efterlängtade

Swea Rikes Råders Historia, som Hr. Canc. R. och Rid. v. Stiernman har liggande uti handskrift färdig. På flera ställen uti anmärkningarne nämnes ock en annan handskrift Svecia Illustris, som samma witra Herre förfärdigat. Hr. G. bör berömmas för sin mildhet mot främmande trosförwanter, såsom då han, fast han är en Lutersk Prästman, s. 42 kallar Franska Ambaßadeuren Lanmari salig, at förtiga Dr. Christina, som s. 32 kallas högstsalig. R. R. Bar. Gripenhielm har upbygt det hus och anlagt den trägård, som nu utgöra Lazarettet. Här nämnes intet, om det wår för denna bygnadens skull, han så ofta försummade sin sysla, såsom Informator för Konung Carl 11 wid deß studiers styrande, som författaren til de bekanta Anecdotes de Suede beskyller honom före.

23.

Lärda Nyheter.

Stockholm. Af Historiographens Hr. Jac. Wildes Boktryckeri är början utkommit til en weckoskrift som kallas Krig Swänsk, och gifwes ut arktals 2 gånger i weckan i 4. De 24 första arken äro redan utt. De utreda wår Swenska Negeringsform, öfriga grundlagar, och wår närwarande frihet. Här bewises på hwad för helgade grunder den är upbygd, och huru laglösa de händer äro, som skulle söka i minsta mätton, at antingen ändra des sammansättning eller skaka des grundwalar. Wi kunna och böra intet annat, än tilstå, at alt det wi hittils läsit, är skrifwit med en systematisk och nitisk penna, och såsom detta arbete går djupt och redigt in uti wårt Swänska Jus Publicum, på hwilkets utredande i Swänska tryckta skrifter wi lida en förunderlig stor brist, så kunna wi intet, utan med största nöje kungjöra denna weko-

skriften för det almänna. Den ärnar äfwen efterhand utreda andra ämnen, rörande hela wårt rikes inwärtes författning. Detta äro alt saker, som hwar Ärlig Swänsk bör weta och efter sit ombetrodda ämbete utöfwa. Författaren til denna wekoskriften bör af wårt Almänna förtjena så mycket mera taksägelse derföre, som han icke allenast skrifwer med rötter om de wigtigaste rikswårdande saker, utan sätter äfwen uti den bewisligaste dag de benigaste, angelägnaste och för största delen okunnige frågor, hwilka dock äro af så mycken större wigt at weta och förstå för hwar och en, som wil i grund weta och förstå sina rättig- och friheter, som de just til en stor del på dem afhänga. Wi råda derföre hwar och en, at skaffa sig et arbete, som wisar Swänska Män den lycksalighet, som följer med wår Swänska frihet. Det är oförnekeligen, at Författaren är en man af djup insigt och redelig nit för Fäderneslandets sanna bästa.

Den Swänska Argus, utgifwen arktals, et om weckan åren 1733 och 1734, är nu andra gången uplagd, öfwersedd och förbätrad, samt omtryckt hos L. L. Gresing 1754 på 453 s. i 8. Författaren, som utom deß nogsamt är bekant, är nu warande Cancellie-Rådet, Kongl. Bibliotecarien och Hans Kongl. Höghets Kron-Prinsens Informator, Hr. Olof von Dalin, hwilken ock i underdånighet tilskrifwit denna sin förnyade Argus til Hennes Kgl. Maj:t wår Allernådigsta Drotning. Hr. Cancellie-Rådet har sjelf behagat, noga genomse och ansenligen förbättra så til skrifsätt som saker denna Moraliska Wekoskrift, som i sin tid gjorde sig förtjent af et almänt bifall och en så almän åtgång, at han nu uti flera år blifwit med angelägenhet eftersökt. Wi behöfwa intet widare orda til des beröm eller mycket

näm-

nämna om des innehåll. Den är i mångas händer, och få äro, som icke wetta tala om densamma. Han blef genast öfwersatt på Danska och tryckt i Kjöpenhamn. Det endaste, som wi märka wid denna nya Swänska uplagan är det, at på andra sidan af titulbladet finnes en approbation och recommendation af Riksens Ständer til Hans Kongl. Maj:t, utlåtandes sig således: At emedan en obekant Autor under namn af Argus med sina utgifna skrifter både tjent och förnögt Publicum; altså hafwa Riksens Ständer til upmuntran för bemälte Autor och andre ej underlåtit welat öfwer des berömeliga upsåt och arbete deras nöje och wälbehag at förklara, som är underteknat på alla 4 Ståndens wägnar af Ad. Mörner, And. Flink, P. Aulawill och Jac. Troilius, Stockh. d. 13 Dec. 1734. Få Autorer och få böcker kunna skatta sig så lykliga, at af en hel Nation winna et så hedrande omdöme, men wi måste och tilstå, at få Autorer och få böcker likna en Argus, när han är sit folks Sedolärare.

På Bokhandl. Gottfr. Kiesewetters förlag utkom på 7 Alph. och 12 a. i 4 hos L. L. Grefing en Biblisk Real och Verbal Concordans, eller Homiletisk Lexicon, däruti Personer, Länder, Städer, m. m. warda beskrefna, åtskilliga betydelser af ord och talesätt anmärkta och under dem flera den H. Skrifts språk så anförde, at mörka och swåra rum förklaras, och i synnerhet Trynes lära och Lefwernets pligter i wår Christeliga Religion afhandlas. Utgifwen på Tyska af M. Gottfr. Büchner, och nu til wåra Församlingars tjenst på Swänska öfwersatt, jämte en liten nyttig Biblisk Hand-Concordans. Jag har med flit anfört hela titelen, så at M. L. må se denna bokens innehåll. Hr. Kiesewetter, som redan i flera år gjort sig af wart

Swänska almänna och deß Bokwäsende förtjent genom åtskilliga nyttiga Skole- och Prästeböckers upläggande på Swänska, lämnar et ganska nyttigt wärk i wåra prästers händer, som utur detsamma hafwa tilfälle at gjöra sina åhörare många grundeliga och upbyggeliga föreställningar. Bokens nytta talar för sig sjelf. Framför sjelfwa wärket sinnes et Företal af Swea Rikes Högstw. Ärke-Biskop, Hr. D. Henr. Benzelius, utur hwilket wi wele nämna et par omständigheter. Af Bibliska Språk äro de utförde, som funnits närmast bewisa trones hufwudstycken och kraftigast styrka til lefwernets förbättring, hwarwid likwäl bör erhindras, at alla ställen, så ofta et ord i wår Bibel förekommer, icke äro i denna Concordans anteknade, såsom wår Swänska Församling redan äger en dylik Verbal Concordans författat af Probsten och Kyrkoherden i Sörala i Helsingland M. Lars Hallenius, som i fol. utkom 1734 och 1742. Hwad den närwarande angår, så är början gjord af Theol. Vice Lectoren i Gefle M. Joh. Alm, en man af grundelig Theologisk lärdom, efter des död fortsatt af deß broder och medarbetare Rectoren wid Triv. Skolan i Upsala M. Per. Alm, som haft til medhjelpare M. Er. Engman och M. Jac. Qwensel Conrectorer wid Triv. Skolorne i Upsala och Malmö, samt Hr. And. Bold Adjunct wid Domkyrkan i Upsala. Man kan lätteligen föreställa sig, hwad möda deßa Herrar haft wid detta dryga wärkets icke allenast öfwersätning utan ock i ordning bringande til et Swänskt Lexicon, hwarföre de och med särdeles beröm böra af oß och det Almänna ihågkommas. Öfwerupsigten öfwer hela arbetet har Högstw. Hr. Ärke-B. sjelf behagat taga öfwer sig, som för denna sin möda intet begärt något annat af Hr. Kiesewetter än det lindrigaste pris

wid

wid försälgningen, hwilket nyßnämde Bokhandlare äfwen gjort, oaktat han ingen ting spart på papper och stylar, så at denna Concordans är en af de lindrigaste och tillika wakraste uplagor af stora wärk, som hittils hos oß utkommit. Framföre är et kopparstycke, som föreställer Skriftens ransakning under hwarjehanda grufarbete och metalbrytning.

Hos L. L. Gresing utkom 1755 på 23 a. i 8: Romerske Keisarens Marci Aurelii Antonini Betraktelser öfwer sig sjelf, på Swänska öfwersatte af C. M. Öfwersättaren är Hr. Kammarherren Christoffer Manderström, som tilskrifwit deßa betragtelser til Hans Kongl. Höghet Kron-Prinsen. De äro snart för 100 år sedan på Swänska öfwersatte ifrån Fransöskan af Bar. Joh. Jesperson Kruus och tryckte i Amsterdam 1659 i 12. Nu äro de å nyo öfwersatte på en renare Swänska af Hr. Kammarherren, som följt och jämfört de begge öfwersätningar, som Dacier gjort af deßa betragtelser på Fransyska och Joh. Ad. Hoffman på Tyska. Anmärkningarna äro til större delen Hoffmans. Efter betragtelserna kommer Keisarens lefwernes beskrifning, som också är blott en öfwersätning utaf den, som Hoffman på Tyska sörfattat. Keisar Antoninus war uti Philosophien en Stoicus och därföre kommer hans tankesätt närmast de Christnas. Betragtelsernas antal äro 36 och afhandla endast Moraliska ämnen. Lefwernes beskrifningen är både rolig och upbyggelig, emedan Antoninus war dygdig. Boken prydes med Keisarens bild, tagen af et mynt, och titulbladet med en wacker Vignette.

Här utkom 1754 hos P. J. Nyström på 138 s. i 4, Bref om Blandade Ämnen. Brefwens antal stiga til 20, och handla de mäst om Historiska sa-

ker. Där finnes äfwen hwarjehanda, som löper in uti wår Swänska Lärdoms Historia. Jag har funnit en anmärkning, hwilken jag wil här anföra, efter den ha och hållen paßar sig uti denna lilla samlingen, och lärer oß til namnet känna de förnämsta än lefwande Swänska Häfdateknare. Den lyder så: Uti Swänska Historien fattas alla hufwudböcker. Af Riks-Historien wäntas de twänne nyttigaste delarne, som med så mycket större otalighet af det almänna efterlängtas, som Hr. Canc. Rådet Olof von Dalin skrifwit de twå första delarne med en så opartisk renhet och utmärkt styrka i det ämnet. Man säge hälst fortsätningen af den hand, som med så stor färdighet utrett och satt uti alt möjligt ljus den mörkaste och drygaste tiden, och för hwilken den kortaste och behageligaste endast återstår. Wi äga ännu ingen redig och fullständig Swänsk Kyrko-Historia. Det, som Baazius, Ornhielm, Spegel, E. E. Benzelius, Peringschöld, Rhyzelius, Bring, O. O. Celsius, Hallman och andra samlat och utgifwit uti detta angelägna ämnet, kan och bör endast med tacksamhet anses såsom hjelpredor, och upbäfwer aldeles intet nödwändigheten af en Kyrkohistorias författande. Ingen har ännu försökt, at sammanskrifwa en Swänsk Lärdoms Historia. De, som några stycken utarbetat, äro utom de nyßnämda, Scheffer, von Nettelbladt, von Stiernman, von Döbeln, Ihre, Lütkeman, M. och O. Celsier de yngre, Hof och P. L. Arrhenius. Af denna senare wäntar det Almänna en fulkomlig beskrifning om Academien i Upsala, och hwilken redan med några Disputationer gjort därtil en behagelig början, som endast skulle mista sit wärde, om man skulle sakna fortsätningen af et så länge saknat och med skäl fordrat

ar-

arbete. När de ansenliga samlingar och skrifter efterhand få se dagsljuset, som blifwit utlåfwade af Hrr. von Stiernman, Wallin, Berch, Bring, Archenholtz, Olof och Magnus Celsier, Siewers, Ziervogel, Bergins, Arrhenius, Botin och andra, lär wår inlänska Historia snart se sig försatt uti en nog möjelig dag.

På Skaldedigten Ärlig Man är utkommit Swar, Genswar och Uterswar, alt uppå wärs.

Hr. Jacob Wilde, Kgl. Secreterare och Historiographus Regni, dog här d. 21 Apr. 75 år gammal. Framdeles torde wi få tilfälle at meddela denna förtjenta Mannens Lefwernes beskrifning. En Historiographi Beställning blir hädanefter intet mera besatt.

Här dog uti Mart. Hr. Jeremias Papke, för detta Professor i Greifswald, på sit 84 ålders år, mäst namnkunnig för en bedröfwelig träta med Professorerna af Theologiska Faculteten därstädes, hwilka han änteligen wille gjöra til Pietister, som dock intet gick an.

Upsala. Här utgaf och med utmärkt heder förswarade d. 15 Jun. 1754, Hr. M. Det. Munck Skåning och Österl. Språk. Docens wid Carol. Acad. i Lund en Disput. de Jure Principis circa Sacra libertati conscientiæ non inimico på 18 s. i 4. Ibland de nyttigaste ämnen, som wid en Högskola kunna afhandlas och utredas, äro ostridigt, de, som gå in uti Jus Ecclesiasticum eller uti läran om de pligter, hwilka lemmar uti en Församling i almänhet äro skyldiga at bewisa hwarandra. Då Församlingen och Staten regeras af et hufwud, så äger ock den regerande personen wissa rättigheter, dels såsom det borgerliga samfundets Regent och dels såsom honom af Församlingen öfwerlämnade,

at

gt uti sielfwa församlingen utöfwa. Deßa rättigheter sammantagne gjöra det, som kallas Jus Principis circa sacra, och wisar wår Författare på deßa få blad med en grundelig tydelighet, huru deßa rättigheter ingalunda sträcka sig til samwets frihetens minsta twång. Utaf slutet af Förtalet måste wi nämna en omständighet, som kommit oß litet besynnerlig före. Hr. M. Munck har haft en annan mera utarbetat Disput. färdig uti Jus Ecclesiast. och såsom tyckes af sista sidan handlande om Jus Devolutionis, som honom måtte på något sätt blifwit hindrat at framgifwa, efter han säger sig ej weta hwad för orsaker warit i wägen, at den ej kunnat framkomma, hwilken okunnighet af en författare låter nog twetydig. Närwarande Disput. witnar emedlertid om Hans mogna insigt i deßa ämnen.

Följande Disputationer hafwa här wid Academien sedan 1755 års börsan til Påsken blifwit hålne.

Under Hr. Prof. D. Hydren.

1) De Mutua Glorificatorum Agnitione, Resp. Henr. Halenius, Fjerdhundr.

Hr. Prof. Berch,

2) Om Stapelstaden Gefle, Resp. N. Örnberg, Gestrike.

Hr. Prof. D. Fick,

3) de Regia Actorum Revisione, Resp. Swen Collander, Smålänning.

Hr. Prof. och Ridd. Linnäus.

4) Centuria Prima Plantarum, Resp. Abrah. Juslenius, Wästgöte.

Hr. Prof. Ekerman.

5) de Auctoribus Linguæ Latinæ Classicis, Resp. Albert Haller, Wermlänning.

6)

6) de Differentia Stili Oratorii & Poetici, Reſp. Kr. Sulstein, Oſtgöte.

7) de Latinitate ad obruſſam Rationis examinanda, Reſp. Lars Lund, Ångermanl.
Hr. Prof. Ihre.

8) Obſervationes Philologicæ in Linguam Sviogothicam verſionis Scripturæ Canonicæ V. T. Reſp. Sam. Loenbom, Oſtgöte.

9) de Jure Primogeniti, Reſp. Andr. Bergh, Nerikesbo.

10) de Præſtantia Regni Hereditarii pro Elective, Reſp. Lars Thoren, Weſtgöthe.

11) de Arce Ymſeborg, Reſp. Nils Dryſen, Weſtgöthe.

12) de Cura Principis circa Adiaphora, Reſp. Mich. Grönlund, Helſinge.

13) de Obligatione Subditorum intuitu Imperantis, Reſp. Blechard Aſchling, Oſtgöthe.

14) de Communione primæva revivíſcente, Reſp. Sak. Sjögren, Smålänning.

15) Uphilas Illuſtratus, R. Er. Sotberg, Oſtgöthe.

16) de Officio Macitali, R. Nils Brunckman, Oſtgöthe.
Under Hr. Prof. Strömer,

17) de Crepuſculis, R. Torbern Bergman, Weſtgöthe.

18) de Theoria Declinationis Magneticæ, R. Joh. Guſt. Zegolſtröm, Oſtgöthe.
Under Hr. Prof. D. Nils Wallerius,

19) Objectum Voluntatis Divinæ, R. Jon. Brecding, Weſtgöthe.

20) de infinita Gravitate mali moralis, R. Ol. Halmen, Jemtlänning.

21)

Under Hr. Prof. Dahlman,

21) de Divortio, R. Per. Flodmarck, Södermanl.

Under Hr. Prof. Joh. Gotsch. Wallerius,

22) de Monte argenteo occidentali, R. Jac. Reinh. Lund, Dalkarl.

Lund. Hr. M. Joh. Nelander Prof. Jur. Nat. et Moral. wid Carolinska Högskolan härstädes förrättade d. 22 Jun. 1754 en högtidelig Magister Promotion. Candidaterns antal, som då kröntes, steg til 47, och woro följande af Östgjötar: Magn. Sommelius, Aron Gustafsson, Pet. Isberg, Westgjötar, Lars Herndahl, Jac. Öjebom, Herm. Meuller, Nils Kierner, Lars Segermark, Thore Odhelius, Södermanlänningar och Nerikesboar Pet. Westring, Pet. Widell, Smålänningar Joh. Ulmstedt, Is. Bark, Ol. Hageman, Gudm. Selden, Zach. Linde, Pet. Gust. Osander, Jon. Hjelm, Joh. Wahlstedt, Skåningar Frans Jac. Ollman, Ol. Barohn, Carl Krutzen, Knut J. Billberg, Lars Lauren, Ol. Christ. Ludewich, Joh. Nic. Lundäus, Kil. Stobäus, Even Bergström, Thure Liedman, Sim. Sundius, Lars Krutmejer, And. Bering, Blekingsboar Joan Wettersten, Haq. Berthelius, Pet. Andrin, Jon. Angelin, Joh. Gram, Christ. Hagerman, Göteborgsboar Conr. Runell, Gabr. Falkensten, Ben. Öhrwall, And. Eekman, Joh. Grimbeck, Sam. Plate, Lars Nordblom, Wermlänning Ol. Austrin och Gotlänning Nils Dahlman.

Här afled d. 7 Decemb. 1754 Hr. Nils Stobäus Prof. Eloquent. och Poes. hwars lefwerne härnäst skal meddelas.

Fil.

Följande Disputationer äro här wid Academien i är hålne:

Under Hr. Prof. Bring.

1) Hypomnemata Lamentii Petri Nericii, Archid. Upsal. de Sacra Cœna antehac non edita, notis quibusdam illustrata, Resp. Jon. Nicol. Stenhoff, Christianstadsbo, d. 30 Apr.

Under Hr. Prof. Nelander.

2) de Parte Tutiori eligenda, Resp. Dav. Widegren, Smålänning, d. 19 Febr.

Ol. Bergenhem, Präst och Phil. Mag.

3) de Superstitione eamque eradicandi modo, Resp. Carl Jac. Lundh, Smålänning, d. 12 Mart.

Åbo. Andra Theol. Professoren här wid Academien D. Samuel Pryß, är i Mart. 1755 blefwen Prim. Theol. Professor, samt Dom-Prost och Kyrkoherde wid Swänska Församlingen.

Scara. Hr. D. Lars Noring, Prim. Theol. Lector här wid Gymnasium har erhållit Öfwer-Häf-Prädikants fulmagt.

Kjöpenhamn. Här utkom på 5 a. i 8 uian Förläggarens namn eller något Företal: Jöran Andr. Nordbergs Anmärkninger ved Kon. Carl den 12:tes Historia. Dessa äro de, som D. Nordberg intet fant för rådeligit at låta trycka uti sin Historia om K. Carl 12, hwilka gå i handskrift flera händer emellan. En afskrift har härutaf fallit i någons händer i Danmark, som öfwersatt dem på Danska och låtit trycka dem. De innehålla åtskilliga anerdoter om denna Sweriges stora Konung. De äro tämmeligen bland oss bekanta. Bland andra finnes där ock et kort utkast af Philosophien, som K. Carl författat. Derom skrifwer en af Författarena til Götting. Anz. von gel. Sachen

N:o

N:o 136 år 1754 således: Hans Philosophie öfwerstyger oß intet. Men det som wi nyligen läst uti Gentlemans Magazine, om hans kunskap i Mathematiken och om sit förslag, at i ställe för 10, 100 och 1000 bruka Cuberna af det första Cubictalet 8, 64, 512, 4096, sätter oß i största förundran, och öfwerstyger oß, at hans hufwud warit åfwen så stort, som hans hjerta. Dessa äro ock på Tyska öfwersatta och tryckta 1754 under blåtta påskriften af Frankf. och Leipzig, som nu förtiden betyder detsamma, som fordom Cöln.

Göttingen. Academien härstädes gjorde förledit år wår store Linnæus den hedren, at tilbjuda honom den efter Rådsherren i Bern Hr. Alb. von Haller lediga Botanices Professionen, men Hr. Archiatern och Riddaren behagade hälre förblifwa i Upsala och Swerige.

Hr. Pehr Wargentin, Secreterare wid den Kgl. Swänska Wetensk. Academien i Stockholm, blef d. 9 Nov. 1754 utwald til utomordentl. Ledamot af Mathematiska Classen af den Kongl. Wetenskaps-Academien härstädes.

Paris. Kongl. Swänske Hof-Prädikanten Hr. Eric Lamberg, som reser utomlands och nu wistas här i Staden, har nyligen blifwit antagen til den härwarande Witterhets-Academiens Correspondent.

London. Hr. Mag. Carl Noring, Prost och Kyrkoherde wid Swänska Församlingen härstädes, har af Kgl. Maj:t af Swerige, Wår nu allernådigst regerande Konung erhållit Theologiæ Doctors namn och heder, utan at widare undergå någon Academisk pröfning och promotion.

Stockholms Hiſtoriſka Bibliotek.

Tredje Stycket.

24.

Riks-Rådet Bar. Edmund Gripenhielms Lefwerne (*).

Han war född 1622 i Schöfde, en liten Stad i Weſtergjötland. Fadren Nicolaus Edmundi war den tiden Rector Scholä dårſtädes; men blef kort efter kallad til Rectoratet förſt wid Linköpings, ſedan Wadſtena Skola, och ſiſt til Rapſtads Paſtorat, altſammans

L i Ö-

(*) Detta har blifwit mig benägit medelt af Kongl. Bibliothecarien Hr. Magn. Celſius, ſom på ſtra

i Östergötland. Modren Margareta Figrelia war Kyrkoherdens i Landeryd Nils Hemmingson Figrelii dotter, och syster til Domprosten i Linkjöping Bengt Nilson Figrelius. Edmund Gripenhjelm kallade sig, intil han blef adlad, Figrelius efter sin moder. Hans syster Sara Figrelia war gift med Math. Professoren i Upsala Magn. Celsius.

Han war under sin Faders anförande, til deß han 1635 sändes til Linkjöpings Gymnasium, hwarest han under Mag. Dan. Kylanders handledning gjorde goda framsteg. År 1640 kom han til Upsala, då Gr. Magnus Gabr. de la Gardie war Rector Magnificus. Tre år derefter blef han antagen, at informera Hr. Gustaf Carlson Baner. År 1645 följde han bemälte Hr. Baner öfwer til Lifland, hwarest de reste något den wintern omkring och höllo sig uppe wid Dörpts Academie en månads tid. Därifrån reste de sedan tilbaka på Riga. År 1646 om sommaren begofwo de

sätt behagat gynna detta mit arbete, utur sina ansenliga samlingar uti wår Swänska Lärdoms Historia, och som tagit denna Lefwernes beskrifning utur et detta Riks-Rådets egit Rationarium vitæ på Swänska i Mscr. som finnes i Högw. Hr. D. och Dompr. Ol. Celsii stora boksamling i Upsala.

de sig landwägen åt Holland genom Curland, Preußen, Caßuben, Pommern, Meklenburg och Bremen til Amsterdam, samt därifrån til Utrecht, hwareſt de höllo sig uppe wid paß et år. Men om wåren 1647 gjorde de en reſa genom mästadelen af de Nederländska förenade Provincerne up til Mynſter och Osnabrüg i Weſtphalen, dereſt då handlades om det almänna fredswärket i Europa.

Detta år om höſten gingo de sjöledes til Frankrike, näml. från Rotterdam til Dieppe uti Normandie. I Paris woro de til Junius 1648, då de i följe med Bar. Er. Sparre begåfwo sig til Italien, tagandes reſan åt Orleans ner til Marſeille. När de woro i Narbonne, tänkte de sig öfwer Pyreneiſka bergen in i Catalonien och det Spanſka Gebietet, hwilket på den tiden mästaparten innehades af Konungen i Frankrike; men när de kommo et ſtycke på wägen, blef Hr. Baner ſjuk, så at de måſte wända om igen. Från Marſeille foro de landwägen til Nizza uti Savoyen, en förnäm Stad hardt wid Medelhafwet, där de fragtade sig en Brigantin til Genua. På denna ſjö-reſan hade de at frugta för Corſarer och för de wid ſjön belägne Spanſke platſar, ſom ej woro de Swänſke ſynnerligen be-

nägne, emedan freden ej ännu war ſluten; dock kommo de lyckeligen fram, driſtande ſig likwäl icke at fara öfwer Alpes för röfware, utan dragandes åter ſjöwägen til Lerice, Portus Lunæ af de gamle kallad, och ſå widare landwägen genom Florence til Rom. När de uppehållit ſig där en 10 weckor, foro de i December därifrån och kommo öfwer bergen Apenninos til Loretto. Sedan beſågos af dem de andra Städer och handelsorter där wid Adriatiſka hafwet. Ifrån Venedig foro de öfwer Alpes til Trento, där det ſtora Concilium höllts i Reformations tiden, ſedan genom Tirolen, Schwaben och Schweitz til Strasburg i Elſas, där de ifrån Febr. in til Maji 1649 måſte uppehålla ſig för Hr. Baners ſjukdoms ſkuld. Widare reſte de genom Elſas, Neder-Pfaltz, Franckenland och Cölniſka Gebietet neder åt Holland och därifrån til Brüßel i Brabant, däreſt de förbleſwo inmot et halft år. I Martio 1650 reſte de åt Holland igen, begifwandes ſig på hemreſan öfwer land til Hamburg och Lübeck. Här ſtego de om bord och kommo efter 5 års reſa lyckeligen hem i landet til Stockholm midſommarstiden ſämma år, ſom Dr. Chriſtinas kröning därſtädes med outſägelig ſolennitet och pragt firades.

Uf-

Äfwen detta år i Sept. kallades Figrelius til Histor. Profeßor i Upsala, den han 6 och et halft år föreſtod med mycken heder och tillit i ſynnerhet af Adelen (*).

År 1651 trädde han i ägtenſkap med ſin förra Fru, Ärke-B. Lenäi doter Barbara Klou, med hwilken han hade 4 Söner. Den förſta dog ſtraxt. Den andra eller Nils Gripenhielm föddt 1633 blef Landshöfding i Fahlun, en för ſina många wackra egenſkaper mycket berömd Herre och Fader til Hr. Bar. och Landshöfd. Axel Joh. Gripenhielm, ſom dog i Gefle d. 25 Febr. 1755. Tredje Sonen Joh. Gripenhielm föddt 1654 blef Lagman i Upland, och den fjerde Carl Gripenhielm blef Öfwer-Directeur wid det då nyligen af K. Carl 11 inrättade Landtmåtare-Contoiret. Begge deßa dogo barnlöſe.

År 1657 då K. Carl 10 war ute i Polen, fik Prof. Figrelius fulmagt uppå Secreteriatet i Kongl. Cancelliet. Denna tiden war Konungen begrepen uti marchen från Preußen til at ſammanfoga ſig med Ragoczi emot Polackarne och elieſt ſtadfäſta munteligen det för-

(*) Deß bok de Statuis illuſtrium Romanorum, ſom han under denna tiden ſammanſkref, witnar nogſamt hwad för en grundlärd man han warit.

bund de allaredo angående Polſka ſakerna gjordt hade.

Sedan Figrelius d. 17 Aug. 1657 gjordt ſin ed i Rådet, reſte han d. 22 Nov. från Upſala, til at efter K:gs ſkrifteliga befalning följa Amiralen Bielkenſtierna, ſom då hemkom, och ſkulle föra Drotningen ut til Hans Maj:t i Wismar, men efter wintern ſå hårdt tilſatte, beſinnade Drotningen ſig, då hon likwäl allaredan war kommen til ſkeppen i Elsnabben, och wände om igen, at bida til förſta öpet watn. Däruppå reſte Figrelius til Nyköping och öfwer Julen hem til Upſala. Emedlertid war Konungen gången på Tyſka ſidan utur Polen in i Holſten, efterſom Konungen af Danmark då om ſommaren brutit löſt. Innan kort hade Konungen inne både Holſten, Jutland, Fyen och Seland, ſå at K. i Danmark nödgades begära frid. Sedan den war ſluten i Roſkild d. 26 Febr. 1658, kom Konungen genom Skåne och Halland hem til Götheborg, dit et möte af Rikſens Ständer ſammankallat war. När Figrelius åfwen här infant ſig i Martio, blef han med den nådiga utlåtelſe af Konungen emottagen, at faſt än han nu kom från en rolig lägenhet til et mödoſammare ämbete, ſkulle Konungen dock ſå la-

ga

ga, at han med tiden skulle hafwa däraf både åra och nöje.

Om sommaren därefter, når Konungen d. 5 Jul. reste sjöledes från Götheborg genom lilla Belt til Flensborg i Holsten och sedan landwägen åt Wismar, til at wärkställa de rådslag, som på Gjötheborgska mötet fattade woro, följde Figrelius med. Och aldenstund K. i Danmark hade intet godt i sinnet, utan uppäggad af Holländarne wille ej ställa Roschildska freden i wärket, och Konungen sådant alt på föresagda resa wäl märkte, fördenskul som Konungen änteligen måtte fatta det råd, at åter på nytt igen söka med wapen twinga honom til billighet, och hade därföre gjort anstalt, at låta sätta sit folk ombord uti Kihl i Holsten, til at gå i hast med dem på Corsör och där landstiga, så skickade Konungen Figrelius d. 5 Aug. från Kihl hem til Swerige til Rådet, at gjöra dem härom en utförlig berättelse, efter han hade då en god kunskap om alla sakerna. Konungen, som höll detta ärendet mycket hemligit, gjorde Figrelius den näden, at i synnerhet bruka honom wid de ordres, som härpå afginge, och jämwäl det K. med egen hand härom skref, samt wille ingen annan gifwa i händer, det befalte han Figrelius renskrifwa

och låta ingen menniſka det ſe. Hände ock, at når han fik ſå mycket gjöra, at han ej mäktade ſjelf ſtå ut med arbetet, både at ſammanfatta och renſkrifwa, ſå at han måſte begåra af K. någon af de ålſta och trognaſte Cantzliſterne til hjelp, wille Hans Maj:t det icke tillåta på annat wilkor, ån at han ſkulle taga en ny ſkriftelig ed och förſäkring af Cantzliſten om hans trohet, ſom ock ſkedde. Konungen hade til honom det nådiga förtroende, at altid låta honom wara inne i Rådet, når de hemligaſte rådſlagen förehades, fordrandes honom då altid at föra Protocollet.

På wägen åt Swerige hade han befalning til Amiralen Sperling, ſom låg wid Femern med 6 örlogsſkepp, at han, ſå ſnart Figrelius kom, ſkulle hiſſa ſegel och gå för Köpenhamn at lägga ſig där på redden til at ſluta hamnen, då ock Konungen ſkref Hr. Sperling til med egen hand, at han ſkulle undfå Figrelius efter hans begäran.

Genom honom fik ock då Sperlingen order at upſnappa i ſjön alla de ſkepp och farkoſtar ſom han öfwerkom, hwilket ock ſå wärkſtältes, at den ena dagen de ſeglade för god wind, fingo de til 14 eller 15 ſkepp, Bojorter och ſkutor up i ſjön, ſom måſte följa dem til wida-

re

re beſked, och war därpå utſedt, at icke detta förehafwande måtte i otid bliſwa utſpridt. I wågen hade Figrelius befalning, at öpna ſit wärf för General Gouvern. Gr. Guſtaf Otto Stenbock i Malmö, dit han kom d. 7 Aug. om natten, ſedan han ſkildt ſig med en Eſping från Sperlingens flotta, ſom då om aftonen ſatte ſig ut för Amak. Sedan berättade Figrelius ſit ärende för Landshöfdingen Prins i Jönköping, ſamt för Riks-Drotzens Hr. Pehr Brahe på Wiſingsö, ſom honom på det höfligaſte unſägnade, och når han om aftonen reſte från honom öfwer Wettern, lät bränna af 2 Stycken på Slottet. I Linkjöping öpnade han ſig widare för Landshöfdingen Guſt. Kurck, alt för den orſak, at hwar och en uti ſin landsända måtte weta, at ſticka ſig dereſter.

Den 18 Aug. kom han til Stockholm och efter uträttat ärende, ſamt 14 dagars dröjande fik Konungens bref at ſkynda ſig tilbaka, då Rådet gaf honom et hederligit Recreditif til K. efterſom Hans Maj:t hade i ſit bref til Rådet beropat ſig i detta ärende på Figrelii berätteſſe och alſå creditiverat honom, at ſjelf om ſakerna gifwa Rådet behörig och omſtändelig underrättelſe.

Den 5 Sept. reste han från Stockholm och kom d. 15 i samma månad til K. i hufwudquarteret Ibstrup på Seland, en half mil från Kjöpenhamn, då Figrelius straxt gjorde beſked om sit ärende. Han war sedan med i det kriget och följde altid K. på alla orter, som han reste. War ock med, når K. uti Apr. 1659 tog in Falſter och Laaland, näml. då han gik öfwer stora Belt åt Nyborg på Fyen, och så därifrån, sedan han hade affärdat folket om bord på 4 skepp och en stor Flotta med skutor, som folk, håstar, spanska ryttare samt andra materialier woro uppå, til Falſter, hwilket han straxt inbekom, jagandes genaſt bort fiendens Rytteri, som wille förhindra landstigningen, och intagande Laaland andre dagen därefter, hwarigenom bägge landen straxt blefwo satte i Contribution.

Når åndteligen Frankrike, Ångeland och Holland genom deras medlande tilbådo, at gjöra frid, så förordnade K. Figrelius i Aug. at blifwa wid Tractaten hos Ambaßadeurerna Hr: Schering Roſenhane och Hr. Sten Bielke, samt at upwakta där i Fältlägret för Kjöpenhamn, däreſt Tractaten begyntes, och sedan i Helsingör. Denna tiden kom K. et fiendens bref i händer, som war skrifwit med chifrer, hwil-

hwilket Figrelius war så lyckelig, at han dechifrerade, som intet litet förökade den Kongl. nåd han stod uti.

När nu K. litet för Jul reste til Gjöteborg på Herredagen, och föll där i en swår sjukdom, tänkandes at gjöra nödwändigt förordnande öfwer alla saker efter sig på händelse af dödsfall, kallade K. Figrelius til Informator för sin Hr. Son Arf-Prinsen Carl, som då war på sit 5:te år, til hwilken beställning K. wäl hade ärnat honom hela de tu åren, som han war hos Hans Maj:t, hwilket ock med många af Rådet war öfwerlagt, som de wiste honom därom sedan at berätta. Men aldrig nämde K. et ord därom för Figrelius, utan kunde han dock märka, at K. hade i sinnet något särdeles, at bruka Hans person til, emedan K. altid wiste honom någon särdeles nåd fram för en eller annan af hans condition, och bewärdigade honom understundom med sådant samtal, som wida tycktes gå öfwer Figrelii wilkor, at döma och utlåta sig om. I Jan. 1660 fik han Konungens bref, at begifwa sig från Fredshandlingen i Danmark til Gjöteborg, för ofwanbemälte orsaks skull. Huru onödigt Ministrarne miste honom från Tractaten, wiste de bref, som därom til K. blefwo skrefna.

Den

Den 7 Febr. kom han til Göteborg och tedde sig strax om aftonen för K. som då war något friskare än tilförene. Hans Maj:t unfägnade honom med synnerligen nådiga ord, som Riks-Rådet Gr. Nils Brahe då hörde, anbefalte honom Arf-Prinsens Information, och förordnade därhos at han skulle behålla sin plats wid Cancelliet, emedan Konungens wilje war, at han skulle förrätta bägge beställningarne. Hans Maj:t föreställde sedan, hwad angelägen sak honom betroddes, hwad ära han däraf hade at förwänta, och hwad belöning han af K. hade at förmoda, hwartil Figrelius med nnderdånig tacksägelse tilbörligen swarade.

Den 11 Febr. om lördagen, som war dagen för än K. dödde, lät han kalla up Figrelius, då han på sången och tämmeligen swag i Drotningens närwaro, som med handen hölt up hans hufwud, sade sig ej förmå mycket tala, och at Figrelius wäl wiste sjelf påminna sig wigtigheten af det honom ombetroddes, hwarwid han borde gjöra alt, hwad af en trogen undersåte kunde i sådant fall fordras; så blefwo ock nu Drotningen Arf-Prinsens Målsman, af hwilken han kunde taga widare efterrättelse i saken. Häruppå tog Figrelius, icke utan tårar, afsked af Konungen,

som

ſom dödde dereſter emellan d. 12 och 13 Febr. om natten emellan Söndagen och Måndagen (*).

I Mart. reſte Figrelius med huſtru och barn från Gjöteborg genom Örebro til Upſala, men det Kongl. Liket gik genom Jönköping och kom til Stockholm d. 12 Maj, då han ock förfogade ſig dit.

K. Carl Guſtaf hade för ſin död ärnat benåda honom med Adelſkap, men det blef dock ej förr än efter Konungens död, näml. d. 1 Mart. 1660 wärkſtäldt af hans Diſcipel den unga Konungen, K. Carl 11. Adelsbrefwet war underſkrifwit af Kgl. Förmynderſkapet och Regeringen, näml. Drotningen och Rådet, blifwandes Figrelius, eller ſom han ſedan kallades, Gripenhielm, twänne dagar däreſter, under warande Riksdag, intagen på Riddarhuſet.

År

(*) Häraf ſynes tydeligen, med hwad ogrund Huetius i ſin Commentario de rebus ad ſe pertinentibus ſ. 232 beråttar ſig af Riksens Ständer hafwa warit ärnad til K. Carl 11 Informator. Se om denna ſaken widare de i Actis Litt. Svec. Vol. 1. ſ. 44 följ. andragna ſkäl och bifogade bref, ſamt Hr. Arkenh. Mem. de Chriſtine T. 1. ſ. 253.

År 1662 blef Gripenhielm Stats-Secreterare och 1665 Häfråd af Staten.

År 1673 i Jan. blef han kallad til Riks-Råds ämbetet, då han lämnade den unga Konungens Information.

Några dagar däreſter fik han ſit Friherrebref, och ſamma år i Jul. trädde han i ſit andra gifte med Anna Rålamb, Riks-Rådet Bar. Claes Rålambs doter. Med henne hade han 2:ne ſöner, näml. Claes Gripenhielm, född 1674 och Edmund Gripenhielm, ſom af olycklig händelſe omkom i unga åren däraf, at han oförſigtigt årnade rida in genom en låg port, då han ſtötte pannan mot öfwerſta ſtocken, ſå at han föll ned af häſten och dog kort däreſter.

Riks-Rådet Gripenhielm dog år 1676, 53 år gammal, och blef begrafwen i Upſala Domkyrka.

25.

Hr. Eric Lindemans Bref til Riks-Rådet Bar. Jör. Flemming.

Detta Breſwet är ſkrifwit i början af året 1667 i Paris af Hr. Lindeman, (ſom då följde K. Carl Guſtafs wägta Son Hr. Guſtaf Carlſon på ſina reſor, blef ſedan både adlad och Greſwe, dog

dog 1690 som Kgl. Råd och Acad. i Lund Canceller, och war den bland oß för lärdom och förtjenster så namnkunniga Hr. Gr. Eric Lindschiöld), til Riks-Rådet, Cancellie-Rådet och Ambaßad. Bar. Jöran Flemming, som året tilförene war skickat af den Kongl. Swänska Regeringen til London, at mäkla fred emellan Angland och Holland, som då woro inweklade i et blodigt krig. Bref wets innehåll är följande: Efter en hop complimenter, hwarmed brefwet börjas, berättar han sig fått en dubbel kallelse, såsom til Häfrätts-Råd hos Kur-Förſten af Pfaltz, som han antagit, och til Profeßor wid den nya Academien i Lund med bifogade orſaker, hwarföre han ej kunde antaga den syſſlan eller bliſwa Academicus, utan häldre åſtundade, at komma in wid Cancelliet. Sedan nämner han om sina ſtridſkrifter med Boecler. Widare ſkrifwer han om sina bekantſkaper i Paris, och om de rygten och tal, som då gingo där i Staden om den tidens Conjuncturer, hwarmed han ſlutar. At enſkylta perſoners af högre rang i Stats och Lärda werlden bref behaga och uplyſa på en gång är len oſtridig ſanning. At en Gr. Lindſchiölds bref förtjena en Swänſk Läſares hela upmärkſamhet lärer ej heller nekas. Jag tror altſå, at M. L. ej tycker illa wara, at jag meddelar detta hans närwarande bref, ſom är aftryckt efter originalet, och ſom tillika med flera bref til Riks-Rådet Bar. Jör. Flemming bliſwit mig meddelt af Auſcultanten i Gjöta Häfrätt Hr. Pehr Bring. Deſamma ſkola efterhand åter det Allmänna meddelas. Åſtundar någon widare underrättelſe om Gr. Lindſchiöld, ſå fins den uti Hr. Canc. R. och Rid. von Stiernmans utgifne Nigri ell. Swarts

Hiſt.

Hiſt. om Wåſteräs Biſkop. ſ. 118 och Prof. v. Döbelns Hiſt. Acad. Lund. Cont. I. ſ. 10.

Högwelborne Herr RijkzRådh och Ambaſſadeur, Nådige Herre och Mechtige Befordrare.

Den höga Näde Eders Excellence altijdh har tillförne och ſerdeles nu i ſin ſiſte Skrifwelſe förklarat mot migh, är ſå öfwerflödande, at jagh aldrigh kan förwänta medell eller tillfelle nogh, om jagh ånn blefwo effter mitt ringa ämbne den lyckſaligſte i werlden, den ſamme ſom ſigh bör och jag gerna wille, medh åhre- och trohetz tienſter at fullgöra och reconnoiſſera. Jagh råhr inthet om men bahra min hörſammeſte willie, och min ödmiukeſte tackſamhet; förmågan något godt at uthrätta til Edhers Excellences och alle dheß kårälſkeliges tienſt ſtår i Guds hender; och lårer wara för migh lättare kanſkee at önſka ånn bekomma. Men lijkawehl tror jagh wißerligen at Gudh, ſom opwäcker hos Edhers Excellence en ſådan ſerdeles ynneſt och benägenhet mot migh, låhrer och någen favorable occaſion mig förgynna dem ſamme i någon mått och medh någon angenäm tienſt at åhrkenna. Och effter jagh wet Edhers Excellence will ſin ödmiukeſte tje-

nare

nare i högſte nåder wehl, tager jag den diſtigheten at ſända Edhers Excellence en Copia af Churpfaltz bref ſom jag för 3 dagar har undfått, medh Nådigſte tilſevelße på Hofgerichts Rådz tienſt: Såſom och en lijten liſta på dhe Profeſſorer ſom åro deſtinerade til Academien ſom inrättas i Lunden i Skåne; Ibland hwilka mig och locus är deſignerad. Nu har jagh wehl helſt luſt om min ringa tjenſt kan något godt wärka, at tiena min Allernådigſte Konungh och K. Fäderneslandet: men jag har ringa luſt till at bliſwa wid någon Academie, måſt dherföre at jag intet har dhertill aldeles dirigerat mine ſtudier, och befinner hos migh dhertill mindre både inclination och diſpoſition ånn till någon annan tjenſt wid Hofwet eller i Cantzlijet, ehuru ringa han då måtte wara: dherföre ſkulle jag gerna önſka mu något igenom dhe ſom hemma är och något dhertill göra kunna, men framdeles måſt genom Edhers Excellence, af hwilkens nådige diſpoſition jag helt och hållit will dependera, at declinera den åhran och chargen; ſom och elieſt en godh wen ſkrifwer mig till, at några redan hafwa ment och ſagt, at man ſkulle bruka mig någon annorſtedes. Skulle komma mig någon vocation tillhanda lehrer jag

medh ödmiukeſte tackſamhet och hörſamhet den antaga, och ſå beroo låta till theß Gudh will wår reſa fulländad bifwer och jag kommer hem. Den Chargen ſom mig Nådigſt deputeras hos Churpfaltz, tager jag op och medh underdånig tackſamhet ſå lenge ann, doch medh den precaution, om min Allernådigſte Konungz och dheras ſom öfwer mig rått hafwa at disponera, ordre och willie inthet annorleds om mig redan ſtatuerat hafwa, eller ännu för min reſas fulländande ſtatuera. Ehuruwål at 16 eller 17 af mine gamble gode wenner ſom för 8 eller 9 åhr ſedan inthet woro wijdare avancerade ånn jag, ej heller föga större eſperance ſig då göra kunde, ſedan lengſt hafwa haft den lyckan at bliſwa better eller åtminſtone ſå wehl accommoderade ſom till det mig nu bjudes i Lunden, ſkulle jag likwehl ſannerligen gerna antaga och för en hög Nåde erkenna bem:te Charge, om jag funno mig aldeles dher till propre, och hade till vitam Academicam lempat mine ſtudier; men effter det inthet är, fruchtar jag at mal acquittera mig, och dherföre hwarken mig eller andra till nytta och nöije dher leſwa kunna. Så mycket woro det wehl för mig godt, aldenſtuhd Hr. G. Carlſon har ſtrax hos, ſine godz, och ſom

han,

han, när dhe honom fullkombligen af Kongl. Mäde inrymmes, har gifwit mig 4 bönder, kunde jag dher laga litet om mig och accommodera migh på bäſte ſättet. Läther dherföre Gudh och lyckan emedlertijdh råda, och Edhers Excellence på det ödmiukligeſte mig och min wehlferdh recommenderar. Jag ſender och medh en min Replique mot Boecler, på en hans Appendix ad Vindicias Moguntinas denuo editas, och på itt Extract uthur hans Furore Sycophantæ Auſtregia, ſom han har publicerat mot Doctor Boeckelmans Forum Auſtregarum Palatinum, i hwilket han mig tredje gången angriper och choquerar. Och ſom jag störſte orſak och raiſon i werlden har haft at twätta honom med ſkarp luth alldenſtund han ſå lettferdeligen mig tracterat haſwer och andra dheſtlijkeſt, ſå at han icke itt ordh har kunnat ſkrifwa ſans Calomnie & injure, ſå har jag och nolens volens ſå handterat honom igen ſå jag hoppas han inthet ſkall roſa marknaden. Det Scriptum ſom föregå ſkall och innehåller hans paſquils mot mig egentelige refutation är änn inthet färdigt, och efftet man menar ſnart ſkall komma till itt ſlut och förening mellan diſſidentes partes, har jag låtit förſt detta tryckas at icke förmedelſt nä-

gon Article de perpetuo ſilentio utrimque obſervando, måtte afſkåras mig jus defenſionis, ſå framt medh wårket ſkulle traisnerat till dheß Conditiones pacis bleſwo publicerade. Edhers Excellence beder jag ödmiukligeſt om förlåtelſe at jag med mine bagateller underſtår mig Edhers Excellence at bemöda. Edhers Excellences ſtora godhet, ſom opwäcker hos mig en ſå ſtor och ödmjuk tillförſicht är orſaken dhertill. Jag lehrer i tillkommande med flijt ſöka information om itt och annat ſom paſſerar och kan meritera någon rapport, hoppas och at wehl reuiſſera dheri aldenſtund jag redan har gordt Connoiſſance med Mr. Menage ſom blått för nye tijenders ſkuldh, och dher wid fallande diſcourſer, håller Conferencer. Har och tillſeyelſe af honom och Mr. Launois, ſom ock håller Conferencer, at winna Herr Lionnes gunſt och kunſkap ſå ſnart han kommer hijt. Här ſägs ſå mycket i Paris, och ſå åtſkilligt, at man har ſtor difficulté at ſkilja lögnen från ſanningen. För 10 dagar ſedan gick her talet fullt och faſt bland höge och låge at Drotningen i Engeland war döddh, och begynte något hwar reda at gifta Kungen på nytt. Somblige medh wår Allernådigſte Drotning ſomlige medh Keyſarens

farens Syster ſomlige medh Madle d'Alanſon. Det är och ſtort plaiſir när man ſtundom kan bringa Franſoſerne på någon diſcours ſom toucherar denne troublerne, mellan dhem, Holland och Engeland, at höra huru dhe kunna förachta ſine fiender, och förifra ſig om man wiſer dem det ſom är mot dheras baſſe opinion, de la force, de la bravoure & des richeſſes d'Angleterre. Engeländerne äro ock ſielfwe något Inſupportables i den pointen, at tala och tenkia med trop de mespris på och om ſine fiender, men Franſoſerne gå dhem heruthi myckit öfwer. De ſäija och nu öfwer alt at Kungen i Frankrike har legt dhe troupper ſom woro för Brehmen, af wår Kongl. Maj:t til den ände at ſkicka dem i Påland, hwilket iag offta har mäſt ſtrijda om, och ſökt ſå mycket iag har kunnat at wijſa la fauſſeté de la bruit. Det ſäijes och troos af störſte deelen at Kungen i Frankrijke har fullkomblige intention tillkommande ſommar at bemächtiga ſig Spanſke Nederlanden; och för den orſakz ſkuld gerna ſkulle ſee it godt utſlag på Engelſke och Hållänſke wäſendet. Han har folk nog på föttren, och läther änn wärfwa mehra. Hwilket uthan någon ſerdeles intention at begynna itt krijgh ſynes aldeles onö-

digt och onyttigt. Edhers Excellence önskar iag her medh myckin lycks och wellsignelse, godh och önskelig succès i dheß höge Commission och ährende, och mig i dheß höge Nåde och gunst ödmiukligeſt recommenderar förblifwandes så lenge iag lefwer

Edhers Excellences

Underdånige hörsamſte och trogneſte tienere

LINDEMAN.

Wexlen på dhe 700 R:d. som E:s Ex:ce i nåder har behagat assisterat oß med är wehl betalt worden, och oß mycket till paß kommen; åhrkenne sådan wehlgerning med högſte och skyldigſte tacksamhet.

26.

Biskop D. Daniel Juslenii Lefwerne (*).

Hr. Biskopen war född d. 10 Junii 1676 i Raucka by i Wirmo Sokn uti Norra Finland, hwareſt hans Fader Dan. Juslenius då war Hjelpräſt men sedan Kyrkoherde. Han miſte sina föräldrar tidigt, och måſte uti sina yngre år ſtråf-

(*) Det är hämtat utur H. Proſt. Ol. Wenerboms Likpräd. och Hr. Lectoren Andr. H. Forßenii Parentat. tryckta tilhopa i Skara 1754, 4.

ſträfwa och likſom tråla ſig fram genom myc-
ken fattigdom och många beſwär til et både
hederligit och rigtande ämbete. Han war oge-
ment arbetſam och hade et aldeles utomor-
denteligit minne. Hans luſt och håg at läſa
öfwerwant alla hinder. Enſkylt underwisning
njöt han af ſina bröder Abrah. och Gabr. Jus-
lenier, af hwilka den förra dog ſom Proſt i
Nårtuna i Upland och den ſenare ſom Prof.
Theol. i Åbo. Här ſtuderade han ockſå ſe-
dan uti Cathedral-Skolan. Et bewis på hans
lärgirughet och minne är det, at han denna
tiden på en dag läſte och lärde ſig Kö-
nigs Theologie utantil, ſom dock är en mät-
telig bok i 8. Få hafwa med de fram-
ſteg blifwit Studenter, ſom wår Juslenius.
Han blef det i Åbo d. 27 Maj 1691. Men
hwad båtar qwickhet utan pengar och hjelpe-
medel. Wår lärda yngling hade et godt tå-
lamod. Detta lättade honom alla bördor,
och rögde honom wåg genom alla hinder.
Han hade intet annat medel at hjelpa ſig med,
än at läſa för andras barn, och antog derföre
Condition i Coporie en Stad i Ingerman-
land. Här förtjente han litet pengar, men
köpte för störſta delen af dem böcker. När
han kom 1696 til Åbo tilbaka, hade hun-

gersnöd och pest så skingrat alla medel för honom, at här fortsätta sina studier, at han såg sig ingen annan utwäg at uppehålla lifwet, än at tjena hos sin bror Henr. Juslenius Borgmäst. i Nystad såsom båtsman på des skuta, som for på Riga. Man kan ej neka denna Borgmästaren berömm af barmhertighet, men det är ostridigt, at han ej förstådt sig på at wårdera sin broders pund. Det länder wår Biskop til märkelig heder, at ej hafwa låtit sådana omständigheter gå sig mycket til hiertat eller förqwäfja hans medfödda håg til studierna. Sedan han besedt Riga och någorlunda åter repat sina wilkor, skyndar han sig til Åbo, hwareft han 1700 utgaf sin Disp. de Aboa. Nu blef hans egenskaper mera kända och hans öde blidare. Cancellie-Rådet och Stats-Secret Sam. Åkerhielm antog honom til Informator för sina bägge Söner, Hans ännu lefwande Excell. Hr. Bar. Sam. Åkerhielm och Amir. Capit. Hr. Magn. Åkerhielm, som för flera år sedan afsidit. Med dessa Herrar war han i Prof. D. Dav. Lunds, sedan Biskop i Wexiö, hus, i hwilkens förtroende han aldeles befäste sig, och respondera för hans Doctor Disp. de Decreto Passionis JEsu. Hwar begriper at wår Juslenius

swa-

ſwarade med heder. Efter et års wiſtande i Åbo, reſte han med ſina Herrar öfwer til Stockholm och widare til Strengnäs, hwareſt de under den Stora Biſk. Bilbergs inſeende fortſatte ſina läsningar. Efter Stats-Secret. död reſte wår Juslenius 1702 til Åbo tilbaka, hwareſt han mottog Vice-Secretariatet wid Academien och Information hos den namnkunniga Biſk. D. Gezelius, til at uplåra hans ſon Joh. Gezelius, ſom ſedermera blef Biſk. i Borgo och wår J. företrådare i det ämbetet. År 1703 utgaf han ſin Grad. Diſp. de Vindiciis Fennorum, och war wid Magiſter Promotion den förſta. Om många warit ſå mogna, når de blifwit Magiſtrar, ſom han nu redan war, lämnas därhän, men det är wiſt at han genaſt pröfwades af Biſk. Gezelius ſkickelig at medarbeta på det ſtora Bibelwärket, ſom af ſin Uphofsman kallas det Gezelianſka. Wår Juslenius fik til profſtycken Wishetens och Judiths bok, och ſedan äfwen Propheterna Joel och Malachias. Han upöfwade och ſtadgade ſåledes ſin ſtyrka uti Propheternas uttälkning, at Daniels Prophetia anförtroddes i hans händer, på hwilkens förklaring 2:ne andra lärda och anſenliga män i Finland utan framgång arbetat. Jag menar,

at ingen lårer neka, det wår Juslenius icke nu hade Academiſka förtjenſter. De woro ock de endaſte, ſom banade honom wåg til belöning. Den förſta war den, at han 1705 blef Adjunct uti Philoſ. Facultéteten. På wår Biſkops ådelmod wil man lämna et utmärkt prof. Honom tilböds på ſamma tid Poeſeos Profeßion, men efter Acad. Secret. M. Andr. Pryß hade högre ålder och förtjenſter, reſer wår Juslenius ſjelf öfwer til Stockholm, och utwärkar för honom fulmagt på Profeßors ſyſlan, men åt ſig på Acad. Secreteriatet. Wid denna trågna ſyſlan förblef han til 1712, då han förordnades til Prof. L. L. O. O. hwilken ſyſla han anträdde med et tal de convenientia linguæ Fennicæ cum Hebræa & Græca, ſom finnes uti Hr. Aſſ. och Ridd. von Nettelbladts Schwed. Bibl. St. 1. N:o 6 infört. Nu ſammanſtöta nya olyckor öfwer wår Biſkops hufwud. At förtiga det han led genom peſten 1711 och genom wådeld året därpå, ſå måſte han 1713 flygta undan Ryßen öfwer Torneå til Stockholm. Här förſörgde han ſig, ſin huſtru och ſina barn genom förnäma ynglingars underwisning tils han 1715 blef Lector Eloqu. et Poeſ. i Weſterås, hwilken ſyſla han anträdde med et tal om et högſtbedröfweligit

weligit ämne, näml. de Miseriis Fennorum. Medan han stod i detta ämbetet, lät han 1720 prästwiga sig af Biſk. D. Iser. Efter freden for han 1722 åter öfwer til Åbo och anträdde å nyo sin Profeßion. Wid Academiens inwigning prädikade han öfwer Pſ. 147: 12, 13, 14, 15. diſputerade sedan ſuper confeſſione Stephani Presbytovitz Hieromonachi Moſcovitæ, öfwerſåg och satte i ordning alla Academiſka räkningarna, som råkat på en rätt törwirrat fot. År 1725 blef han Kyrkoherde wid Finska Församlingen i Åbo, 1727 tredje Theologie Profeßor, hwilken syſsla han anträdde med et tal de bon. operum nexu cum fide juſtificante, som han sedan lät trycka i Skara; året därpå den andra i ordningen, 1732 på Konungens egit utnämnande förklarad af Ärke-Biſk. D. Jo. Steuchius til Doct. Theol. och 1734 Biſkop i Borgo. År 1742 måſte han se sit Stift komma i Ryßens händer, och han sjelf andra gången med hela sit hus flygta undan fienden til Stockholm. Här biwiſtade han Riksdagen och nödgades genom sit Ständs votering at sitta i den Commißion, som sattes öfwer orsakerna til krigets olyckeliga utgång. År 1744 blef han Biſkop i Skara, uti hwilket äm-

ämbete han dog på sit Biskopssäte Brunsbo d. 17 Jul. 1752 på sit 77 ålders år, och begrofs d. 11 Dec. s. å. i Åsaka Kyrkio. Han war en lärd Prelat, och såsom han ägde et förträffeligt minne, så ägde han sin mästa styrka i Österlänska språken. Uti Theologien war han aldeles ortodox och nitisk i sit ämbete. I sina Biskops kall war han flitig, och war han i Borgo Stift otröttelig, hwarest han på gränsen sökte utrota en hop Grekiska eller Ryska Kyrkans wilfarelser, som smugit sig in hos folket, samt at förminska den faseliga widskepelse eller halfwa hedendom, som går där i swang bland gemene man. Han war uptänd af en stor kärlek för sit Fädernesland Finland, hwars hela Historia han förstod från början til slut, fast han uti sagåldren gißade til många olikliga ting med en Rudbeck, hwilken så när hade inbillat den lärda werlden hwarjehanda osanningar. Wår Biskop hade som Prof. en hård fast lärd träta, med Hr. Prof. Scarin, om hwilken framtiden får berätta. Något om densamma kan ses uti Hr. Aßeß. och Ridd. von Nettelbladts Schwed. Bibl. St. 6. s. 131 och 145 föl. Han har ock utgifwit et Finskt Lexicon, som är tryckt i Stockh. 1745. 4.

27.

27.

Pommerſche Bibliothek.

Under denna påſkrift började Hr. Joh. Carl Dähnert, Prof. och Bibloth. i Greifswald, med förſta delen et ganſka behageligit arbete, aldeles af ſamma inrätning, ſom detta Stockh. Hiſt. Bibl. Leſwernesbeſkrifningar, Documenter och bref, ſmå afhandlingar uti Pommerſka Hiſtorien, recenſioner på åldre och nyare märkwärdiga böcker, ſom innom Pommern utkommit, utom andra Lärda Nyheter från ſamma land utgöra des innehåll. Deß Hr. Förf. är almänt känd för en ganſka ſtor inſigt uti Lärdoms Hiſtorien och uti ſit Fäderneslands Pommerns Handlingar. Det är han ſom ſedan 1743 i Greiffswald utgifwit Pommerſche Nachr. von Gel. Sachen och ſedan 1750 Critiſche Nachrichten, ſom af de lärda med mycket bifall blifwit emottagne. År 1750 började han ock detta Pom. Bibl. hwars förſta del beſtår af 12 Stycken, et för hwar månad på et half ark i ſt. 8, ſå at hela denna årgången beſtår endaſt af 104 ſ. ſom dock innehålla de raraſte och behageligaſte ämnen, och bland dem gilt för många, ſom löpa in

uti

uti wår Swänſka Hiſtoria. Jag wil förſt upnämna huſwudämnena, på det M. L. må få et litet begrep om bokens innehåll och wärde, ſåſom Tankar om Påfwedömet i Pommern, Anmärkningar om Pommerſka Hiſtorie-ſkribenter, det nya Greifswaldiſka Acad. huſets beſkrifning, Joh. Bugenhagii Pomerania, Litteræ ineditæ Nic. Bruckmanni ad Henr. Rubenovium, Caroc de meritis Svecorum in Pomeraniam cumprimis citeriorem, Prima Erectio Acad. Gryphisw. Aug. Griſchows, C. W. von Borks och Sam. von Palthens Leſwernes beſkrifningar m. m. Af det mycknа, ſom angår Swänſka ſaker, wil jag endaſt meddela följande: Pommern har oſtridigt at tacka Swerige för en ſtor del af ſin närwarande lyckſalighet: ſåſom at Stralſund genom Swänſka hjelptrappar under Fr. Rosladin och Aler. Leslé gjorde et ſå namnkunnigt motſtånd mot de Keiſerlige, ſom årnade Stralſund til deras Flottas läge och hamn, ſamt den dem anförande högmodiga Wallenſtein ſom kallade ſig förbittrade General öfwer Öſterſſön, tils åntel. Staden och landet befriades genom K. Guſtaf Adolfs egen ankomſt, ſom wiſte medel at förhindra ſiſta Hert. Bogiſlaf 14 at förſälja Rügen til Dannemark efter de Keiſerligas

ferligas plan, utan genom Sten Bielkes förtigtighet bibehölt landet under sit och Kronan Sweriges skydd. Efter ofwannämde Hertigs död råkade landet och Regeringen i ytterſta förwirrring, hälſt som Kur-Förſten af Brandenburg gjorde ſtarka fordringar och genom hot ſkrämde många från ſina ämbets förwaltningar. Uti denna oordning antogo ſig en Baner, en Liljehök, en Lilja och en Joh. Oxenſtierna Pommerns angelägenheter, och ſatte ſakerna åter i god gång, då emedlertid Regeringen i Stockholm gaf 1645 de från Pom. Ridderſkapet Deputerade Joach. von Owſtien och Bernh. Teßin alt godt hopp. Genom Wäſtf. Freden förknippades För-Pom. med Swerige. Rügens afhångande uti andeliga mål under Biſk. af Roſchild i Danmark uphäfdes för ewig tid genom freden i Kjöpenhamn 1660. Landets regering kom förſt rätt i hälſoſamt ſtånd 1682 under K. Carl 11. Proceßwäſendet förkortades anſenligt genom et Tribunals upråttande i Wismar, då de tilförene med mycket omak och oreda måſte gå med dem til Speier. Lärdom har anſenligt tiltagit och blifwit befordrad. Uti Stettin upråttades et Gymnaſium. Handeln florerade bättre än tilförene genom tullfrihet i Sundet och andra

för-

förmåner i Swerige, som inga andra åtnjuta ån rikets egna inbyggare, m. m. som alt finnes uti Carocs ofwannämde afhandling, som går endaſt til 1710. Ibland Greifswaldiſka Lärda Nyheter ſes hwad för et ſtort antal af Swänſka ſtuderande ſig år 1750 wid den Academien uppehållit.

28.

Hr. Sam. von Palthens Leſwerne.

Pommern räknar flera Palthener med rätta bland Tyſklands förſta Juriſter. Wår Samuel war född d. 14 Aug. 1679 i Roſtock, dit hans fader Kgl. Poſtmäſtare i Greifswald wid då warande krigs oroligheter tagit ſin undanflygt. Han upföddes och ſtuderade ſedan i Greifswald och hörde Juriſterna Maſcow och Gerdes. Han läſte och tänkte, därföre blef han hwarken gråſ eller Pedant, faſt han måſte wänja ſig wid Tyſka Lagfarenheten, ſom ſannerligen intet är den tankfullaſte wetenſkap. Han fortſatte ſina ſtudier i Jena under Weigel och Struvius, och kom efter förrättade reſor 1707 hem til Greifswald, hwareſt han började på Tyſka maneret med at advocera.

Men

Men han war ſkickeligare til högre wärf. Gen. Lieut. von Schultz, ſom låg med ſit regemente i Stralſund, kallade honom til Auditeur wid detſamma. Han följde 1709 ſom Krigs-Secretarius wid detſamma til Polen. Samma ſyſla förwaltade han 1710 wid Craßauiſka Corpſen, och då denna nödgades draga ſig ifrån Polen följde han Gen. Schultz til Wismar, hwareſt han hos honom blef Gouvernements-Secreterare. Uti de då biſtra tider pröfwades hans ſkickelighet och trohet, och efter wåra Tyſka Provinſiers förluſt gick han hälre öfwer til Swerige, än at taga tjenſt hos någon annan. Han utnämdes wäl til Protonotarius wid Tribunalet i Wismar, men brukades emedlertid wid Nordiſka Fredswäſendet efter K. Carl 12 död, ty hans egenſkaper woro kända och han anſågs för pålitelig man. Han följde därföre ſåſom Commißions Secret. Hr. Adlerfelt til Danmark, och efter wäl eller där förrättade underhandlingar, följde han på ſamma ſätt Bar. von Trautwetter, til Häfwen i Hannover, Berlin, Warſchau och Dresden. På hans Stats-inſigter är altſå ingen twifwel. År 1721 anträdde han ſin Proton. ſyſla wid Tribun. i Wismar. År 1726 blef han Aßeßor därſtädes och Adels-

man. Konungens nåd gik widare, så at han 1729 blef Vice-President och 1748 Ridd. af Kgl. Sw. Nordst. Orden. Denna förtjenta mannen dog i Wismar d. 7 Oct. 1750. Se Hr. Prof. Dahnerts Pom. Bibl. D. 1 s. 89. följ.

29.

Swänska Historiens Tideräkning.

I Lund utgaf Hr. Joh. Gothenius fr. Uddewalla d. 2 Mart. 1754 på 34 s. i 4, under Hr. Prof. Sv. Bring första delen af en ganska märkwärdig Disputation: de Fundamentis Chronologiæ Svio-Gothicæ. Det är bekant, at wår Namnkunnige Historieskrifware Hr. Canc. R. v. Dalin utt sin förträffeliga Swea Rikes Historia, antagit och följt en egen tideräkning, grundad på watnets aftagande efter en wiß proportion, som endast blifwit funnen sådan deßa senare åren. I följe af den samma skal Oden hitkommit från Asien först i Kejs. Trajani tid och dödt i Sigtuna å. C. 150. Huru denna satsen blifwit uttydd tillika med den, at Swerige ej har för watnets högd kunnat wara behygt förr, än kort för Frälsarens födelse,

delse, är bekant. En del af wåra nitiska Präſtmän haſwa anſedt den för et halft kätteri, och wåra få Rudbeckianer, ſom falla åter på den ytterligheten, at gjöra Gomer Japhets Son, til förſta Konung i et ſtraxt efter Syndafloden bebodt Swidjoth, haſwa faſt förtwifladе öfwer forna Sweriges antaſtade heder gripit ſig an af alla kraſter, at både med ſannolikheter och gisningar underhålla en i wår upplyſta tid ſå lutande ſats, ſom deras är. Wår Storа Bring håller en medelwåg emellan wåra äldre och nyare Hiſtorici. Ämnet är oſtridigt et bland de wigtigaſte och artigaſte uti wår Hiſtoria, hwarföre jag här welat meddela denna wår Swenſka Polyhiſtors Chronologie, ſom är grundad på rena Hiſtoriſka witnesbörder och den ſannolikaſte calculation. Jag kommer nu til Diſp. innehåll. Sedan det med oſtridiga bewis utaf de nyaſte och ſäkraſte Konungalengderna, hålſt Keiſarenas i Conſtantinopel blifwit bewiſt, at Newtons antagna ſats, at räkna på hwar Regent 20 år, är aldeles opålitelig, ſå undersökes det andra ſättet at utfinna en ongefärlig ſäker tideräkning uti äldre Hiſtorien, då man följer generationernas antal, och räknas då gemenligen 3 generationer på 100 år, emedan de mä-

sta af mankönet gifta sig wid och efter det trettionde året. När man efter denna antagna satsen öfwerräknar de nyare och säkra Konunga generationer, så paßar det fast wid alla tämmeligen noga, ty på 1000 år får man aldrig räkna på 50 år mer eller mindre. Alt finnes här med tilräckeliga exempel upłyst. Denna hypothesen blir altså af alla den sannolikaste och säkraste at följa uti en Historia, hwareft wäl finnes en ren och trowärdig Höfdinga- och Konungalängd, men ej en tillika utsatt tideräkning. Sådan är nu wår äldre Swänska Historia beskaffad. Til at nu utröna Odens ankomst til Swerige, samt wid hwad tid ungefär en Forniother, den första bekanta Drott i Norden, lefwat, antager Hr. Pr. Br. det uträknings sättet genom Generationer. Harald Härfager styrde som Konung ensam Norige 874. Det är en bewislig och af alla antagen sanning. Ifrån detta åratal komma wi nu at gå tilbaka. På samma tid lefde och regerade i Swerige K. Eric Edmundsson, som dog tio år efter, sedan Har. Härf. bragt hela Norige under sin lydna, som är onekeligit af Sturleson s. 87 följ. Här hafwa wi altså et wist K. Eric Emundsons döds år näml. 884, som war Farfader åt K. Eric

Se-

Segerfäll, hwilken började sin regering 934. Innan Hr. Förf. ännu går widare, så upplöser och häfwer han några inkast, såsom at Eric Emundson ej skulle hafwa warit en Upsala Konung, och at den Lodbroch, som några Ängelska Skribenter säga wara död wid år 860, ingalunda år eller kan wara den Lodbroch, som såsom Sweriges och Danmarks Konung gjort sig så wida namnkunnig och som warit Far-far-far-fars-far til ofwannämde Eric Emundsson, som dog 884, hwilket år bewist och säkert, då det är sjelfwa ogjörligheten at Ragn. Lodbr. dödt 24 år förut, utom andra Historiska bewis. Nu hafwe wi et tämmeligen rent fält för oß. Ifrån Oden til Har. Hårfager, som föddes 854, woro i följe af Are Frodes, den ålsta Nordens Historieskribent, hwars berättelser kommit til oß och som åfwen följes af Hr. Canc. R. v. Dalin, 30 Generationer, son efter fader, som jämt utgjöra 1000 år. I följe härutaf widare, så har Oden lefwat 140 år för Christi födelse. Då nu en almån alle Sagors och Handlingars öfwerensstämmelse är, at Oden kommit til Swerige något för Frälsarens tid, hwilket genom öfwerlämningar bibehålna rygte åfwen af Generationernas längd stadfästes, som tro-

wårdiga Autorer upsatt, så ser man intet, hwad som skal beweka oß til den besynnerlighet, at flytta wår wördade Oden fram uti andra Sec efter den Christna tideräkningen. Sedan af Norska Konungalängden Odens ankomst ostridigt blifwit fastsatt för Christi födelse, så bewises samma sak åfwen af wår Swänska Konunga följd. Ifrån Oden til Ingiald Illråda åro 23 Generationer. Ifwar Widfadmi beröfwade Ingiald lif och rike, efter hwilken til Olof Skot-Konung åro 12 generationer, som lagda til de andra 23, blifwa in alles 35. Olof Skot-Konung örligade år 1000 med Olof Trygwason. 35 Generationer ifrån Oden til honom gjör altså en längd af 1150 år ungefär. Genom denna uträkning blir Odens ankomst åter densamma, nämligen 150 år ungefär för Christi tid. Samma sats bewises åfwen på samma sätt genom Danska Konungafölden från Skiold Odens son til Canutus Magnus, som lefde på en tid med Olof Skot-Konung, hwarigenom dock Odens ankomst blir nog senare än efter Norska och Swänska Konunga-längderna, men här bör noga märkas, at Danska Konunga-längden är på långt når ej så trowärdig, som de Norska och Swänska. Men ännu är en knut

at

at upläsa, som dock ej är så farlig. Ängelska Skribenterna tala äfwen om Oden, och härleda sina Konunga-längder från honom så wäl som wi. I följe af dem, skulle Oden hafwa lefwat wid ibland 150, ibland 94 och ibland åter 311 och 340 år efter Christi födelse. Men så litet, som utländska och Ängelska Munkar, hwilka lefde mit i medeltiden och ej kunna wisa oß hwarifrån de hämtat sina dels löjeliga dels owiße Konunga-längder, kunna föredragas en Are Frode och en Sturleson, så litet kunna de rubba deßas trowärdiga berättelser. Et enda bewis gjör fyllest. Simon Dunelmensis härleder K. Ethelwolf, som dog 857, från Noachs son Stref, som föddes i Arken, från hwilken til Oden endaſt är 16 Generationer, och från Oden åter til Ethelwolf hela 21, i följe hwaraf Oden efter det antagna uträknings sättet, kommer at lefwa 150 år efter Christi födelse; som äfwen antages af Hr. Canc R. von Dalin. Men så uppenbart origtig första hälften af denna Konunga-längd är, så oſäker torde äfwen den senare wara at följa. Sedan wi wäl kommit förbi, utan at lida något Historiſkt ſkepps-brott på denna Ängelska klippan, komma wi åter i rent farwatten. När Oden kom til Swe-

rige, satt Gylfe wid styret. I anseende til at gå den nogaste medelwåg, som är möjelig, och at intet stöta Danska Konungalängden aldeles för huswudet, så sätter nu Hr. Pr. B. Odens ankomst och Gylfes regerings tid til 100 år för Christi födelse, när man afslutar de 50, som de eljest trowärdigare Swänska och Norska Konunga-längderna gifwa wid handen. Ifrån Gylfe åter upföre til Forniother, den första Dratt eller Höfding i Swerige, år 7 Generationer i följe af Fundin Noregur, då åter i följe af wårt antagna uträknings-sätt Forniother lefwat uti et då redan bebodt land Swerige wid paß 330 år för Christi födelse. Har Swerige warit bebodt 330 år för Christi födelse och haft sina Höfdingar, har det omöjeligen kunnat stå under watn, såsom Historien ej har med Fiskriket at gjöra, hwilket med al tilbörlig heder lämnas åt Herrar Naturalisterna, tagna i en god betydelse. Den andra delen af denna artiga och märkwärdiga Disputation skal innehålla saker, som äro mera nöjsamma, och så snart den kommer i wåra händer, skal den af oß ingalunda förglömmas.

30.

Hr. Prof. D. Daniel Saltenii Lefwerne.

Han war ſödd i Markims Sokn i Upland 1701, hwareſt hans Fader wär Präſt. Denna underwiſte ſjelf ſin Son uti de nödigaſte ſtycken, beſynnerligen uti de lärda ſpråken. Den unga Saltenius war af ogemen qwickhet och ägde et ſtarkt minne. Han lämnades tidigt uti ſkickeliga Informatorers händer, men det war beſynnerligit, at hans ſnabhet til at lära war ſå ſtor, at han knapt kunde hafwa en Informator mer än et år, förr än han wiſte ſå mycket, ſom Informatoren ſjelf. År 1713 war han redan mogen at ſkickas til Upſala, hwareſt han ſtuderade til 1719. Han war bland de qwickaſte ynglingar, ſom den tiden wiſtades wid denna Nordens Högſkola, och lade han ſig egentel. på Theologien och Hebreiſka Språket, uti hwilket han ägde en ogemen ſtyrka redan denna tiden. Men hans ſinnes eld hade ej ännu fåt ſätta ſig, utan ſwäfwade ut på ſtora ſpeculationer för framtiden, ſom ej paßade ſig för hans wilkor och förmåga. Detta war ock orſaken, at han af oförſtånd be-

gik et det swåraſte brott, ſom dock til ſtraffet lindrades af hans Domare, emedan det anſågs wara begångit af en öfwermaga. Sedan han ſluppit arreſten i Upſala, lämnade han af blygd ſin fäderne ort, och reſte med ſå ganſka knappa wilkor til Gjöteborg, at när han kom til denna Staden, hade han ej mer än par ſtyfwer qwar. Han öfwergaf til Biſkop Poppelman därſtädes en böneſkrift på Hebreiſka om at få en Condition, ſom han ock genaſt fik. Medan han ſåledes wiſtades i Gjöteborg blef han bekant med Capellanen, ſedermera Domproſten wid Domkyrkan, Hilleſtröm och det folket, ſom då miſstänktes för Pietiſter, af hwilka han blef ſnart wunnen. Så ſnart han någorlunda förbättrat ſina wilkor reſte han til Stockholm och war 1723 med uti den Pietiſtiſka ſammankomſten på Sickla, hwaröfwer ſedan en Kongl. Commiſſion ſattes; Härigenom blef han andra gången illa känd af ſina Förmän, hwarföre D. Djurberg, Domproſt och Prof Theol. i Upſala, ſom ock höllts för en hemlig Pietiſternas gynnare, rådde honom, at aldeles lämna Swerige, hwareſt han hade fögg hopp at kunna gjöra lycka, utan at reſa til Halle, hwareſt han genom ſin mogna lärdom, gåfwor och upbyggeliga wandel ſnart kun-

kunde winna befordran. Detta war et edd just uti wår Saltenii smak. Han hade från barndomen haft en stor hög til at resa, och i synnerhet til Tyskland. Han sielf trodde sig ock där kunna lättare komma til et ämbete, emedan man ej där allestädes til des erhållande war tungen at tala en Schelwigs språk med folk, om hwilka han war öfwertygad, at de frugtade Gud af et uprigtigt hjerta, så långt deras insigt räkte. Hans hopp bedrog honom ej heller. Han reste fördenskul 1724 ut, och for öfwer Greifswald och Berlin til Halle, hwaresi han hörde de den tiden så namnkunniga Theologerna Francke, Anton, Breithaupt, Michaelis och Lange, som då kallades Pietisternas hufwudmänner, men nu uti en annan Conjunctur och sedan hettan fått lägga sig, äro ansedde och erkände för den Luterska Kyrkans bästa och gudfrugtigaste Lärare. Så underligit går det til, at de, som wåra förfäder för 50 och 100 år tilbaka förkätrat, dem wörda wi nu med godt samwete, och läsa nu deras skrifter med största upbyggelse. Bewis härpå, En Arnd och en Spener. Men jag kommer åter til wår Saltenius, som uti Halle blef wäl emottagen, snart känd för sin skicklighet och snart befordrad.

Han

Han blef först antagen til Informator wid det Kongl. Pädagogium och 1728 blef han Inspector i Lat. Skolan på Barnhuset, som af alla barnhus i hela werlden är ostridigt det namkunnigaste, så i anseende til des underliga upbygning och tilwäxt, som til de många 1000 menniskior, som däruti til en san och til utöfning bragt Gudsfruktan blifwit uppöfstrade. År 1729 blef wår S. Magister. Att detta bewiser, at han ej förkastade al slags lärdom, hwarföre Pietisterna då beskyltes, utan at han wiste förknippa densamma med et gudfruktigt lefwerne, hwilket bemödande nu af många anses för en onödighet och dårskap. Han fik kallelse samma år at gå som Prof. Extr. Log. et Metaph. til Königsberg, och at tillika där wara Inspector öfwer Fredrichs Collegium. Han följde kallelsen och anträdde sit ämbete. Man bör weta, at Halliska Theologien war intet illa känd uti de Preußiska Staterna och Danmark, utan endast i Saxen och Swerige, hwilka bägge länder uti alla tider paßerat för de mäst ortodoxiska. Uti Wittenberg, Leipzig, Rostock och Upsala woro Theologerna i högsta grad nitiska, då de uti Halle, Königsberg, Jena, Greifswald och Kjöpenhamn woro mera tolerabla, och likna-

de

de uti tankesätten och lefwernet mycket en Spener och en Francke. Näx man lägger härtil, at förra Konungen i Preußen aldrig war gudlöshetens och Naturalisternas skydsherre, eller öpnade Berlin och sina länder til deras fristad, utan war twärtom en befordrare af alt hwad han såg lända til Christna Religionens och Gudsfruktans tilwäxt, så låter det sig lät begripa, hwarföre wår S. want sådana heders-ämbeten i hans länder. År 1731 utnämdes han til Rector wid Domskolan och Profeß. Theol. Extr. År 1733 antog han en Theol. Doctors wärdighet och blef samma år Prof. Theol. ordinarius. Deßa ämbeten förwaltade han med flit och samwetsömhet, tils han äntel. såsom första Theol. Profeßor dog ogift i Königsberg d. 29 Jan. 1750. Han war stor kännare och älskare af böcker, hwarföre han ock lämnade efter sin död et af de största Bibliotek, som af Profeßorer blifwit ägda. Det försäldes i Königsberg på 6 särskilte Auctioner. Folianternas och Quartanternas antal steg til 6000. En särskilt Catalog endast på rara böcker gafs ut af trycket på 44 a. 1 8, och steg deßa rara böckers antal til 3200. Han ägde stor insigt uti Bibelens uttolkande. Hans skrifter äro följande, alla

alla utgifna i Königsberg: 1) Diss. de articul. Smalcaldicis 1728, 4. 2) Diss. de finibus eorumque observatione & usu in Philos. Rationali 1730, 4. 3) Diss. de Hist. Canonis sacrique textus N. Fœd. &c. 1733 och 34, 4. 4) Progr. 1 & 2 de genuina lectione & explicatione dicti Rom. IX. 5, 1734 och 35, 4. 5) Introduct. in omnes libros tum V. quam N. T. &c. 1736, 4. 6) Progr. de Fratribus Christi κατα σαρκα 1737, 4. 7) Diss. 2 de Diaconis νεοφυτοις 1739, 4. 8) Diss. de Aut. libr. Sapientiæ Philone potius Alexandrino quam seniore, 1739, 4, och 9) Progr. verborum J. C. Joh. III. 6. integritatem vindicans, 1747, 4. Det mästa af denna Lefwernesbeskrifningen finnes uti Schmersahls N. Nachr. von verst. Gelehrten St. 2 s. 316 följ.

31.

Academiens i Upsala Historia.

Fr. Petr. Arrhenius, Mag. Docens i Upsala, har fattat det berömmeliga upfätet, at författa eller rättare sagt utgifwa Academiens i Upsala Historia uti Disputationer under namn af Historia

Aca-

Academiæ Upſalienſis. Häraf äro redan trenne ſtycken utkomna. Wår ſkyldighet är at dem ingalunda förglömma, ſåſom de äro med al Hiſtoriſk trowärdighet på Academiens egna handlingar författade, och är et länge hos oß eſterlängtat arbete. Det bör ock märkas, at rätta och förſta Författaren til detta wakra wärket är Hr. Jac. L. Arrhenius, en Broder af ofwannämde Hr. Mag. ſom för 10 år ſedan, då han ſtuderade i Upſala, ſammanſkref deß Hiſtoria, och ärnade at utgifwa denſamma Diſputations wis. Men ſåſom han ſedan kom at lämna Academien och at intagas uti Rikſens Stora Cancellie, ſå har deß utgifwande tils nu blifwit uppſkutit, då des Lärda Bröder förökt det här och där med anmärkningar, förbättringar och en fortſättning til närwarande tid, ſamt ſåledes fullbordat det i dagsljuſet, gjörandes ſig härmedelſt högeligen förtjent af wårt Swänſka Almänna och helſt den Lärda Werlden.

Förſta ſtycket eller delen utgaf Hr. P. A. ſåſom en Stud. Diſp. d. 6 Jun. 1752, under Hr. Prof. Joh. Ihre, och innehåller hela 1 Cap. ſom beſtår af 10 §. §. At ej Swerige i någor mått ſkulle eſtergifwa Danmark, utwärkade ſig Sten Sture den äldre 1476

af

af Påfwen Sixtus 4 Privilegium at ſtifta en Academie i Upſala, ſom ock af Ärke-B. Jac. Ulfsſon inwigdes d. 21 Sept. 1477. K. Guſtaf 1 Reformation uti läran och Kyrkans ſtadgar gjorde uti Upſala en ſådan wårkan, at Academien i lång tid war tom både på lärare och ſtudenter, ſom åfwen råkte under K. Eric 14, tils Academien ånteligen under K. Johan 3 aldeles gik under och flyttades til Stockholm til at deſto bättre befordra det Liturgiſka owäſendet. Hett. Carl flyttade dock Academien tilbaka til Upſala 1595, hwareſt hon efter åtſkilliga buller, af K. Guſtaf Adolf ſattes på en aldeles faſt fot och begåfwades med de härligaſte privilegier, ſom ſedan tid efter annan anſenl. blifwit ökade, och ſom alt widlöftigt här anföres, til bewis på wåra Konungars och Drotningars hägn och kärlek för wetenſkaper och bokliga konſter. Academie-Statens belöning ſtiger årl. nu förtiden til 37000 dal. S:mt. K. Guſtaf Adolfs ſkänk til Academien 1624 war rätt Konungslig beſtående af 313 hela gårdar utom flera ägendomar, ſom alla woro honom tilhöriga, ſåſom arfgods efter Waſiſka Familien ifrån äldre tider tilbaka.

An-

Andra delen utgaf Hr. A. såsom Präses med Resp. Christ. Arn. Cadovius, Gestrike, d. 9 Jun. 1753 och börjas med s. 49 och 2 Cap som afhandlar Academiens Hus och Bygningar. Academien fik wid sin anlägning sit första säte på den uti Sala å belägna nu förtiden kallade Studenteholmen. När Acad. åter flyttades til Upsala af Hert. Carl, gaf och inrättade han det forna Dom-Capitels huset til Musernas nya hemwist, som än i dag efter honom kallas den Carolinska Academien. Den afbrann 1702, men byggdes up sedan långt härligare på sit gamla ställe söder om Domkyrkan. Men Academiens yppersta hus eller Palats ligger på Domkyrkans norra sida och kallas Gustavianiska Academien, efter det upbygdes af K. Gustaf Adolf, Upsala Högskolas så makalösa befordrare. Det står nu under ny förbätring och en beqwämligare inrätning. Academien äger många andra hus och gårdar, men ibland alla är intet nu mera prunkande än det nya Acad. Consistorii huset. Alt detta är af Hr. A. med så mycken behagelighet utfört, at den, som aldrig har så liten smak uti en wälskrefwen Historias läsande och tycke för Studiernas befordran och upkomst uti et land, ej annat kan

 än

ån låsa igenom denna afhandling med sit stora nöje. Detta gäller så wäl om detta, som de öfriga stycken.

Tredje delen förswarades af Joh. Hjerpe, Uplänning, d. 22 Maj 1655, och börjas s. 71 med tredje Capitlet. §. 1. handlar om Acad. Cancellerer. Efter Påfwens inrätning wid Acad. stiftande, skulle Ärke-B. wara des Canceller, och utnämdes då uttryckel därtil Jacob Ulfsson. Man wet altsedan rätt ingen ting om Cancellerskapet ända til 1607, då R. R. Gr. Abr. Brahe beklädde detta ämbete, och 1622, då det updrogs åt R. R. Bar. Joh. Skytte, ifrån hwilken tid det ordenteligen blifwit förwaltat af de yppersta Swea Rikes Råder, såsom Gr. Axel Oxenstierna, Gr. Magn. Gabr. de la Gardie, Gr. Bengt Oxenstierna, Gr. Carl Piper, Gr. Arved Bernh. Horn, Gr. Gust. Cronhielm, Gr. Ol. Törnflycht, Gr. Gust Bonde, Gr. Carl Gyllenborg, Hans då warande Kongl. Högh. Adolf Fredric, wår nu regerande Allernådigste Konung, och Hr. Gr. Carl Ehrenpreus, närwarande Canceller, hwilkas Lefwernesbeskrifningar här i korthet finnas anförda. §. 2. Efter deßa Höga Herrar intet altid hade tid och tilfälle, at mycket syßelsätta sig

ſig med Acad. ſtyrelſe, ſå utnämdes ibland Pro-Cancellerer, och det af Profeſſorerna, ibland hwilka ingen är namnkunnigare än Prof. Raumannus af år 1610. Äntel. förordnade K. Guſt. Adolf 1625, at Ärke-Biſkoparne ſkulle hädanefter wara Acad. ſtändiga Pro-Cancellerer. §. 3. Gr. de la Gardie inrättade 1663 wid Acad. Curatorer, ſom ſkulle ſe hela Staten i Cancellerens ſtälle til bäſta, hwilket ämbete dock efter några år uphörde af ſig ſjelf. §. 4. Acad. har från början haft ſina Rectorer, men deras närwarande och ſtadiga omwäxling kom intet förr än 1655 til ſtånd. §. 5. handlar om Acad. Rectores Illuſtres, hwilka warit 10 til antalet. Den förſta war Gr. Guſt. Axelſon Oxenſtierna år 1626 och den ſiſta Gr. Hen. Ad. Gyllenborg år 1731. Et par ſmå fel har jag märkt wara influtna, ſåſom uti H:s Excell. R. R. Gr. Bondes leſwernesbeſkrifning ſ. 56, hwareſt det ſäges honom haſwa blifwit Greſwe 1719 d. 17 Apr. ſom bör förſtås om R. R. Clas Bonde til Säfweſtaholm, och ej om den förra, ſom war född af R. R. Carl Bonde til Biörnö, ſom blef Greſwe redan 1695. Det andra finnes ſ. 99, hwareſt Hr. A. ſäger ſig ej weta, om den namnkunnige Raumannus warit i lifwet

efter 1614 r. gifvandes honom förmodel. wara detta året död, efter man sedan den tiden ej finner efter honom något minnes-märke. Et sådant sant jag dock för en tid sedan ibland det Kongl. Bibliot. handskrifter, näml. en trowärdig afskrift af et Transsumt utur et denna Raumanni bref til Riks-Cancelleren Ax. Oxenstierna af år 1618, och efter det år ganska kort, wil man införa det här helst och hällit:

„Så är min tienstwänlige och ödmjuke bön, „til E. H. at J förlänen en zedel på min gård „Ängestad, som ligger i Waxala Härad wid „Waxala Kyrckio, att iag motte hafwa frihet „därpå för twiße och owiße persedlar, utlagor, „giästning och skiutzfärd, aldenstund fogdar och „länsmän sådan frihet på sitt hemman hafwa. „Så kunde dätta wara Cronan til ringa ska„da och til större berömmelse, och mig som „är solus unicus & primus Doctor Theolo„giæ, intra limites Regni Svedici natus post „reformatam religionem, min fattige hustru „och små barn efter min dödelige afgång til „någon hielp.

Upſ. 4 Maji 1618.

32.

Beskrifning om det Nya Academie-Huset i Greifswald och des Inwignings Högtideligheter 1750.

Det stora och gammalmodiga huset, som Hertigarne af Pommern Ernst Ludvig och Philip Julius för mer än 150 år låtit upbygga til Academiens i Greifswald tjenst, war redan 1747 så bofälligt och af så obeqwäm inrätning, at denna Academiens Förmän och Fäder då beslöto, at aldeles nederrifwa detsamma, och bygga et nytt i stället. Början skedde strax, och arbetets utförande anförtroddes åt Math. Professoren därstädes Hr. And. Majer, som är ostridigt en af de bästa wår tids Architecter. Tre år woro intet förflutne, innan han med den smak och prydnad fulbordade et nytt Academie-Hus, så at ingen Academie nu i Tyskland är, som kan upwisa et dylikt, hwarken til pragt eller inrättning. Men man bör ock komma ihåg, at Greifswalds Academie är ibland de rikaste af alla i hela Tyska Riket. Detta nya Palats är 3 wåningar högt, 259 fot långt, 47 brett och 71 högt med taket

inberäknat. Hufwud-sidorna wetta mot norr och söder och äro uti tre delar afdelta, så at sjelfwa Corps de logis är 75 och hwardera flygelen 92 fot långa. Det förra har så wäl mot norr som söder en dubbel Risalit. Den medlersta utbygnaden är förseedd med pelare af Joniska Orden, hwilka hwila på första wåningen, som är et opus rusticum, likſom på deras Poſtament. Capitlerna äro af Gotlands ſten uthugne. Emot norr dit hufwudſidan wetter, bära pelarena en Fronton, daruti det Kongl Swänſka Wapnet hålles af 2:ne Lejon. På ſödra ſidans pelare åter ſtår en Attique, ſom bärer Pomerſka wapnet hållit af twå wilmänner, utom många andra utwärtes prydnader. Hela nederſta wåningen af Corps de logis utgjör endaſt Stora Auditorium, ſom är blott widmat til de högtideligaſte handlingar Det har 2 ingångar, är 18 fot högt, uplyſes af 5 ſtora fönſter på hwar ſida, är i en god ſmak målat, och äro de bäſta bildhuggar-arbeten ſamt rik förgylning anwända på Cathedern, Fruntimmernas Loge och Muſicanternas Chor. Bibliotheket, ſom är et af de bäſt och prägtigaſt inrättade i hela werlden, intager de bägge öfriga wåningarna, äger en högd af 26 fot, och

och upbyses af 5 på bägge sidorna ända ned til gålfwet gående stora fönster, öfwer hwilka 10 andra smärre fönster äro, framför hwilka alla äro järn men förgylta ledstänger. De bägge hufwud-ingångarne äro på sidan, och til Symmetriens erhållande äro lika dörrar gjorda på andra sidan til det stället hwareft Manuscripterna förwaras. Deßa 4 dörrar äro sirade med förgylta superbordes. Til at med bequämlighet i anseende til rummets högd kunna komma op til böckerna, är gjordt et Gallerie, som uti en bredd af 12 fot går omkring hela rummet. Det hwilar på 24 pelare af Joniska Orden, som stå dubla ihop och något framrykta, utan at på något sätt hindra dagen. Pelarena med Galleriet äro målade hwita, hwarpå sedan är satt röd och grå marmorering. Alla Galleriets sirater äro förgylta. Bak om pelarena uti det nederſta rummet äro Lambris rundt omkring, hwilka efter Galleriets bredd gjöra en egen gång längs med böckerna, hwilken når han är tillåſt gjör, at intet hwar och en kan komma til böckerna. Deßa Lambris hafwa mot fria rummet pulpeter, men emot wäggen pulpeter med påſtående repoſitoria. Detta al förröker ſalens anſeende, ſom är rymlig no

ändå mit uti, hwareſt den har 58 fot i lång-den och 24 i bredden. Wid wäggarne ſtå neder och uppe 47 af ek mål utarbetade bok-hyllor, ſå at böckerna ſtå uti den nogaſte ord-ning efter wetenſkaperna och deras delar. Uti den nedra Salens 4 hörn åro nätta afdel-ningar inrättade för Naturalier och konſtſtyc-ken, på hwilka ſtå uti en förgyld Cartouche Hertigarnes Wartislafs 9, ſom ſtiftat Aca-demien, Philips ſom bragt denſamma åter utur ſit förfall, Ernſt Ludwigs, ſom bygt förra huſet, och Bogiſlaf 14 Bröſtbilder, ſom rikeligaſt begåfwat denna Academien. Mit på wäſtra ſidan är emellan hyllorna et ſkåp för Academiens ålſta och original hand-lingar, hwilkets öpning är mit emot dörren på öſtra ſidan, hwarigenom man går up til Galleriet. Här kommer man förſt uti et ſär-ſkilt rum, uti hwilket alla de i Pommern och förnämligaſt i Greifswald tryckta böcker och ſmå ſkrifter finnas i ordning ſatte. Utur det-ta rummet träder man in i ſjelfwa Galleriet, hwareſt man öfwer ingången ſer uti en för-gyld ſuperbord, den om Academien ſå förtjen-te förſta Rectoren Rubenows bild. Twärt öfwer på wäſtra ſidan, ſer man en med lika ſuperbord omgifwen ſwart tafla med deßa för-gylta bokſtäfwers påſkrift: QVAM

QVAM
SECULUM LITTERIS AMICUM
INSTRUXIT
AMICUS AUXIT ORNAVIT
OPTIMO CUIQUVE
PATET
BIBLIOTHECA
MDCCXXXXVIIII.

Ofwan på Galleriet åro runt omkring beqwäma bord, och ofwantil år det beprydt med 8 Groupper 2 och 2 tilhopa och 8 nymodiga Vaser, som alla wäxelwis åro satte. Åt förtiga mera, som pryder detta i sig sielf medelmåttiga Biblioteket. Nu komma wi til Flyglarne. Uti den wästra år hela den nedra wåningen det Juridiska, den andra det Theologiska och Philosophiska i et, och uti den tredje det Medicinska Auditorium. Uti detta senare år et Theatrum Anatomicum och et egit med bekelugnar förset rum til Anatomiska Preparationer. Alla tre hörsalarne åro beklädde med hwar sin Facultets Professorers Contrefaiter. Med denna flygelen har så wäl det stora Auditorium, som Biblioteket och des Galerie Communication. Den öfriga delen af densamma utgjör et hus för en Professor af Philosophiska Faculteten. Uti östra Flygelen åro

först hufwud-förstugan och stora trappan. Uti nedersta wåningen äro Academiens hwälfda Archiver, uti det medlersta Academiska Concilii rummet och det Kongl. Consistorium, och uti tredje wåningen däröfwer, som har communication med Biblioteket, bor Bibliotecarien. Den öfriga delen af flygelen är likaledes utset til et hus för en Philosophie Professor. Så rymligt, prägtigt och wäl inrättat är detta Academie-huset. Bak eller söder om detsamma är en Botanisk Trägård anlagd med et Auditorium Botanicum mit uti, och drifhus på ömse sidor, och ärnar man därbredewid framdeles anlägga et Chymiskt Laboratorium.

Nu kommer denna Academiens högtideliga liksom å nyo Inwigning, som war utsatt på K. Fredric I. födelsedag d. 28 Apr. 1750. Detta årets Rector Magnif. Juris Prof. Hr. D. Siegfr. Coes. Aeminga gjorde denna dagens firande elmänt bekant genom et Program och dagen förut skedde offenteliga invitationer. De närwarande ledamöterna af Kgl. Regeringen, Academiens Curatorer, och Ledamöter Stadens Collegier, främmande och andra Lärda församlade sig kl. 9 om morgonen uti Rectorens hus, hwarifrån de uti Procession med Rectors företräde gingo under alla klocko-

kornas ringande och Trumpete-samt Puke-ſkall til det Nya Academie-huſets Stora Auditorium, hwareſt det förnämare Fruntimret redan tagit ſina ſäten. Alla Studenterna hade förſamlat ſig uti Nicolai eller Storkyrkan, hwarifrån de åfwen proceſſionswis uti 2 chor gingo, anförda af unga Hr. Baron nu Greffwe Löwen, en Son af Hrs Excell. R. R. Gen. Gouvern. i Pommern och denna Acad. Canceller, med bar wärja och 4 Marſkalkar med röda ſtafwar. När alla ſåledes woro förſamlade, började Acten med en Tyſk Cantates muſicaliſka upförande, hwarpå Eloq. och Poeſ. Prof. Hr. Carl Joh. Kielman, til börden en Swänſk, ſteg aldraförſt up i den nya Cathedren, hwareſt han höll et wackert latinſk Tal, de ſolemnibus Friderici, Patris Patriæ, natalitiis: Optimis in nova æde Academica pietatis ac doctrinæ inflammandæ auſpiciis. Efter des ſlutande ſteg med allas förundran och ytterſta uppmärkſamhet et ungt lårt Fruntimmer, Fröken Anna Chriſtina Ehrenfried von Balthaſar, en doter af Conſiſtorii Directeuren och Juris Prof. Hr. D. Auguſtin von Balthaſar, up uti Cathedern, gjorde där några muntra frögderop och höll ſedan med al möjelig frimodighet och behaglighet

het äfwen et latinskt Tal, lämpat på närwarande glada tilfälle. Sedan hon stigit neder, utdeltes det Inaugural Diploma, hwarigenom Theologiska Faculteten och des Decanus Hr. Gen. Superintend. D. Jac. Henr. von Balthasar utnämde och creerade Hans då waran. Kongl. Höghets af Swerige, wår nu allernädigst regerande Konungs Höf-Prädikant Hr. Gabr. Timoth. Lütkeman til Doctor Theologiä. Härpå lät Hr. M. Elias S. Trägård, en Swänsk, utdela latinska wärsar, uti hwilka han besungit denne dagens firande. Hela Acten slöts kl. 12, med Te Deum Laudamus. Studenterna gingo för Rectoris hus, hwarest de ställde sig en Haye, låto de förnämare främmande fara genom sina leder, och skildes åt med glada Vivats-rop. Eftermiddagen skedde en öppen Bal uti samma stora Auditorio, hwarest Talen blifwit hålna om förmiddagen. En omständighet, som äfwnog besynnerlig och som lärer förmöja en stor del af mina läsare. Alt som kunde wara til hinders, togs ur wägen, och des Academiska Auditorium, hwarest man om förmiddagen creerade Theologiä Doctorer och sång O GUD, wi lofwe Dig, förwandlades efter par timar til en Dans sal, hwilkens storlek och pragt war

alde-

aldeles tilräckelig för detta ändamålet. De andra Auditorierna woro uprymda til spel och andra dylika nöjen. Kl. 3 om eftermiddagen kommo bägge könen ditfarande, efter hwilkas församlande Caffe och annat dylikt utdelades åt de närwarande uti alla rummen, under ständiga Concerter, hwarpå Balen och Dansen tog sin början. Kl. 9 om aftonen fördes hela sälskapet up på Biblioteket, hwarest mit på fria gålfwet stod et bord af 50 Couverts med mat, confiturer och andra förfriskningar. Man souperade här med den frihet och det otwungna wåsende, som wäl ses wid Håf, men sällan wid Academiska högtideligheter. Swänska Håfwets och de Höga Collegiers skålar druckos under ständiga frögde-skott och Musique från Galleriet. Sedan man således fåt wäl til bästa, började dansen å nyo uti Stora Auditorium likasom med förnyade krafter, som räkte ända til andra morgonen, då med et almänt nöje denna första dagens högtidelighet hade en ända. Men til en så märkwärdig helgds desto utmärktare minne, så fortsattes högtideligheterna flera dagar å rad. Hr. Prof. Majer hade fåt af Hans Kongl. Maj:t til belöning för des flit och skickelighet wid detta Academie-husets upbyg-

inberäknat. Hufwud-sidorna wetta mot norr och söder och äro uti tre delar afdelta, så at sjelfwa Corps de logis är 75 och hwardera flygelen 92 fot långa. Det förra har så wäl mot norr som söder en dubbel Risalit. Den medlersta utbygnaden är försedd med pelare af Joniska Orden, hwilka hwila på första wåningen, som är et opus rusticum, liksom på deras Postament. Capitlerna äro af Gotlands sten uthugne. Emot norr dit hufwudsidan wetter, bära pelarena en Fronton, daruti det Kongl Swänska Wapnet hålles af 2:ne Lejon. På södra sidans pelare åter står en Attique, som bärer Pomerska wapnet hållit af twå wilmänner, utom många andra utwärtes prydnader. Hela nederste wåningen af Corps de logis utgjör endast Stora Auditorium, som är blott widmat til de högtideligaste handlingar. Det har 2 ingångar, är 18 fot högt, uplyses af 5 stora fönster på hwar sida, är i en god smak målat, och äro de bäste bildhuggar-arbeten samt rik förgylning anwända på Cathedern, Fruntimmernas Loge och Musicanternas Chor. Bibliotheket, som är et af de bäst och prägtigast inrättade i hela werlden, intager de bägge öfriga wåningarna, äger en högd af 26 fot, och

och uplyſes af 5 på bägge ſidorna ända ned til gälfwet gående ſtora fönſter, öfwer hwilka 10 andra ſmärre fönſter äro, framför hwilka alla äro järn men förgylta ledſtänger. De bägge hufwud-ingångarne äro på ſidan, och til Symmetriens erhållande äro lika dörrar gjorda på andra ſidan til det ſtället hwareſt Manuſcripterna förwaras. Deſſa 4 dörrar äro ſirade med förgylta ſuperbordes. Til at med beqwämlighet i anſeende til rummets högd kunna komma op til böckerna, är gjordt et Gallerie, ſom uti en bredd af 12 fot går omkring hela rummet. Det hwilar på 24 pelare af Joniſka Orden, ſom ſtå dubla ihop och något framrykta, utan at på något ſätt hindra dagen. Pelarena med Galleriet äro målade hwita, hwarpå ſedan är ſatt röd och grå marmorering. Alla Galleriets ſiråter äro förgylta. Bak om pelarena uti det nederſta rummet äro Lambris rundt omkring, hwilka efter Galleriets bredd gjöra en egen gång längs med böckerna, hwilken när han är tillåſt gjör, at intet hwar och en kan komma til böckerna. Deſſa Lambris hafwa mot fria rummet pulpeter, men emot wäggen pulpeter med påſtående repoſitoria. Detta alt förröker ſalens anſeende, ſom är rymlig nog

ändå mit uti, hwareſt den har 58 fot i lång-den och 24 i bredden. Wid wäggarne ſtå neder och uppe 47 af ek mål utarbetade bok-hyllor, ſå at böckerna ſtå uti den nogaſte ord-ning efter wetenſkaperna och deras delar. Uti den nedra Salens 4 hörn åro nätta afdel-ningar inrättade för Naturalier och konſtſty-cken, på hwilka ſtå uti en förgyld Cartouche Hertigarnes Wartislafs 9, ſom ſtiftat Aca-demien, Philips ſom bragt denſamma åter utur ſit förfall, Ernſt Ludwigs, ſom bygt förra huſet, och Bogiſlaf 14 Bröſtbilder, ſom rikeligaſt begåfwat denna Academien. Mit på wäſtra ſidan är emellan hyllorna et ſkåp för Academiens ålſta och original hand-lingar, hwilkets öpning är mit emot dörren på öſtra ſidan, hwarigenom man går up til Galleriet. Här kommer man förſt uti et ſär-ſkilt rum, uti hwilket alla de i Pommern och förnämligaſt i Greifswald tryckta böcker och ſmå ſkrifter finnas i ordning ſatte. Utur det-ta rummet träder man in i ſjelfwa Galleriet, hwareſt man öfwer ingången ſer uti en för-gyld ſuperbord, den om Academien ſå förtjen-te förſta Rectoren Rubenows bild. Twärt öfwer på wäſtra ſidan, ſer man en med lika ſuperbord omgifwen ſwart tafla med deſſa för-gylta bokſtäfwers påſkrift: QVAM

QVAM
SECULUM LITTERIS AMICUM
INSTRUXIT
AMICUS AUXIT ORNAVIT
OPTIMO CUIQUVE
PATET
BIBLIOTHECA
MDCCXXXXVIIII.

Ofwan på Galleriet åro runt omkring beqwäma bord, och ofwantil är det beprydt med 8 Groupper 2 och 2 tilhopa och 8 nymodiga Vaser, som alla wäxelwis åro satte. Åt förtiga mera, som pryder detta i sig sjelf medelmåttiga Biblioteket. Nu komma wi til Flyglarne. Uti den wästra är hela den nedra wåningen det Juridiska, den andra det Theologiska och Philosophiska i et, och uti den tredje det Medicinska Auditorium. Uti detta senare är et Theatrum Anatomicum och et egit med bakelugnar förset rum til Anatomiska Preparationer. Alla tre hörsalarne åro beklädde med hwar sin Facultets Professorers Contrefaiter. Med denna flygelen har så wäl det stora Auditorium, som Biblioteket och des Galerie Communication. Den öfriga delen af densamma utgjör et hus för en Professor af Philosophiska Faculteten. Uti östra Flygelen åro

förſt huſwud-förſtugan och ſtora trappan. Uti nederſta wåningen äro Academiens hwälfda Archiver, uti det mederſta Academiſka Concilii rummet och det Kongl. Conſiſtorium, och uti tredje wåningen dåröfwer, ſom har communication med Biblioteket, bor Bibliotecarien. Den öfriga delen af flygelen är likaledes utſet til et hus för en Philoſophie Profeſſor. Så rymligt, prägtigt och wäl inrättat är detta Academie-huſet. Bak eller ſöder om detſamma är en Botaniſk Trägård anlagd med et Auditorium Botanicum mit uti, och driſhus på ömſe ſidor, och årnar man därbredewid framdeles anlägga et Chymiſkt Laboratorium.

Nu kommer denna Academiens högtideliga likſom å nyo Inwigning, ſom war utſatt på K. Fredrici I födelſedag d. 28 Apr. 1750. Detta årets Rector Magnif. Juris Prof. Hr. D. Siegfr. Coel. Aeminga gjorde denna dagens ſtrande ämnåt bekant genom et Program och dagen förut fredde offenteliga invitationer. De närwarande ledamöterna af Kgl. Regeringen, Academiens Curatorer, och Ledamöter af Stadens Collegier, främmande och andra Lärda församlade ſig kl. 9 om morgonen uti Rectorens hus, hwarifrån de uti Proceſſion med Rectors företräde gingo under alla klock-

kor-

kornas ringande och Trumpete- samt Puke-ſkall til det Nya Academie-huſets Stora Auditorium, hwareſt det förnämare Fruntimret redan tagit ſina ſäten. Alla Studenterna hade förſamlat ſig uti Nicolai eller Storkyrkan, hwarifrån de äfwen proceſſionswis uti 2 chor gingo, anförda af unga Hr. Baron nu Greffwe Löwen, en Son af H:s Excell. R. R. Gen. Gouvern. i Pommern och denna Acad. Canceller, med bar wärja och 4 Marſkalkar med röda ſtafwar. När alla ſåledes woro förſamlade, började Acten med en Tyſk Cantates muſicaliſka upförande, hwarpå Eloq. och Poeſ. Prof. Hr. Carl Joh. Kielman, til börden en Swänſk, ſteg aldraförſt up i den nya Cathedren, hwareſt han höll et wackert latinſk Tal, de ſolemnibus Friderici, Patriæ Patriæ, natalitiis: Optimis in nova ædæ Academica pietatis ac doctrinæ inflammandæ auſpiciis. Efter des ſlutande ſteg med allas förundran och ytterſta uppmärkſamhet et ungt lårt Fruntimmer, Fröken Anna Chriſtina Ehrenfried von Balthaſar, en doter af Conſiſtorii Directeuren och Juris Prof. Hr. D. Auguſtin von Balthaſar, up uti Cathedren, gjorde där några muntra frögderop och höll ſedan med all möjelig frimodighet och behageligh-

het

het äfven et latinſkt Tal, lämpat på närwarande glada tilfälle. Sedan hon ſtigit neder, utdeltes det Inaugural Diploma, hwarigenom Theologiſka Faculteten och des Decanus Hr. Gen. Superintend. D. Jac. Henr. von Balthaſar utnämde och creerade Hans då waranKongl. Höghets af Swerige, wår nu allernädigſt regerande Konungs Hof-Prädikant Hr. Gabr. Timoth. Lürkeman til Doctor Theologiä. Härpå lät Hr. M. Elias S. Trägård, en Swänſk, utdela latinſka wärſar, uti hwilka han beſungit denne dagens firande. Hela Acten ſlöts kl. 12, med Te Deum Laudamus. Studenterna gingo för Rectoris hus, hwareſt de ſtälde ſig en Haye, låto de förnämare främmande fara genom ſina leder, och ſkildes åt med glada Vivats-rop. Eftermiddagen ſkedde en öppen Bal uti ſamma ſtora Auditorio, hwareſt Talen blifwit hålna om förmiddagen. En omſtändighet, ſom åtnog beſynnerlig och ſom lärer förnöja en ſtor del af mina läſare. Alt ſom kunde wara til hinders, togs ur wägen, och des Academiſka Auditorium, hwareſt man om förmiddagen creerade Theologiä Doctorer och ſöng O GUD, wi lofwe Dig, förwandlades efter par timar til en Dans ſal, hwilkens ſtorlek och pragt war

alde-

aldeles tilräckelig för detta ändamålet. De andra Auditorierna woro uprymda til spel och andra dylika nöjen. Kl. 3 om eftermiddagen kommo bägge könen ditfarande, efter hwilkas förſamlande Caffe och annat dylikt utdelades åt de närwarande uti alla rummen, under ſtändiga Concerter, hwarpå Balen och Danſen tog ſin början. Kl. 9 om aftonen fördes hela ſällſkapet up på Biblioteket, hwareſt mit på fria gålfwet ſtod et bord af 50 Couverts med mat, confiturer och andra förfriſkningar. Man ſouperade här med den frihet och det otwungna wäſende, ſom wäl ſes wid Håf, men ſällan wid Academiſka högtideligheter. Swänſka Håfwets och de Höga Collegiers ſkålar druckos under ſtändiga frögde-ſkott och Muſique från Galleriet. Sedan man ſåledes ſåt wäl til båſta, börjades danſen å nyo uti Stora Auditorium likaſom med förnyade krafter, ſom räkte ända til andra morgonen, då med et almänt nöje denna förſta dagens högtidelighet hade en ända. Men til en ſå märkwärdig helgds deſto utmärktare minne, ſå fortſattes högtideligheterna flera dagar å rad. Hr. Prof. Majer hade fåt af Hans Kongl. Maj:t til belöning för des flit och fickelighet wid detta Academie-huſets up-

byg-

byggande en årlig påökning af 100 R:D. på sin lön, dock under det wilkor, at han skulle hålla åri. offentel. föreläsningar uti Exper. Physiquen, och den förmånen, at hans Mathematiska Instrumenter skulle af Academien inlösas. Han höll därföre d. 30 Apr. et Tal uti stora Auditorium på latin om de fördelar, som Staten och Academien tilflyta utaf den Kgl. Nådens wärdiga brukande och Naturlärans upodlande. Härpå såsom Phil. Fac. Decanus tiltalte han den närwarande Fröken von Balthasar, och proclamerade henne Baccalaurea uti Philosophien. Hon leddes af Hr. Adj. Per. Ahlwardt up i Cathedren, och emottog på wanligit sätt Doctor hatten. Detta äro alt omständigheter, som besynnnerligen uphöja denna Academiska Fäst. Den 1 Maji höll Gen. Superintend. Hr D. Balthasar uti nya Auditorium den första Theol. Disp. med Resp. Hr. Ern. Christ. G. Köhler från Demmin, som afhandlade: Observationes Historico-Theologicæ de Libris Normalibus Ecclesiæ Pomeranicæ P. 1. Samma dag om eftermiddagen, församlade sig alla Studenterna uti Gråkloster Kyrkan och gingo uti 2 Chor processions-wis anförda af Hr. Bar. Löwen och 4 Marskalkar med full Musique öfwer stora

ſtora Torget til Academien, hwareſt Hr. Dan. Joach. Kühl ifrån Stralſund höll et wackert Tyſkt Tal om de Staters lyckſalighet, hwareſt Wetenſkaper och Konſter äro förſäkrade om Regenternas ſkydd och befordran. Herrar Studerande gingo efter ſlutat Tal i ſamma proceßion tilbaka, hwarpå några Deputerade af dem öfwerlämnade en lyckönſkan på lat. vers til Fröken von Balthaſar öfwer hennes Promotion. Den öfriga delen af dagen fornötte de på Rådhus-källaren, hwareſt de på Academiens omkoſtningar tracterades. Om natten beſökte de Hrr. Profeßorernas hus, och betygade under full Muſique ſin glädje med flera återtagna Vivat. Alt flöts med nöje och ordning. Hr. Prof. D. Aug. von Balthaſar utgaf på 13 a. 14 Hiſtoriſche Nachricht von denen Akademiſchen Gebäuden u. Häuſern, alt lämpat på denna Högtidelighetен. Hr G. Wilh. Overkampf Oſtl. Spr. Prof. förſwarade d. 4 Maji med Reſp. Inman. Himmelberg från Sverige en exeget. Diſp. de Inauguratione ſ. Baptiſmo Chriſti ad Matth. III. v. 13-17. Hr. Prof. D. Åminga öfwerlämnade åntel. d. 12 Maj en Rectoris Magnifici ämbete til Hr. D. Jon. Böckman, Med. Prof. och Stads Phyſicus ſamt til börden

den en Swänsk Den 18. Jun. förswarade Hr. M. El. S. Trägård med Resp. Carl Fr. Wiebe, bägge från Swerige en afhandling, som föreställte Prima & generaliſſima Hebraismi reſtituti principia, uti hwilken han bewiſte, at det, som en Neumän och Löſcher inſet wara nödigt til den Hebr. Språklärans förbättring, har wår namnkunnige Biſkop i Lund Hr. D. Joh. Engeſtröm lyckel. bragt i ordning, hwarpå hans nya menings beſkaffenhet och methods nytta föreſtältes. Den 1 Jul. creerade Hr. Prof. Majer 15 Swänſka mäſt frånwarande Candidater til Magiſtrar, hwilkas namn woro Hr. Hr. Joh. Chriſtof. Stricker, Pet. Dyrendahl, Jon. Haglin, Pet. Brinck, Chriſt. Wallin, Ach. Tengſtedt, Ludv. Oehre, Joh. Wollrath, Sv. Fogelgren, Erl. Dryſelius, Sv. Liljenroth, Chriſtof. Hök, Jöns Santheſon, Olof Santheſon och Jac. Hartelius, af hwilka de ſiäſte ej kunde komma med til då inſtundande Promotion i Lund, hwarföre några af dem ſeglade öfwer til Pommern och Greifswald, och där på ſina egna och ſina hemmawarande medbröders wägnar afhämtade ſig Magiſter-kranſar. Wi ſluta wår berättelſe med det Academiſka Bibliotekets öp-

nan-

nande, som skedde af Hr. Prof. och Biblioth. Joh. Carl Dähnert d. 14 Jul. med mycken högtidelighet, och som höllt om förmiddagen på Biblioteket et Tal om denna Boksamlingens öden och des nya inrätnings fördelar. Om eftermiddagen leddes af Hr. Profeß. och Bibliothecarien wår ofta nämda Fröken von Balthasar å nyo up i den på Biblioteket uprättade Catedren, hwareſt hon talte om Bibliotheker, såsom de rätta hemwister för en sann och ägta wänskap. Denna dagen slöts med Concert och Bal uti Hennes Hr. Faders hus (*). At se Kronan Swerige äga en så wäl inrättat och rikeligen doterat Academie i Tyskland, bör sägna hwar och en med det rena nöje, som Sanningens och Dygdens Älskare endaſt smaka öfwer den förkosran Wetenskaper och Bokliga Konster hos oß gjöra år ifrån år under denna wår lyksaliga Frids och Frihets tid.

(*) Alt detta kan läsas widlöftigare uti Hr. Prof. Joh. Carl Dähnerts Pommerſche Bibliothek 1 Th. ſ. 35 föl. och ſ. 60.

33.

Historien om Swänska Pragten.

Under denna påskrift utgaf Hr. Carl Wilh. Strang Wästmanl. i Jun. 1754 på 3 a. i 4 i Upsala under Hr. Prof. And. Berch första delen af detta ämnets afhandlande. Sedan han uti företalet wist i almänhet, huru menniskjorna ifrån de första nödtorfter tid efter annan fåt en mera tiltagande smak för pragt och yppighet, så beskrifwer han de öden och skiften, som pragten i Swerige undergåt ifrån Rikets början til närwarande tid, då wi sannerligen intet eftergifwa något folkslag uti ståt och prunk, åtminstone uti lusten, för hwilken lag och förmögenhet ibland sätta tjenliga gränsor. Första afdelningen innefattar den äldre tiden, och sträcker sig til K. Gustafs tid. Det hade warit ostridigt bättre, om denna afdeln. blifwit delt i 2:ne, ty nu finner man i denna förfädernas pragt så i Hedendomen som Påfwedömet hwarom an blandad så at man ofta har swårt före, at skilja denna långa tidens olika bruk från hwarandra, då de til en stor del härrörde af tidernas olika tänkesätt och Religion, som på deßa 1500 åren woro så aldeles skilgaktiga. Wi måste altså uti wårt utdrag följa Författarens berättelse efter, som innehåller eljest rätt många artiga saker. Sweriges första inbyggare weko föga från den naturliga nödtorften. Deras spis war hafre-bröd, torr fisk, rökt och spekt kjött, wildfoglars ägg, som på skjär och holmar nog wankade, sur mjölk, ost, smör, willäplen och andra landets infödda frugter. Almänna drycker war mjölk och öl. De mägtigare brukade ibland, must och mjöd. Hwete började först at sås ofwan kålmården mit

i det

i det 15 årh. Något för Reformation började Munkarne, at anlägga trägårdar. Under Catolska tiden kommo utländſkt öl och win i bruk, dock endaſt wid ſtörre tilfällen, ſåſom Kgl. bröllop. Til hembrygt öl brukades endaſt pors och wilhumla. Humlegårdar anlades förſt wid paß 1414. Om denna tidens wälplägning wet man ſöga. Wisby på Gotland har dock haft goda hushållare. I denna Staden florerade handel och wälmäga, och följagteligen war här mera pragt at ſe än i det öfriga Sverige. Wiſa lagar ſatte dock för denna nödiga gränſor. Hwad kunde wara upbyggeligare än det förbudet, at ingen af dem, ſom ſkulle följa Brude-wagnar fingo dricka förut mer än tre ſkålar, på det bruden ej måtte komma i fara för druckna ledſwänner och at ej deſſa med et morgon-rus måtte komma i Kyrkjan. Hwad wåra ålſta förfäders klädebonad angår, ſå beſtod den i början af hudar och ſkin. Uti wåra Nordiſka ſagor omtalas dock ſilkes-kläder med guld beſtuckne och med guldknappar, äfwen om klädningar af Angelſkt kläde. I Påfwedömet gingo qwinfolken med långa kläder och kläden på huſwudet. Manfolken buro korta tröjor och woro deras underkläder i et ſtycke med ſtrumporna. De almännaſte färgor på kläder den tiden woro blått, grönt, gult och leſwerbrunt. Sedermera kommo kläden och utländſka tyger mycket i bruk, hälſt i Wisby, hwareſt man burit galoner och maſſivt ſilfwer på kläderna, ſom undertiden woro af ſkarlakan. Dock fick ingen i denna ſtora handels-ſtaden gjöra ſig mera än en klädning om året. Silfwer-gördlar, ſpännen, yſtjor och knappar, brukades mycket af det förnämare Fruntimret. Guldringar haſwa warit hos oß brukeliga til granlåt alt ifrån hedenhös. Sten Sture den äldre klagar 1489 uti ſin Stadga om yppighet bland Adelen på öfwerflöd med uthugna klä-

der. Om K. Magni Ladulås prägtiga Häfhålning, nämnes här intet med et ord. Sweriges förſta inbyggare bodde i ſmå hyblen och låga kojor. Gudar och Konungar woro lyckeliga, när de fingo bo innom tjocka gråſtens murar med ler ſammanwräkte. Höfdingar och förmöget folk bygde ſig ſedermera träbygningar med loft, jungfruburar och höga torn på. I Påfwedömet blef bygnings-ſättet litet mera hyffat, och pryddes landet efterhand med Kyrkior och Kloſter, ſom byggdes i ſin egen ſmak. Stockholm och Upſala woro efter den tiden juſt inga fula ſtäder. Om Sigtunas rikedom och pragt nämnes alsintet. Man kan äfwen lägga til Wisby och Lund, hwilka nu woro folkrika och ſtora ſtäder. Man kunde nämna en hel hoper om det Catolſka präſterſkapets ſtät och maklighet, ſå i bygnader ſom alt annat, och i ſynnerhet om Biſkoparnas Slott och Hofhålningar, men efter ſådant ej finnes för oß anförd t, ſå lämna wi ock detſamma. Husgeråds ſakerna woro i början bara träkåril, ſom ſedan til en del gjordes af metaller. I de aldraälſta tider åt man ur träg och drack ur horn, ſom de förmögnare låto beſlå med guld och ſilfwer. Sagorna tala dock om ſilfbägare och gullſkålar. På ſwärd, ſåſom den mäſt älfkade meubel af alla, anwände man gärna någon prydnad af gull eller ſilfwer. Ibland förgylte man äfwen ſkjöldar och pilar. Af hela medeltidens grannare husgeråds ſaker nämnes endaſt en fiolbrun ſilkes bordsdyna, ſom K. Carl Knutsſon ſkänkte åt ſin doterdoter. Gillen och luſtiga ſamqwäm hafwa warit från de älſta tider et bland wåra förfäders angenämaſte tidsfördrif. Uti Påfwiſka tiden war Nation ändå intet mycket hägad för faſta. Bröllop firades med al högtidelighet och mycket öfwerflöd. Gotlands Lagen tyktes hafwa nog mycket inſkränkt maträdningen, då den ſtadgade at ingen

fil

ſkt hafwa mera ån 40 fat eller rätter förſta bröllopsdagen. I Wisby, dit al utländſk yppighet förſt landade, började man förſt bruka krydder eller ſpetſerier. De gamla Swear och Götar hade ock ſina danſar, ſpel och lekar. Deras öra kitlades dock ſå litet af Muſiquen, at deras föraght för ſpelmän gek ſå wida, at de ej räknade deras lif lika med andra menniſkiors, ſå at et ganſka ringa och löiligt ſtraff lades på den, ſom ſlog ihjäl en ſpelman. Detta bör endaſt förſtås om den hedniſka tiden, då man äfwen redan brukade at roa ſig med tärning, ſchack ſamt bräde. Det war äfwen då en Hofſed om gwällarne, at par-wis ſitta och dricka hwarandra til utur bägare. Nu komma wi til andra afhandlingen, ſom går från K. Guſtaf 1 til Dr Chriſtinas förſta regements år. K. Guſtaf 1 förändrade i mycket den förra ſmaken. Sit Hof inrättade han mera likſtälligt med andra utländſka Konungars. Flera ſlags winer kommo nu in i riket. Af et Ständ. Deputerades betänkande wid R. D. 1747 bewiſes, at bränwin kom förſt in uti Riket under K. Eric 14. Pragt i kläder kom under denna Konungen hos oß i full gång, hwars kröning firades med ogemen och för den tiden hos oß oſedd ſtåt. Alla de granna kläder och dyrbara ſaker, ſom til denna kröningen utifrån införſkrefwos, finnas här anförde utur bilagorna til Tegels Hiſtoria om K. Eric 14, hwilket alt med icke mindre nöje läſes ån det, ſom anföres utur K. Johan 3 ſtadgar mot öfwerflöd i kläder. Samma Konung klagar 1589 at Borgare-qwinnor i Stockholm brukade Fruc- eller Adelig drägt, ſåſom ſidentygs kjortlar, kasjackor och ſammets möſſor, då de tilförene gått med follkjortlar af godt kläde. Derempot hafwa alla wiſa Regenter mera upmuntrat al pragt uti bygnader ån inſkränkt denſamma, ſåſom mera waraktig och det Almänna mera prydande. At

bygga hus efter reglor och med paßade zirater, kom förſt rätt i bruk under K. Johan 3, fast det här icke nämnes, ty han war en ſtor älſkare och befordrare af bygnader. Upſala, Swartſiö (och ej Drotningholm ſom här ſtår), Ekholmſund och flera Slott räkna från denna åldren ſit rätta anſeende. I Stockholm och andra större Städer, började man at bygga större och wackrare både ſten- och trähus. Anſtånd:gare och dyrbarare husgeräds-ſaker komno nu efterhand mera i bruk, hälſt ſedan man fick ſe modellerna på de meubler, ſom til K. Eric 14 kröning bleſwo förſkrefna utomlands ifrån. Hertig Johan af Finland hade med ſig hem från England den förſta öfwerdäckta wagn, til hwilken tid alla förnäma brukade rida. De förſta tapeter upſlogos på Stockholms Slott när Franſka Ambaßadeuren d'Avaux ſkulle haſwa Audience. De omätteligen ſtora Adeliga gäſtabud, ſom denna tiden höllos, haſwa altſedan warit i ſtort rygte, ſå at wi ännu weta tala om dem med en ſlags förundran. Man wiſte al ſin wälmagt och anwände hela ſin matrednings-konſt wid bröllopper, ſom ſtodo i flera dagar å rad, ibland hwilka en kallades mö-qwällen, ſom förmodeligen war ſjelfwa eller förſta bröllopsdagen. När något Adeligt bröllop ſtod i en Stad, ſkedde ſolent inridande med proceß. Nu började man ock, at tractera wid bröllopper och andra wälplägnings tilfällen med confect och win. Detta är det förnämſta, ſom jag funnit i denna Diſputation, ſom afhandlar oſtridigt det läkraſte ämne uti hela wår Sw. Hiſtoria, och ſom fordrar en omättelig beläſenhet i denſamma. Det mäſta, ſom häruti finnes och mycket mera til, kan man intet utan med ytterſta nöje läſa uti det ogement wakra och grundeliga Tal, ſom Hr. Canc. Råd. Ol. von Dalin hölt för Kgl. Wet. Acad. d. 29 Apr. 1749, om Swerige i ſit ämne och i ſin upod-

ling,

ling, som genaſt på 22 ſ. i 8. hos Lars Salvius af tryckt utkom, men här ej nämnes med et enda ord.

34.

Matrikel öfwer Swea Rikes Ridderſkap och Adel.

Wår förtjente och wida wägnar namnkunnige Häfdateknare, Cancellie-Rådet, Secreteraren wid Kongl. Maj:ts och Rikſens Archivum, Ridd. af Kgl. Maj:ts Nordſtjerne-Orden och Ledamot af Kongl. Wet. Acad. Hr. Änd. Ant. von Stiernman ökar ſina ſtora förtjenſter om wår Swänſka Hiſtoria med et nytt arbete. Det beſtår uti Swea Rikes Ridderſkaps och Adels Matrikels utgifwande med Hiſtoriſka och Genealogiſka anmärkningar, och det på Ridderſkapets egen begäran wid 1751 års Riksdag. Förſta delen är redan aldeles färdig af tryckt förl. år utkommen hos Dir. Pet. Momma på 726 ſ. i 4, och på den ſenare delen tryckes alt efter hand. Hela arbetet har blifwit utgifwit ſyckt-wis, 12 ark i ſender, ſom gjort, at man med ſå mycket större nöje läſit igenom detſamma ſå ſnart det blifwit utlämnat af Kgl. Tryckeriet. Hwad nu ſjelfwa arbetets inrätning widkommer, ſå är hwar Familles Adeliga Stamfader beſkrifwen til härkomſt, egen börd, meriter, förrättade tjenſter och wärf, giftermål och död, utgång och uti hwem m. m. Dagtat alt detta är uti möjeligaſte korthet anfört, ſå gifwer detta wärket dock et oſtridigt och ſtort ljus uti wåre Rikes Hiſtoria, och beſynnerligen uti den delen, ſom rörer wåra Adeliga Slägter. Man bör bekänna, at ſå detta, ſom de fläſta af Hr. Canc. R. och Riddarens Hiſtoriſka arbeten äro at anſe för Archiver, emedan de äro upfylte med de mångfaldi-

gaste och artigaste saker och anmärkningar uti wåra Swänska Handlingar, som i andra arbeten förgäfwes sökas. Om deras trowärdighet är så mycket mindre at twifla, som deras Författare äger det närmaste tilträde til alla Rikets så äldre som nyare Handlingar. Skulle här eller där et namn eller år- och dagtal wara af en händelse miſſkrifwit, så är det en fast oundwikelig sak uti et dylikt arbete, som beſtår af några millioner förrätningar namn, år och dagtal, och som til ingen del förminskar detta förtreffeliga arbetets wärde. Denna första delen innehåller först alla Grefliga Familler 86 til antalet, alla Friherrliga 237 til antalet, och af de Adeliga 992 Familler, och är den sista Joh. Silfwerlköö, som blef adlad 1681. De öfriga Adeliga Familler från den tiden tils nu skola utgjöra innehållet af den följande delen. Af de Grefliga Atterna äro 40 redan utdöda, altså hafwa wi endast litet öfwer hälften qwar af wåra Grefliga Familler, nämligen 46. Af de Friherrliga äro 112 Slägter på Swärdssidan utgångne och altså ännu 125 qwar i lifwet. Hälften af Swea Rikes Ridderskap och Adel härstammar utomlands ifrån, mäst ifrån Tyskland och Lifland, åtskilliga från Skottland och Frankrike, och några från Danmark, Norige och andra länder. De fläſta utlänningar, som blefwo naturaliserade under Dr. Christina, hade trädt i Swänsk krigstjenst under det 30 åriga kriget. Man beskyller Drot. Christina före, at hon gjort nästan för många och bland dem åtskilliga oförtjenta Personer til Adelsmänner. Den sista hon därtil gjorde war hennes Fransyska Hofskrädderare Claude Roquette, som då han adlades war Handelsman i Stockholm och kallade sig Högerstierna. Til at nu gifwa M. L. et någorlunda begrep om inrätningen af denna Matrikel, wil jag meddela 3 Numrer utur densamma hel och hålna, som här nu följer: Lönd-

Lindschiöld Eric år 1687 d. 10 Decbr. Grefwe (p): 1689 introducerad.

(p) War då Kongl. Råd och Academie Canceller i Lund, skref sig Grefwe til Staffsund. Blef 1688 d. 22 Dec. Hans Kongl. Höghets Prints Carls Gouverneur. Förut då han war Kongl. Secreterare och kallad Lindman, wart han 1669 d. 26 Julii adlad ꝛc. Född i Skeninge Stad 1634 d. 12 Febr. † i Stockholm 1690 natten emellan d. 10 och 11 Junii. Gift 1669 d. 7 Sept. med Elisabeth Cronström Kongl. Myntmåstaren Isac Cronströms dotter † 1718 d. 15 Febr. Son af Borgmåstaren i Skeninge Olof Håkanson och Margareta Erics dotter Nolanwår † 1635. Denna Grefliga ätt utgick på Swärds sidan med des Son Grefwe Olof Lindschiöld Ryttmåstare af Södra Skånska Cavalleriet, som blef slagen 1709 d. 15 Junii wid Staden Staraschantzara i Ukrain ogift.

Adlerfelt Per (k) år 1720 d. 29 Febr. Friherre: samma år introducerad.

(k) War då General Major. Blef sist 1739 Riks Råd och samma år d. 18 Apr. Cancellie-Råd. född i Stockholm 1680 d. 14 Julii. Wart 1743 d. 22 Junii på Norrmalms torg i Ryggbastet af en lodbössa skuten af den då församlade uproriske Dal-Almogen, hwaraf han afled 1743 d. 27 Junii gift med Charlotta Juliana von Bautzen, Öfwerste von Bautzens dotter utur Mecklenburg † 1742 d. 27 Oct. Son af Kongl. Hof-Camereraren Carl Adlerfelt född i Nyland: blef adlad 1693 d. 30 Sept. kallad förut Carl Johanson och des förra Fru Anna Catharina Schmeer ofrälse, Kjällarmåstarens Baltsar Schmeers dotter; förenämde Carl Adlerfelts Fader war General Gouver-

nements Camererare öfwer hela Finland Johan Jacobſon.

Von Dellingshauſen Hans (h) år 1680 d. 27 Febr. adlad: ſamma år introducerad.

(h) Kallad förut Dellingshauſen efter anlagde ſtudier reſte han 1658 utrikes och blef 1660 Mouſqueterare under Franſka Gardet. 1662 Corporal til häſt under de Franſka troppar, ſom Felt-Marſk. Schomberg ſickade åt Portugal til hielp emot Spanien, 1663 Fendrich under Öfwerſte Clarans Tyſka Regemente, 1664 Lieutenant ibid. Efter eröfrandet af Valecia d'Aſcantera wardt han illa ſårad och fången, 1665 lösgifwen då han ſamma år biwiſtade tappert Bataillen wid Villa Viciosa, 1666 intagandet af Fäſtningen St. Lucan de la Quediana, blef 1668 Capitain Reformee under det Elſaſka regemente, 1671 fick han Compagnie under bemälte regemente, hwilken Charge han med ſärdeles beröm ſedan föreſtod i alla tilfällen, men ſärdeles wid paſſagen öfwer Rhenſtrömmen, belägringen af Weſel, Nimwegen, Bomel, Giercoeur, Maſtrickt, Limbourg, Conde, Beßein, Valencin och Cambre, ſom ock når den Franſka Armeen bägge reſor undſatte Oudenarde och Maſtricht. 1677 tog han afſked och ſtrax efter hemkomſten wardt han Major af Öfwerſtens Gref Carl Oxenſtiernas regemente och ſamma år Öfwerſte-Lieutenant ibid. 1677 d. 29 Maji Öfwerſte-Lieutentenant af Öfwerſte von Campenhauſens regemente, i ſamma beſtälning adlad. 1685 d. 31 Aug. Öfwerſte för Calmare läns Regemente. 1698 d. 29 Decbr. Landshöfdinge i Halland med General-Majors Caractere, född i Gjöteborg 1641 d 24 Martii, † 1705. d. 8 Januarii och der begrafwen, gift med

Fri-

Friherrinnan Eva Güldenhoff. † 1735. d. 29 Sept. dotter af N:o 84 p. 124. Son af Råd- och Handelsman uti Göteborg . . . Dellingshausen.

Denna ätt, som härstammade ifrån Rewel och Estland, gick ut med des son Ryttmästaren Christer Balsar von Dellingshausen, som i bref 1711 d. 22 Julii ogift, mördad i Stockholms Stads hage wid slåttan til Christineberg af en hans falske och ogudaktige wän Fendriken Otto Ferdinand von Fisbach, som derföre den nästföljande 2 Octob. blef råbråkad och steglad.

Innan jag nu lämnar detta arbetet, wil jag nämna, at Bisk. i Linköping Högw. Hr. D. Rhyzelius upsatt en Lyckönskan på Latinsk wers öfwer denna Matrikel, som här främst efter Titulbladet finnes aftryckt, uti hwilket han kallar denna Matrikel: Opus Genealogiis, Biographiis atque Historiis locupletissimum och lägger til: Quale vetusta licet, nunquam Svio-Gothica vidit, hwilka bägge omdömen wi låna och gjöra til wåra egna, såsom det uti korthet säger detta arbetets hela och förtjenta beröm. Uti anmärkningarna til sin lyckönskan upräknar han de fläste så större som mindre arbeten, Hr. Canc. R. och Rid. antingen redan utgifwit eller har liggande färdige til at utgifwas, hwilka wi äfwen här wela meddela, tilläggandes de i Sw. Historien, som här ej finnas nämde. Af tryckta: 1) Aboa Literata St. 1719, 4. 2) Anonymorum Centuria Prima de Scriptoribus Gentis Svio Goth. St. 1724, 8. och Centuria Secunda & Decas Prima Pseudonymoum St. 1726, 8. 3) Bibliotheca Svio-Gothica T. II. St 1731, 4. 4) Riksdags Beslut från 1521 - 1731 i 3 band, St. 1728-33, 4. med et Bihang St. 1743, 4. 5) Bisk. Petr. Nigri eller Swarts Hist. om Westerås Biskopar, tillika med

en

en Förteckning på alla Riks- och Hof-Cancellerna, St. 1744, 4. 6) Saml. af Kougl. Stadgar, Bref och Förordningar rörande Religion, St. 1744, 4. 7) K. Johan 3 Krönika af Ag. Girs, St. 1745, 4. 8) Laurent. Raymundi Hist. Liturgica, St. 1745, 4. 9) Gen. Tabeller öfwer den Kgl. Gustavianska Familien, St. 1745, 4. 10) Swea och Götha Höfdinge-Minne, D. 1, St. 1741, 4. 11) K. Sigismundi och K. Carl 9 Hist. af Jon. Werwing D. 1 St. 1746, D. 2 1747, 4. 12) Stadgar och Förordn. rörande Commercie, Oeconomie-Politie- wäsendet i Swerige 3 delar, St. 1747-53, 4, den sjerde delen är nu under trycket, 13) K. Eric 14 Hist. af Er. Tegel, St. 1751, 4. 14) Swea Rikes Ridderskaps och Adels Matrikel, D. 1, St. 1754, 4. Ännu otryckta fast utarbetade: 1) De gamla Swears och Göthers Sköldar, 2) Joh. Meßenii Chronicom Finlandiæ vers. lat. & notis illustratum, 3) Swea Rikes Råders Historia, 5) Svecia Illustris, 6) Beskr. om Domkyrkan i Strengnäs, 7) Cent. 3 & 4 Anonym. 8) Decas 2 & 3 Pseudonym. 9) Bibliоth. Svio-Goth. 6 delar. 10) Gyneceum Sv. Literatum, 11) Swea och Göta Höfd. Minne, D. 2, 12) 4000 Geu. Tabeller öfwer alla Grefl. Friherrl. och Adel. Familler i Swerige. Detta bewisar nu klarligen hwad för en Stor och förtjent Man Hr. Canc. Rådet och Ridd. är, och huru högeligen wi och hela wår Swänska Efterwerld åro honom förbundne för den outtröttelige flit, denna Herren i alla tider wisat at utarbeta och utgifwa de förſta och förtreffeligaſte wärk uti wår Swänska Historia, som har at tilskrifwa Honom en ganska stor del af sit närwarande ljus. Komma de öfriga Hr. Canc. R. och Ridd. arbeten ut, hwad hafwa wi icke då för skatter at wänta, hälſt utaf Swea Rikes Råders Historia,

ria, Biblioth. Svio-Goth. och Höfdinga-Minnets andra Del, hwilka i synnerhet och framför de öfriga med en särdeles angelägenhet efterlängtas och af wårt Almänna med det aldraförsta åstundas. Med få ord: Ingen har hittils samlat och skrifwit uti wår Sw. Historia så mycket, som denne Herren, och om någon uti och efter wår tid häruti blir wår Stiernmans like, skal efterwerlden lära wåra senaste Efterkommande, hwilka efter förtjenst skola bewara denna Herrens Namn uti et så kårt som odödeligit minne.

35.

Prostinnan i Hjortsberga i Blekingen, Fru Hedwig Margareta Möllers Lefwernes-Beskrifning.

Jag har tagit denna utur Personalierna, som finnes efter hennes Likprädikan, som hölts af Hr. Andr. Jansson ius, Prost och Kyrkoh. i Ronnaby d. 18 Sept. 1744 och är tryckt i Carlscrona hos G. Törn 1745 på 18 a. i 4. Jag har welat införa denna Prostinnans Lefwernes-beskrifning dels därföre, at hon är ganska märkwärdig uti sig sjelf, och öfs för det, at Likprädikan öfwer henne är nu mera worden så rar, at hon knapt är til fångs, och har jag på intet annat sätt kunnat få del af densamma än genom benägit lån från Blekingen. Personalierna äro författade hasteligen af hennes efterlämnade Man Hr. Härads-Prosten och Kyrkoherden i Hjortsberga och Ederstad Församlingar i Blekingen och Medelstad Härad Hr. M. Gust. Ad. Fult, uti en ganska besynnerlig smak, så at jag tror gjöra M. L. den bästa tjensten, om jag med Hr. Prostens egna ord här införer Fru Prostinnans Lefwernesslopp.

Det

Det är billigt at upreſa Chriſteliga åreſtoder och et wyrdſamt åreminne åt en, ſom wißerligen war en Dygde-ſol uti wårt land och wår Församling, näml. den i lifstiden Dygdädla och Förnäma Proſtinna och Fru, Härads-Proſtens och Kyrkoherdens i Hjortzberga M. Guſt. Adolf Fults aldrak. Maka Fru Hedewig Margareta Möller. Den ſom underſtår ſig ſådant neka, är liker den ſom nekar Solens ſken wid deß klart lyſande ſtrålar om ljuſa middagen. Nu likaſom man wid den naturliga Solen plägar agta 3 ting: 1) des ſtrålande upgång, 2) des ſtrålande fortgång, och 3) des ſtrålande nedergång; altſå blifwa ock deßa 3 ting något närmare at beſkåda wid wår ſaliga Dygde-Sol och dygdädla Fru Proſtinna.

Den naturliga Solen med ſin upgång ſätter oß menniſkor dels uti förundran, dels uti hugnad, dels uti hopp med hwad mera. Dygde-ſolen, äger uti deßa ſtycken förmoga ſom ſal. Fru Proſt. märkwärda exempel ſkal utwiſa. Calenderſkrifware pläga ſom nogaſt uträkna och antekna tiden af Solenes upgång. Til wår Dygdeſols upgång och uprinnelſe war året 1685 d. 25 Mart. Hennes högtälſt. Fader war Handelsm. uti Carlscrona Hr. Jeronimus Möller och Modren war Fru Maria von Schoting. Af ſå dygdädel och förnämlig ätt ſickade ſig wäl för wår Dygdeſol haſwa ſin härkomſt och det uti den namnkunniga Kgl. Sjö- och Stapel-Staden Carlscrona. Detta upgångsrummet wille ock bäſt tjena för henne, at haſwa tilfälle ſå at förkofra, ſom at utſprida ſina dygde-ſtrålar. Och ſåſom den naturl. Solen i ſin upgång betygar både den ſtora Skaparens under ſå ock des egen glants, altſå ock wår Dygde-ſol medelſt de af Gud förlänta färdiga lemmar, ſom ſammangjorde en dejelig och wäl proportionerad kropp.

Sedan

- Sedan Hr. Proſten nämt hwarjehanda om ſin Dygde-Sols widare framgång på Dygde-Himmelen eller om ſin Fru Proſtinnas upſoſtran och dygde-ſtrålar i det Jungfrueliga Ståndet, beſkadar han hennes dygde-ſtrålar något närmare i almänhet, och finner de hufwudſakeligaſte wara deßa, ſom wi nu åter med Hr. Proſtens egna ord införa: 1) War hon i den härliga Muſiquen en Mäſtarinna. Til hennes förſök däruti ankommo (likaſom den Arabiſka Drottningen at förſöka Salomo, wäl mäſt uti det naturliga) de uti Gen. Baſen förfarnaſte Mäſtare, at probera hennes konſt, men alla måſte med ſtörſta förundran och applaus afgå, ſå at denna Solen lika med den på Torneå högder emot twikan behöllt ſin höga pris. Fru Proſt. hade haft ſin förriga k. man til Lärmäſtare däruti, och det genom en långlig öfning, ehuru hon icke ſärdeles luſt befant hos ſig därtil, utan at mer gjöra honom et nöje, förſummandes hon ingalunda därigenom ſin hushälning. 2) Uti danſande, ſom det ädla Frutimret mycket älſkar och dem mycket pryder och recommenderar, war war Fru Proſt. ſå fulkomlig och ſkickelig, at de uti den konſten förſarna admirerade henne. 3) Uti ſin pennas förande war hon ſå färdig och galant, at hon ej allenaſt til bokſtafwen en ſkön styl förde, utan ock til compoſitionen et ſinrikt förſtånd. 4) Hon war en ſtor Liebhaber af Poeteriet och wärſe-konſten, ſtiteligen läſandes ſådana böcker och ſkrifter; ibland dem älſkade hon beſynnerligen Guds Wärk och Hwila. 5) Uti båſta mätton hade hon ſig bekante de hufwudſtycker och angelägna ſamt ſwåra ſyßlor, ſom hörа til det widlöftiga hushälswäſendet på landsbygden, icke på det algemena wiſet dem förrättande, utan efter de i ſenare tider påfunne bättre maner. 6) Den nyttiga Diſtiller-konſten hade hon lärt af ſin förriga Proſt, jämwäl en god del af

den

den Medicinſka Wetenſkapen, ſom hon til mängens hjelp anwände. 7) Hon wär ock mägtig Tyſka Spräket, wid Muſiquen inmängande behageliga wärſar och utom des läſandes i ſin gudaktighets öfning anderika böcker. 8) Til hennes beröm bör ock anföras, at hon til alt nöje kunde unfägna de många gäſter och främmande, enkannerligen de många Diſciplar och förnäma mäns barn, ſom ſal. Hr. Proſten både i Chriſtianopel ſå ock Twing antog under ſin information. 9) Man wil ej heller förbigå hennes curieuſitet uti Aviſornas flitiga läſande, hwaraf hon inhämtade en god kunſkap om in- och utrikes affairerna, och därom kunde nöjſamt diſcurera. 10) Hon älſkade och brukade en propre och prydelig klädedrägt, men under den ingalunda hyſte något högmod.

Flera ſådana förmoner kunde här anföras, men ſå wil man helre beſkåda de ljuſwa och dyrbara dygdeſträlar, ſom wär Dygde-ſol til ſin dygde-wandels prydnad lätit påſkina uti ſin hela lefnad. Man läſer om de Egyptier, at de en dygdeſam Jungfru beſkrefwo och berömde af 4 ting: 1) At ſåſom Turturdufwan älſka enſlighet til des hon ſkal begifwa ſig uti Ägtenſkaps ingångе, 2) At ſåſom duſwan älſka kyſkhet och ärbarhet, antingen hon lefwer i det enſliga eller gifta ſtåndet, 3) At hon ſåſom örnen altid wara munter til ſina ſyſlor, och 4) At ſåſom Lärkan ſent och bittida ſiunga, priſa Gud och utſiunga hans låf. Fru Proſt. wär Dygde-ſol ſträlade af alla deſſa och längt flera dygde-ſträlar. Däraf ſkedde ock, at Fru Proſt. ſåſom en Dygde-ſol beſträlade och betog då warande Paſtoren wid Kongl. Ammir. Förſamlingen i Carlscrona, Mag. Sam. Lychovius, at han henne anmodade om et kärligit ägtenſkap. Därtil gaf hon ſit ljuſwa bifall, hwilket ock efter någon tids trolofning fulbragtes uppå hennes ålders 19:de år genom Kyrkones band.

band d. 30 Dec. 1703. Emot honom betygade hon all den ägta pligt, som man nånsin i werlden af en maka kan pretendera och det nästan i 33 år, i Carlscrona 3 och et tredjedels år, i Christianopels Pastorat 6 och i Twings 23. Deras ägtenskaps sång blef under denna tiden blomstrande af 11 kärleks-plantor, 7 manliga och 4 qwinliga. Antel. blef Fru Prost. blida solsken med swart sorgemoln öfwerdäckt, då Herren 1736 d. 17 Oct. henne försatte uti det högtbedröfweliga Enkjo-ståndet. Tiden instundade sedan, at denna Dygde-solen skulle afträda ifrån sit långwariga säte i Twings Prästegård och det til en främmande lämna; men hon war då en wäder-sol, som har intet wist rum, ja ingen kraft sig at maintenera. Gud fogade emedlertid för henne saken så, at Prosten m. m. M. Gust. Ad. Fult i Martii månad 1738 henne anmodar om et kärl. giftermål, sedan han i 4 år den bittra enklinge-kalken druckit. Den k. Fru Prost. bifaller ganska ljuft hans kärliga ansökning, så at de efter föregången trolofning och lysning d. 9 Apr. samma år i Twings Prästegård wordo önskeligen copulerade, då hon nyl. inträdde sit 53 åld. år, affarande d. 11 dito til Hjortzberga Prästegård. Eljest wil härwid wara märkwärdigt, at denna Dygde-solen uti sin Jungfrudoms tid 1703 om sommaren så beströlat denna Prosten wid hans wistande i Lösens prästegård, at han som då war Extraordinaire Predikant på Kgl. Örlogs-Flottan däraf betagen henne då redan tiltalte om ägtenskap, som dock hon såsom en med sin förra man trolofwad Fästemö måste afslå. Men så wördar han likwäl Guds skickelse, at såsom han 1707 wart sal Hr. Prof. Lychovii Succeßor wid Kgl. Amiral. Förs. i Carlscrona och 1736 uti Härads-Prosteriet, altså 1738 hans Successor Matrimonii. Med hwad för en hjertans kärlighet och stor

för-

förnöjelighet detta ljufwa ägtenſkapet wart fortſatt näſtan uti halffſiunde år, wil wara både obeſkrifweligit och otroligit. Han tycker, ehuru ogörligit det är, lättare wara uträkna Solens ſtrålar och deras reflexioner med hwad mera, än beſkrifwa ſin makalöſa Dygdeſols altför kära och ljufliga dygde-ſtrålar, ſom på mer än tuſende ſätt ſig mot honom yttrat.

Huru wår k. Proſt. och Dygde-ſol på Dygde-himmelen låtit ſina dygde-ſtrålar emot ſin näſta pålyſa, wille warda et mycket widlöftigt arbete, at behörigen utföra, och man allenaſt punctewis det wil nämna: 1) Hon bar och wiſte al doterlig och barnſlig kärlek och wördnad mot ſina k. Föräldrar. 2) Emot ſina k. Männer och Proſtar har hon wiſt al kärlek, wördnad och huldſkap. Såſom den naturliga Solen alt upwärmer, altſå hon ock dem med ſin kärleks wärma. Då hon i ſit hus lyſte ſom Syrachs Sol, uti al ſom förſta glans, är lätt at tänka, det hon dem makalöſt beſtrålade och betog. 3) Likſom den naturliga Solen gifwer Månan ſit ſken och meddelar mycket af ſina krafter, altſå ock hon faſt mer åt ſin k. affödа och ſtjufbarn. 4) Likſom Solen menes mycket contribuera til Stjernornas ſköna glans, ſå bewiſte hon ock al kärlighet och heder mot ſina anhöriga. 5) Likſom den naturliga Solen utkaſtar ſina ſtrålar öfwer alla menniſkjor, rika och fattiga, höga och låga, ſå ock hon, wiſande alla mycken ödmjukhet, fromhet, benägenhet och wänlighet. 6) Herrans Präſter höll hon uti ſtort wärde, ſå at hon dem högeligen älſkade, wördade, gärna hörde och med al wänſkap bemötte, icke ſå mycket deraf, at hon ſjelf war en Präſtehuſtru och Proſtinna, utan faſt mera af hennes högakning för deras ämbete, hwadan de ock henne på lika ſätt un-

umfägnade, så at här war en repercurſio radiorum Solis, eller Solenes winſt af ſin ljuſwa wärkan.

Omſider måtte wi komma til wår Dygde-ſols nedergång. Därtil började första tilfället i Klockaregården, hwareſt wild hennes fromma och bewägna beſök henne tilfogades en ſwår alteration d. 2 Maj 1744, hwilken en liten tid därifrån ſtörligen förökte och hon ſjelf betygade warit ſin hällſot. Däruppå ſängladeſ hon, tilſtötandes och då de andra paßioner, hwaraf hon plägade hafwa en ſwår känning, ſåſom 1) et ſwårt kräk, det henne i ſin ſiſta barnſäng 1727 olyckel. påkom, 2) ſwår Moder-paßion, 3) ſwår andeköppa, 4) ſwår obſtruction och förſtoppelſe, 5) ſwår upkaſtning, 6) matleda, med de flera krämpor, och ehuru man med al flit ſökte genom hwarjehanda Medicamenter ſkaffa någon bot däremot, ſåſom hon och då, lika ſom eliеſt årligen, medicinerade, ſå war dock den kranka kroppen af oſwannämde alterationer worden ſå darrande och ſkälfwande alt intil döden, at icke annat war at wänta, än ſjelfwa döden. Anteligen kom det til ſjelfwa nedergången, ſom ſkedde d. 8 Sept. kl. 5 om morgonen 1744, då wår Dygde-ſol och Frw Proſt, dog, ſedan hon lefwat och lyſt i 59 år, 5 månader och 9 dagar.

36.

Om Geſle.

Herr Magn. Ehnberg, Geſtrike, utgaf i Mart. 1755 på 33 ſ. i 4. under Hr. Prof. And. Berchs inſeende en Oeconomiſt Beſkrifning öfwer Stapel-Staden Geſle. Denna är rätt artig och förtjenar aldeles wår upmärkſamhet. Denna Städens Hiſtoria eller berättelſe om des anläg-

ning och sedan timade öden må ingen här wänta, ty det är ej Hr. D. ändamål, utan han beskrifwer sin födelse-ort til deß närwarande belägenhet, storlek, folkrikhet, handel, Manufacturer och mera, som kan inbegripas under det namnet af en Oeconomisk Beskrifning. Wi wele endast nämna några omständigheter rörande Geste Stads närwarande tilstånd. Den äger en god hamn, består af 743 hus mäst af trä, som bebos af 3432 menniskor, bland hwilka 48 äro Handlande och 84 Handtwärkare. Här i Staden födes årligen 90, 100 • 112 barn och dö emellanz 60 och 70 personer. Geste driswer en ansenlig och stark handel så på insom utrikes orter, som uphjelpes af de uti Staden befinteliga inrätningar, 2 Tobaks-Fabriquer, 1 Sockerbruk, 1 Stoff- och Linne-Fabrique, 1 Tröje- och Strump-Fabrique, 1 Kort-Fabrique, 2 Tegelbruk, 1 Kimröks- och Harts-Bruk. Såsom Stadens största utländska handel driswes med järn, så har den sin Metall- och Tackjärns wåg, och utskeppas årl. emell. 20 til 30000 skepp:d. Däruåst utgör trä-handelen den förnämsta handels-grenen, och utföres årl. wid paß 2000 tolfter Bräder, utom Masteträn, Bjälkar och Spiror. Staden utskickar ock wackra partier af Tegel och Tjära. De skicka deßa sina producter, som de ifrån det omkring liggande Gestrikeland, Dalarne, Upland, Helsingland och Österbotn hämta, til Portugal, Spanien, Frankrike, Ängland, Holland, Norige, Tyskland och Liffland, och det alt med hembygda skepp, hwilkas antal sig belöper til 17 stycken, näml. de, med hwilka de fara på utrikes orter. De handla på deßa med sin stora winst, ty de lösa för sina handels-waror utom en hop utländska waror, äfwen ansenliga partier af contanta penningar. Ibland de största partier af utländ-

ska

ska handels-waror, som inkommit för et år, woro 8390 tunnor Råg, 8327 tr. Malt, 1901 tr. Ärter, 3933 tr. Salt, 37 åhm. Fransk win, 306 tr. Linfrö, 2070 skålp. Fikon, 32310 skålp:d Swesk on, 780 skålp. Russin, 69890 skålp. rådt Socker, 30780 skålp. Tobaksblader m. m. Bland andra inkommande waror war 1 och fem sjettedels tunna Hwete-skorpor. Jag må aldrig tro, at deßa blifwit förskrifna från Lübeck eller någon annan utländsk handels-plats. Det är intet nog, at Geste Stads Handlande med egna skepp beßöka utländska hamnar, utan de se äfwen Engelska, Holländska, Nyska, Tyska och Norska flaggor hißas på deras egen fjärd, som där afhämta de producter, som de med sina egna skepp ej hinna at sjelfwa utföra. Författaren behagar intet nämna, om i denna Staden hafwes noga upsigt mot Lurendrägare, hwilka ofta fördärfwa och hindra mera en Handels-stads upkomst, än de bästa och sundaste handels-förfatningar nånsin förmå befordra. Emedlertid är Geste en af Rikets wackraste, förmögnaste och mäst handel drifwande Städer, och äro wi öfwertygade om, at hwar och en läser denna des Oeconom. beskrifning med alt nöje igenom, som med mycken smak och sammanhang af Hr. D. är författat.

37.

Lärda Nyheter.

Stockholm. Af Kongl. Tryckeriet är nyligen utkommit på 130 s. i förſta Regal Folio Muſeum S. R. M. A. F. eller Hans Majests Adolph Fredrichs, wår allernådigſte Konungs Naturalie-Samling, innehållandes främmande och sälſpynta djur, som bewaras på Kongl. Luſt-Slottet Ulricsdal, be-

ſkrifne och afritade, ſamt på nådig befalning utgifwen af Carl Linnäus. Denna makalöſa och dyrbara Samling af främmande djur har wår Allernådigſte Konung behagat likſom ſkänka den Lärda Werlden, lätandes Hr. Archiat. och Nidd. Linnäus beſkrifwa dem efter ſin Syſtem, och giftwer tillika hela det Lärda Almänna den glada förhoppning, at få ſe de följande delarne, ſom icke allenaſt ſkal beſkrifwa det öfriga af Hans Kongl. Maj:ts Natural-Cabinet på Ulricsdall, utan äfwen det, ſom Hennes Kongl. Maj:t wår Allernådigſte Drotning ſamlat och beſitter på Drotningholm. Deßa bägge Samlingarne äro aldeles Kunglige, och ökas dageligen til Rikets heder och Nordens prydnad. Denna förſta delen beſkrifwer mer än 300 ſällſynte djur, ſaſom 40 fyrfota djur, några och tjugu Foglar, 90 Amphibier, 90 Fiſkar, 40 Inſecter och några och tjugu Skridſå. Hundrade af deßa äro ſtuckne i koppar, och äro kopparplåtarne til antalet 33, utom Vignetter, alla ſtuckne här i Stockholm af Herrarne Rhen och Gillberg. Trycket är ganſka prägtigt och äro alla Stylarne nya och gutna här i Swerige. I anſeende til deß Högſta Utgifware, den namnkunnige Beſkrifwaren, Formatet, Papperet, Trycket och Koppariſycken, är detta wärk det aldraprägtigaſte, ſom nånſin i Swerige, ja i hela Norden utkommit, och täflar med de ypperligaſte, ſom ſedt dagsljuſet i Frankrike, Angland, Holland och Tyſkland. I wår Nord kunna inga arbeten med detſamma jämnföras, mer än Gr. Dalbergs Svecia Ant. & Hodierna, den Danſka Vitruvius, och Tyſka uplagan af K. Carl 12 Hiſtoria, ſom wår witre och förtjente Reſident i Hamburg Hr. König beſörgt.

Under denna Stadens namn har Bokh. G. Kieſewetter lätit i Tyſkland i år trycka Stockholmiſches Ma-

Magazin, 2 Delen, på 363 ſ. i ſt. 8. Författaren Hr. Paſtor:n Klein, har tilſkrifwit denna delen Swea Rikens Ständer, och beprydt denſamma med åtſkilliga Swänſka Medailler. Detta arbetet blir nu alt mera intereſſant för Swänſka Läſare, ehuru det egenteligen är författat för Tyſka, ty i denna delen finnes åtſkilligt, ſom är aldeles nytt, och ſom intet annat kan än öka wår Swänſka Hiſtoria, och således tillika gagna och behaga wåra Swänſka Läſare. Öfwerſättningar utgjöra nu, ſom i förra delen, det mäſta. Förſt finnes åtſkilliga Åminnelſe-Tal ſåſom öfwer R. R. m. m. Hr. Gr. Carl Gyllenborg, Arke-B. D. Er. Benzelius den Yngre, Commerce-R. Chriſtof. Polhem, Cap. Märt. Triewald och Secret. Pet. Elvius, hwilka Leſwernes beſkrifningar Hr. K. uplyſt med anmärkningar och hiſtoriſka Bihang. Widare finnes här öfwerſatte Hans Excell. R. R. Hr. Gr. Carl Ehrenpreus Tal om den nytta och förmån, ſom fria konſter och Handaſlögder tilſkyndas af Hiſtorien, H:s Excell. Hr. Gr. Carl Guſt. Teßins Tal om Swänſka Språkets förbättring, H:s Excell. Hr. Bar. Carl Guſt Löwenhjelms Tal om Landſkötſel, Hr. Ärkeb. Ulr. Rudenſchiölds Tal om Skogarnas nyttjande och wård; och Hr. Bruks-Patr. Claes Grills Tal om Sjöfartens nytta och förmån i Riket. Sedan följa Lärda Nyheter, ſom och äro upfylta af allehanda artiga anmärkningar, hwilka wi kunnna försäkra ſkola förnöja en Swänſk Läſare. S. 57 följ. finnes en widlöftig Förteckning på den Greſl. Gyllenborgiſka och den Benzelianſka Familien. S. 325 nämner Hr. K. om detta arbetets tilkommande förbättring och tilökning med en afhandling, Das jetz lebende gelehrte Schweden kallat, ſom ſkal innehålla en Förteckning på alla de Lärdas Skrifter i hela Riket. S. 335 finnes en förteckning på Wetenſk. Acad.

ofledna Ledamöter, 28 til antalet. De, öfwer hwilka Åminnelſe-Tal blifwit hålna och tryckta, åro almänt bekanta, men de öfrige ej ſå, därföre wil man här nämna dem. De, öfwer hwilka Åminnelſe-Tal wäl blifwit hålna men ej tryckte, åro Joh. Moræus D. Med. Aſſeſſ. i Coll. Med. och Provinc. Medicus i Dalarne, ſom dog 1742; And. Roſenſten, Major, ſom dog 1740; och Carl Magn. Waſenberg, Kgl. Sw. Miniſtre wid Ång. Hofwet, ſom dog 1743. De åter, öfwer hwilka inga Åminnelſe-Tal blifwit hålna, åro Joh. Jul. Salberg, Kgl. Amir. Apotek. ſom dog 1753; Dan. Tiſelius, Kyrkoh. i Hammar, ſom dog 1743, Thom. Blixenſtierna, Aſſeſſ. i Bergs-Colleg. ſom dog 1753; Gabr. Lauræus, D. och Prof. Theol Prim. i Åbo, ſom dog 1753; och Fred. Haſſelqwiſt, Med. D. ſom dog på ſin Öſterl. reſa i Smirna d. 9 Febr. 1752. S. 355 finnes et Bref från Prof. Treuer i Helmſtedt til Hr. Canc. Råd. och Rid. von Stiernman, at förtiga flera omſtändigheter, ſom gjöra detta arbetet behageligit. Det endaſte, ſom jag nu til ſlut önſkar, är at Hr. K. hälſa och öfriga omſtändigheter måga tillåta honom at ſnarare ſägna oß med de följande delarne, än det ſkedt uled denna andra.

Hos L. Salvius är nyl. på 66 ſ. i 8. utkommit: **Förſök til de uti Sverige gängbara ſjukdomars utrönande för år 1754**, upſatt af **Pet. Jon. Bergius** Med. Doct. Detta arbetet innehåller en förteckning för hwar månad, förſt af wäderleken och deß ſkiften, och ſedan af de mäſt gängbara ſjukdomar ſå i Stockholm ſom uti landsorterna. Hr. Förf. trägna flit läfwar oß fortſättningen af detta arbetet, ſom är af en ſtor nytta ſå nu ſom för framtiden.

Hr. Lars Benzelſtierna, Landshöfding, Bergs-Råd, Riddare af Nordſtjerne-Orden, Skattmäſtare af Kongl.

Konal. Maj:ts Orden och Ledamot af Kongl. Wet. Acad. i Stockholm, dog härstädes ganska hastigt d. 10 Jun. på sit 76 ålders år.

Hr. Dan. Ekström, Direct. wid Mathem. Instrument-Makeriet och Led. af Kgl. Wetensk. Acad. dog här d. 30 Jun. på sit 44 ålders år. Detta dödsfall kan ej nog beklagas, ty förlusten är obotelig. Han hade uti konsten at göra Mathem. Instrumenter ej sin like uti sielfwa Angland, hwareft en Graham nödgades lämna honom förträdet, och Europa har ännu intet sedt hans öfwerman. Han war ej allenaft fulkomlig Mästare uti at förfärdiga och förbättra dem med ytterfta noghet, utan äfwen det som man kallar upfinnare, hwilket utgjorde hans ypperfta förtjenft.

Upsala, Här förrättade Hr. Prof. Strömer d. 16 Jun. med wanliga högtideligheter en Promotion i Philoſoph. Facultéten af 80 Candidater, som af honom behedrades med Magiſters namn och wärdighet. Hr. Promotor öpnade Acten med et Tal: Om förnämſta orſakerna, ſom ännu hindrat eller uphulpit Aſtronomiſka Wetenſkapen. Aſtronomiæ Obſervatoren Hr. Bengt Ferner framſtälte ſedan Magiſter frågan, ſå lydande: Om de gjöra ſig förtjente af Swänſka Språket, ſom arbeta då des rening från alla främmande ord? hwilket Hr. M. Eric Soderberg, Öſtgöte, ſom war den Förſta ibland Candidaterne, nekade. Hr. M. Carl Guſtaf Barkman, Södermanl ſlutade Acten med de wanliga Tackſägelſerna.

Hr. M. Sam. Ulf, wår qwickaſte och behageligaſte Latinſka Skald, har på 5 ſ. i Fol. beſungit denna de nya Magiſtrarnas Heders-Dag, och framför ſin La-

tinſka Gratulation ſatt alla deras Namn, hwilka wi nu här meddela i den ordning, ſom wi funnit dem upſatte, ſåſom Stockholms-boar, Herrar Ol. Strafhell och Joh. Brander; Uplänningar, Herrar Er. Berg, Ol. Berg, And. Borell och El. Nibelius; Fierdhundrenſer, Herrar Joh. Arenius, Ol. Norſtröm, El. Gedner, Er. Beßling, Gabr. Tybelius och Mich. Söderſtedt; Roſlags-boar, Herrar Guſt. Norſtedt och Er. Noren; Geſtriks-boar, Herrar Ol Bäckenberg och Lars Torgner; Helſingar, Herrar Mich. Grönlund, Jon. Colden, Pet. Sundius och Joh. Bolinder; Öſtgiötar, Herrar Carl Boren, Pet. Math. Aſp, Sam. Loenbom, Er. Sotberg, Joh. Guſt. Zegollſtröm, Clas Iſr. Melander, Pet. Zulthin, Sam. Juringius, Blech. Aſchling, Lars Ranzock, Sam. Schilgren och Nils Apelberg; Wäſtgiötar, Herrar Pet. Haqvinius, Gabr. Lyrberg, Joh. Magn. Kämpe, Er. Siberg, Seb. Silvius, Jon. Breding, Tiedr. Bånge och Theoph. Themptander; Södermanlänningar, Herrar Er. Hydren, Fr. Arberg, Pet. Flodmark, Carl Guſt. Barckman och Joh. Wallin; Nerikes-boar, Herrar Joh. Flodman och Joh. Gezelius; Wäſtmanlänningar och Dalkarlar, Herrar Joh. Chriſtiernin, Jac. Chriſtiernin, Carl Guſt. Bergſtröm, And. Gotmark, Iſ. Sevallius, Pet. El. Strangh, Joh. Milenius, Pet. Sucdelius, Er. Waller, Joh. Reuterborg, Nils Lindius, Ephr. Areisſon, Chriſt. Frunck och Carl J. Alſtröm; Smålänningar, Herrar Joh. Lindſtröm, Ol. Sjöman, Bäk. Sjögren, Joh. Nic. Sageman och Dav. Ruda; Wermelänning, Herr Joh. Fryxell, Wäſterbotningar, Herrar Pet. Sundſtröm

ſtröm och Joh. Hartman Eberhardt; Ångermanlänningar, Herrar Sven Hellſtröm, Ol. Nordſtröm och Lars Lund; Jämtlänningar och Helpadsboar, Herrar Zach. Meden, Sal. Åman, Jſ. Biberg, Pet. Waſenius, Jon. Weſtman och Ol. Hamren; och Gottlänning, Herr Joh. Ol. Helſing.

Den 18 Jun. ſkedde Rectoratets ombytning, då Hr. Prof. Lars Dahlman emottog detta ämbetet af Hr. Prof. Amnell.

Hr. M. Guſt. Ant. Boudrie, Wäſtmanlänning, och Hr. M. Lars Palmberg, Södermant. hafwa nyligen blifwit Docenter i Phil. Facult. den förra i Moralen och den ſenare uti Hebr. Språket.

Åbo. Här lämnade Hr. Prof. Meſterton Rectoratet d. 26 Jun. til Prof. Clewberg.

Hr. Mag. Jac. Malmſten, Öſterbotninge, Theol. Doc. härſtädes ſedan 1752 år nyl. blifwen förordnad til Adjunct i ſamma Facultet, efter Hr. Mart. Cerenius, Åbos-bo, ſom ſåſom Rector wid Cath. Skolan ej längre kommer at förrätta Adjuncturen uti Theologiſka Facultéten.

Chriſtianſtad. Den för kort ſedan af Hans Kongl. Maj:t med Profeſſors Caracter hedrade och för detta warande Paſtoren wid en Swänſk Församling i Norra America Hr. M. Gabr. Näſman, har blifwit Prost här i Staden och den underliggande Wää Församling.

Wäſtra Wingåker, Paſt. wid Kongl. Lif-Drabante-Corpſen Hr. D. Carl Papke, har blifwit Kyrkoherde i detta ſtora Paſtorat, ſom ligger i Södermanland och Strengnäs Stift.

Greifs-

Greifswald. Här har Hr. **And. Mayer**, Prof. Math. och Phyſ. och Led. af Kongl. Sw. Wet. Acad. i Stockh. utgifwit: Deſſein du nouveau College de l'Academie-Royale à Greiffswalde, dedié à S. A. S. Adolphe Fréderic IV. Duc Regnant de Mecklenbourg-Strelitz & Chevalier des Ordres Royaux des Seraphins & de l'Aigle-Blanc, Recteur Illuſtriſſime de ladite Academie, på 7 Kopparplåtar i Fol. hwilket föreſtäller en wäl ſtucken afritning på nya Academie-huſet i Greifswald, ſom blef färdigt 1750, efter Hr. Prof. M. egen ritning och under denna förtjenta Bygmäſtarens egen upſigt.

Göttingen. Här dog i Mart. 1755 i kopporna, en ung Herre af et ſtort hopp, Hr. Gr. Axel Wilh. Wachtmeiſter. Hr. Prof. Gesner har wid detta dödsfallet utgifwit et Lat. Program, ſom handlar om de Elyſeiſka fälten och de lyckſaliga öarne, ſamt ſluteligen anförd wär unga Greſwes lefwernes omſtändigheter. Han war född i Holſten d. 13 Oct. 1732 af Hr. Gr. Ax. Wilh. Wachtmeiſter, ſom är Hans Keſſ. Höghets Stor-Furſtens af Rysland Conference-Råd, Ritmaſter öfwer Reinbeck, Kammarherre och Riddare af S. Anna Orden, ſamt Riks-Greſwinnan Marg. Friderica von Baßewitz, och war alltſå en Sonſon af wär Stora Gr. Hans Wachtmeiſter, Kongl. Råd och Gen. Amiral. Wär unga Greſwe war Canonicus i Hamburg, och wiſtades nu här wid Academien, at fortſätta ſina Studier, då en tidig död ändade hans lif på hans 23 ålders år.

Hr. M. **Joh. Pil. Murray** utgaf här d. 28 Mart. til Adjuncturens erhållande i Phil. Facult. en Diſp. de Numero Carolorum Sv. Regum non duodenario ſed ſenario, och blef ſedermera d. 12 Apr. Prof. Philoſ. Extraordinarius härſtädes.

Pa-

Paris. Här dog för kort sedan af hetsig feber Hr. Märt. **Liehen** Wästgöthe och Extr. Cancell. i Commercee-Collegio, som i början af detta året följde ut med Hr. Dangeul, at genom denna witre Franſojens underrättelſe och egen upmärkſamhet förwärfwa ſig kunſkap och inſikt uti utrikes Magters handel och handels-inrätningar. Denna Swänſka Yngling en war känd af wett och ſeder, ſamt war en Eleve af Hr. Commerce-Rådet och Rid. von Alſtrömer, och hade ſäkert hemkommit til Fäderneslandets ſtora båtnad, om Gud behagat förlänga hans leſnadsdagar. Sådana förluſter böra med ſkäl kallas almänna och nationella, efter de äro det.

Amſterdam. Van Harrevelt har här låtit på Holländſka öfwerſätta och i år af tryckt i 8 utgifwa Hans Excell. m. Hr. Gr. **Carl Guſt. Teßins** Bref til Hans Kongl. Höghet wär Dyraſte och Högſtälſkade Kron-Prins, tillika med några Hans Kongl. Höghets Swar på dem, under titel: Brieven an een jongen Prins m. m. Här är ock utkommen en Franſyſk öfwerſätning af ſamma Bref, ſom är et aftryck efter förſta öfwerſätningen och uplagan, ſom i följe af titulbladet ſkal wara ſkedd i London.

Anmärkning. Hr. Secret. Salvius uti ſina Lärda Tidningar N:o 43 har warit af den godheten och rättat mig uti det, jag anfört St. 2, ſ. 130, ſom ſkulle Danſka Juſt. Rådet Hr. Anchersen fått Prämium af wär Kongl. Sw. Witterh. Acad. då det likwäl är Hr. **Bolle Willum Luxdorf**, ſom är Kgl. Danſk General Procurator och Aßeßor i Högſta Rätten, ſamt Ledamot af Wetenſkaps-Societeten och det Kongl. Danſka Sälſkapet til Nordiſka Hiſtoriens förbättring i Köpenhamn.

38.

Bihang, som innehåller widare uplysning om K. Eric 14 Caracter.

En Obekant har behagat låta införa uti Lärd. Tidn. N. 47 och 48: Anmärkningar öfwer den Caracter, jag gifwit på K. Eric 14. Då jag satt mig före, at med skäl och höflighet granska andras tankar och arbeten, fälla öfwer dem et owäldigt omdöme, och wid wissa tilfällen göra några critiska anmärkningar, så tager jag det aldeles intet illa up, at ändra af mina wärda Herrar Landsmän på samma sätt skärskåda och granska det jag tänker och skrifwer. På det sättet bör det gå til i den Lärda werlden. Wil altså någon hädanefter granska mina recensioner och anmärkningar, at sanning och wisshet må komma uti en så mycket bätre dag, så sker mig därigenom et wärkeligit nöje och det Almänna en wärkelig tjenst. Kan jag öfwertygas hafwa anfört någon origtig händelse eller fält et ogrundat omdöme, är jag genast redebogen, at sjelf offenteligen anmärka, tilstå och förbätra mit fel. Det förstår sig härwid af sig sjelf, at alla Critiquer och wederlägningar böra wara författade med bewis och höflighet, så framt man wil wänta sig något swar och tack för omaket.

Jag wet just intet, i hwad affigt den obekänta Herr Autoren upsatt sina anmärkningar, och det kan wara nästan lika mycket; men när jag fik se dem, tänkte jag i början, at det skulle wara en wederlägning af de egenskaper och omständigheter, som jag anfört om K. Eric 14 person och regering. Men det är det intet, och låter den obek. Hr. Aut. ej kunna uppdrifwa en enda omständighet

dighet af dem jag anfört, såsom jag tagit och grundat dem alla på de trowärdiga berättelser, som finnas om denna K. upteknat af Legel, Meßenius, Loccenius, Pufendorf och wår makalöse Häfdateknare Hr. Canc. Räd. och Nidd. von Stiernman som gjordt sig besynnerlig förtjent om K. Eric 14 Historia. Efter al liknelse lärer den obek. Hr. Aut. hufwudändamål wara, at wilja bewisa, det K. Eric warit grym, ja en Tyran. Jag har sjelf tilstått, at denna K. hade sina stora och många fel. Jag har sagt, at han war wälluſtig, at han lade sig för mycket om bord med Astrologien, at han regerade det sista året illa, at han begick grymhet mot ärligit folk, at han i wisa mål ej war nog Stats-slug, at han stundom war mißtänksam och stundom godtrogen, at han lät intaga sig af så många onyttiga mißtankar och elaka rådgifware, såsom Jöran Person och andra, at han ej omgiks med maner med sina bröder, och at han ej ägde djupsinnighet nog, at utwälja sig redeliga gunstlingar och ärliga rådgifware. Allt detta står ord ifrån ord i den af mig författade Caracteren. Jag har altså ej nekat, at han hade fel, men de fläſta, om icke alla härrörde af den sinnes swaghet, hwarmed han ofta war bekajad, och som troligen sades, at han årft af sin Moder, hwilken aldeles bröt ut til fränwettighet och raseri det sidsta regements året, då han begick sina störſta grymheter, at förtiga, det han årft af sin Fader et ondt och hastigt sinne (*). Är detta wist, som ej lärer eller kan nekas, blir icke källan til de fläſta K. Erics elaka Handlingar en sinnes-sjuka? d. å. de härflöto af hans plyſicaliſka ſtälning, hurn kan eller bör jag då anse och utſkrika dem, såsom

(*) Se Hr. D. Ol. Celſii K. Guſtafs 1 Hiſt. D. 2 ſ. 332.

ſåſom moraliſka och aldeles fria handlingar, hwilka wärkſtällas af en fri öfwerlägning? Detta kallar intet jag at ſkriſwa efter ſamwete. At wara ond, oråträdig, hård och ibland grym, kan, faſt det ingalunda bör, falla på de bäſta och förſta Regenter, ſåſom Peter den Store i Rysland och Ludwic 14 eller Store i Frankrike. At deßa woro det dock i wiſſa mål, bewiſa Czarowitzens död och Dragonaderna. Deßa begge Regenter ägde ſtort, ja alt ſit wett, då däremot Eric 14 ägde wäl ett godt, men ej ſtort wett, ſom jag ſjelf tilſtådt (*). At wara grym och Tyrann är ej et. Hwar Tyran är grym, men grym af och för wälluſt. Han finner et hjertats fulla förnöjelſe eller ſatisfaction uti at wara grym och utgjuta blod. Detta war aldrig K. Eric, ty då hade han aldrig wiſat någon ånger öfwer ſina fel. Den obek. Hr. Aut. wil ej, at K. Eric ſkal få paßera för en af de bäſta Sweriges Konungar, efter han hade fel och begick undertiden grymheter, då han war wid ſit elaka lynne. Tänk, om jag ſkulle få bruka ſamma ſkäl, ſå ſkulle jag oförnekeligen kunna gjöra Waldemar, Magnus Ladulås, Birger, Magnus Smek och Carl Knutſon til de wärſta Konungar ſom någonſin fört Swänſk Spira. Efter den obek. Hr. Autorens principier torde någon upprigtig Hiſtoricus kunna ſätta på K. Carl 9 en ful och hård Caracter, ty många påſtå, at han genom olaglighet, ſtämplingar, grymheter och blodsutgjutelſer häfde ſig up på Tronen och genom ſådana medel befäſtade och bibehöll ſig på denſamma. Tänk huru wäl det nu ſkulle låta, om någon nu ſatte ſig före, och afmålade Honom ſåſom en den grymmaſte Regent, då han likwäl, utom regeringsſjukan och ſin outſläckeliga hämdgirighet ägde ſå många

andra

(*) Se andra raden af K. Eric 14 Caract.

andra förtreffeliga egenskaper. Alla Historier wittna, at flera tusende (*) Swenska män måste sätta lif, egendom, fädernesland och wälfärd i sticket för den Conjurationens skull, då K. Sigismundi parti och Herr Johans af Öster-Götland rättigheter skulle kastas öfwer ända. Sådana saker låsas intet om K. Erich.

Nu tager jag mig frihet, at göra några anmärkningar öfwer wissa Historiska omständigheter, hwilka den obekanta Hr. Aut. anfört, men ej warit aldeles så rigtiga.

1) Den obek. Hr. Aut. berättar, at öfwer det är ej under, 60 personer af K. Erics undersåtare hafwa blifwit nedsablade af Hans egen Kgl. hand. Här är jag både okunnig och swagtrogen på en gång. Jag måste se deras namn och läsa bewis til deras mord, om jag annars skal kunna tro denna berättelsen, som, at säga rena sanningen, är i grunden falsk.

2) At K. Eric ej skulle fört sig up som en tapper och försigtig Fältherre wid Halmstad, Rotnaby och Warberg, strider aldeles mot det, som härom finnes anteknat i Tegels Hist. om K. Erich 14 s. 107, 136 och 202. At K. Eric ej stadnade qwar wid Halmstad 1563, war Rådet mera skuld til än han sielf, utom det, at årstiden och alla omständigheter ej fordrade hans närwarelse. Hwad nu åter Warbergs belägring 1565 angår, så berättar Tegel s. 202, at så wäl Rådet, som Generaliteten lade sig tilhopa och med det alfwarc yrkade på, at K. ej skulle wåga sit dyra lif på den orten mot fienden, utan begifwa sig innom gränsen tilbaka i säkerhet, hwaröfwer det står at K. Eric blef mågta wred och for til Orrehol-

R men,

(*) Gemena soldater och Almoge med inbegrepna, som föllo uti det inbördes kriget med K. Sigismund.

men, lämnandes öfwerbefälet til Nils Boje, som rigtigt bestormade och intog Staden. Här är alt bewis i werlden på Konungens och undersåtarenas inbördes kärlek och tapperhet. Om det är tekn och bewis til et wärkeligit mod, at mana ut sin fiende på Duell, så är det bekant, at K. Eric gjorde det 1568, utmanandes Hert. Carl sin Broder til enwiges kamp. Åtminstone bewisar det, at han ej war rädd och försagd, som den obek. Hr. Aut. beråttar.

3) Det lägges widare K. Eric til last, at han intet älskade sin stora Fader K. Gustaf 1, utan war honom olydig och formerade mot honom parti. Alt detta är til en del sant och ganska illa. Men efter jag tagit mig före, at wisa K. Eric på den bästa sidan, som med sanningens bestånd gjörlig är, så torde några omständigheter gjöra detta hans brott drägeligare. K. Gustaf 1 älskade ej allenast intet K. Erics Moder Dr. Catharina af Saxen Lauenburg, utan twärt om, som det berättas, handterade henne hårdt och illa. Han älskade ej heller hennes Son wår K. Eric. Han gaf honom wäl en utmärkt god uppfostran, men om jag ej bedrager mig, skedde det mera af kärlek för Riket och Stats-orsaker, emedan han, som älsta Son, efter Örebro Beslut af 1540, war Kron-Prins och skulle med tiden bliswa Hans efterträdare på Tronen, än för Prinsens egen person. At K. Gustaf altid med kärlek och faderlighet hanterade Hert. Johan och de andra sina barn, som han hade med sin älskade Margareta Lejonhufwud, men däremot omgiks med mera kalsinnighet med wår Eric, kunde ju ej annat än förorsaka hos honom kalsinnighet tilbaka, som intet litet förökte genom en ej aldeles ogrundad misstanka, at Hert. Johan en gång wid Fadrens död torde antingen genom et sig utwärkat Konungens Testamente

eller

eller genom magt och bistånd från Finland och Polen söka bemägtiga sig Tronen och Riket med sin äldre broders wår Erics uteslutande. Förläningen med Calmars län 1558 kunde wäl wara et tekn af förtroende, men också tillika et medel, at skilja Eric från Häfwet. Når wi nu lägga til, at K. Gustaf wid denna tiden war en Herre hart wid 70 år och beswärad af ålderdoms krämpor, som snart torde befordra hans död och tillika Erics uphöjelse på Tronen, hwad war det då så underligit, at en stor del af Rikets Adel och andra, af hwilka de fläste för sit deltagande uti uproren mot den nya Regeringen förskaffat sig för omaket Häfwets owäld, efterhand samlade sig til Prins Erics Häf i Calmar, at där tilbedja en snart uppgående Sol, och at i tid göra sig försäkrad om den tilkommande K. nåd. Jag ser ej heller något faseligit oråd ligga däruti, at Kron-Prinsen wille gjöra sig wänner mot det gamla Häf-partiet eller Herr. Johans anhängare, hwilka wid Tronens ledighet och uti Erics frånwaro kanske hade welat gjöra et olagligit steg. Många omständigheter kunna bidraga til köld och owänighet emellan en regerande Fader och Kron-Prins des son. Wi hafwa sedt härpå et det märkeligaste exempel uti den sista Prinsen af Wallis Fredric Ludwic, som dog 1751, et mönster af dygd och älskwärda egenskaper, men som dock nödgades lefwa i offentelig owänskap med sin Hr. Fader Hans åu regerande Stor-Britanniske Maj:t, och är det bekant, at alla misnögde med Häfwet dageligen besökte Leicerska Huset i London och Kew utom Staden. Allt detta bewisar dock änket, at Prinsen af Wallis stämplade hwarken det ena eller det andra mot sin Höga Fader. Förmodeligen lär det wara här på samma sätt beskaffat. Man gißar något på K. Eric, som ej aldeles är så lätt at bewisa.

4) Det, som sägés, at K. Eric skrifwit et nytt friarebref til Dr. Elisabeth i Angland, sedan han skickat sin Ambaßade til Heßen, at offenteligen fria och hemföra den lärda och gudfruktiga Prinseßan Catharina, tyckes wara en misräkning, åtminstone berättar Tegel det helt annorlunda s. 61 och 83, ty i Jul. 1562, afskickades för sista gången Legater til Angland i det ärendet, men de kommo ej längre än til Elfsborg, då de återkallades, och året först därefter i Febr. skickade K. Eric sina Sändebud til Heßen.

5) At K. Erics Gemål Catharina war af en ringa och fridig börd, är sant. At hon som en flicka satt på Stockholms stor-torg och sålde nötter, när K. Eric blef henne första gången warse, är ock sant. Han blef då betagen af hennes sägring, hämtade henne på Slottet, lät där widare upfostra henne hos sin Syster Prinseßan Elisabeth och när hon blef fulwärt, berättar Meßenius (*), at K. lämnade alla sina frillor, och beslöt, at endast hålla sig til henne, hwilket ju så wida war rätt berömmeligit, efter han intet förmätte wara en sådan person aldeles förutan. Sedan han lärt känna henne närmare och aflat med henne barn, beslöt han at gifta sig med henne och at upphöja henne til Drotning. Men innan han lät kröna henne, upphögde han henne i Adeligit stånd och gaf henne en Halfmåne til Familie-wapn. Efter mit begrep kunde det ju ej gå ordenteligare, när det skulle gå således. Denna Catharina berömmes af flera Skribenter för många dygder; men lastas bara af en enda (*), som mig är bekant, utom af den obek. Hr. Autoren.

6) Grun-

(*) Scond. Illuſtr. T. 6 ſ. 36.
(*) Se Hr. Canc. R. och Rid. v. Stiernmans Företal til Tegels Hiſt. om Eric 14 ſ. 15.

6) Grunden til oenigheten med Hertig Johan, som samma Autor til K. Erics förklening anförer, war redan lagd uti K. Gustafs tid, efter han älskades mäst framför alla sina bröder, hwilken ökades ganska mycket genom hans giftermål, som skedde mot K. Erics wilja och Sweriges sanna Stats-Intereße den tiden, at förtiga, det Hert. Johan hemligen hölt med Polacken. Detta bewisar wäl, at K. Eric hade laga skäl, at wara mißnögd med Hert. Johan, men förhindrar dock icke, at ju K. Erics upförande mot denna sin broder war nog hårt, fast dennas tilbaka war långt hårdare och oförswarligare, ty det ändades efter K. Johans egen skrifteliga befalning med en Konungs och en Broders mord, hwaraf man dock aldrig uti Historien gjort något wäsende. Så kunna förutfattade meningar om Konungar och deras gjöromål härska uti en uplyst efterwerld af nästan hela 200 år. När en Luteran i korthet wil gifwa K. Johan 3 Caracter, säger han, at han war from och widskepelig. Då tycker man sig hafwa wist honom på hans både goda och onda sida. Jag medger, at det är sant, och lägger härtil, at han ägde sit sunda förstånd, som ej kan nekas. En Konung, som äger et sunt wett, et fromt hjerta, och wisar nit om Gudsfrugtan och Religions saker, och ändå kan begå en så swart gärning, på blott föregifwen mistanka, at hans til sinne och förmåga swaga Broder torde ärna något mot hans Trons säkerhet, är et brott i mina ögon, som wida wägnar wäger up mot alt det som K. Eric begik under sina swaghets skäf. Man kan ej utan medlidande läsa det ödmjuka bref (*), som Han skref til K. Johan 22 weckor efter sit fängslande, om at blifwa befriad utur detsamma,

(*) Det sinnes infört uti Actis Litt. Svec. Vol. I s. 140.

uti hwilket han ej allenaſt bitterligen klagar öfwer den öfkaligen harda medfart, han mäſte utſta i ſin arreſt af alla menniſkjor (*), utan ock oftaſt för Gud och på ſit ſamwete beſygar ſin oſkuld och at han aldrig hade haft de meningar och upſåt, hwarföre han beſkylles och nu lef. Det war gifwit i hans fängelſe i Stockholm och underſkrifwit ſaledes: Frater miſerrimus Ericus. Jag wil ej nämna, huru wida Hert. Johan ägde rätt at detronisera ſin Broder, ſaſom en kuslig och oafgjord ſak.

7) Den groſwaſte och af alla den oförſwarligaſte beſkyllning, ſom den obekante Hr Autoren tillägger K. Eric ar den Kongl. Nämden, ſom ſkulle endaſt i den affigt blifwit uprättat at förſt ſkinna och ſedan at döma fran lif och egendom Rikets inbyggare. Jag wet ſannerligen inter huru jag ſkal finna mig uti den obek. Hr. Autorens i början af ſin Critique omtalta Samwete, ſom utan bewis eller underſökning wågar at med ſå ſwarta färgor gjöra en K. okänd och föragtad i wåra och eftergwerldens ögon, ſom är det nog ändå förut, och at tilwita honom en ſå wederſtyggelig gärning, ſom den är, at under ſken af rättwiſa utgjuta oſkyldigt blod, hwilket brott blir ſå mycket faſeligare, ſom det ſkulle wara beledſagat med menader och falſka witnesmål, hwilka ſynder i ſanning äro högſt hämdkräfwande. Men at detta är helt annorlunda, utwiſar nogſamt Hiſtorien. At K. Eric uprättade en Nämd i Stockholm 1562 är ſant. Men at den war ſå beſkaffad och til det ändamålet uprättad, ſom wår obek. Hr. Autor wil inbilla oß, är en ſäker oſanning. Den obek.

(*) Hert. Johan underhölls på långt hederligare ſätt och med långt mera frihet i ſit fängelſe, än det ſedan ſkedde med K. Eric.

vbck. Hr. Autoren har tagit så wäl denna som flera andra grofwa beskyllningar utur orsakerne hwarföre K. Erie 14 af Ständerne blef assatt, upsatte af dem sielfwa i Stockholm d. 25 Jan. 1569. At dessa woro K. Erics uppenbara fiender och K. Johan 3 uppenbara anhängare, wet hela werlden, som tilika wet, at de ej kunde wara opartiska Domare, och at deras orsaker ej få antagas för säkra Historiska bewis, då Historien antinger tiger eller talar twärt emot. Bland andra orsaker nämnes i den 3:dje den Kongl. Nämden, just med de ord och förgor, som den obek. Hr A. behagat låna. Men at det intet war så, bewises ögonskenligen af den Ed, som denna Nämdens Biſittare aflagde, och af de Ransakningar och Domar, som blefwo i denna Nämd hålne och fälde ifrån 1562 til 1567, hwilka finnas tilsammans uti original handskrift uti Kongl. Majts och Rikſens Archivo. Där kan man med nöje läsa, at Parterna förhördes och dömdes efter lag och den på lag endaſt ſig fotande rättwisa. Just denna Kongl. Nämd och des inrätning war den, som den Store K. Guſtaf Adolf sedan tog ſig til mönſter och exequeräde, då han 1617 anlade Swea Hofrätt. Efter Kongl. Nämds Eden aldrig är worden tryckt, och han är det älſta Domare Eds-Formulär wi hafwa ibland Rikets Handlingar, och densamma utom des bewisar folklart, at de som ſuto uti denna Nämden, woro förpligtade at ſkipa rätt, wil jag här ord ifrån ord införa densamma efter Originalet, som finnes i ofwannämde Dombok ſ. 163, och som mig höggunſtigt utur Riks-Archivo blifwit meddelt.

Jurament för Konungz Nämpdh.

Jag N. N. loffwer och ſwär på Gudh Alzmectigh hans helighe ordh och Ewangelium, och beplichter migh här med på alt thet godhe, ſom migh uti theere timlighe, ſå och thet ewighe och oförgänghelighe liffwedt någon tidh ſchall till godhe wedherfares, att jagh efftter mitt ytherſta förſtånd, ſinne och förnuffth, ſom Gudh alsmechtig migh giffuit haffwer, uthan all wrånghwiſſhet will ranſake och döme alle the ffall och ärendher, ſom migh tilbetrodhe wardhe, rättwiſſeligheen och efftter Swerigis beſkreffne lagh, och the hoffartichler, ſom then Stormechtighe höghborne Furſte och Herre Herr Erich then fiortendhe Swerigis, Göthes och Wendis etc. etc. Konungh, medh Hans Kongl. Mtrz min Allernåd:ſte Herres och Rigeſens Rådz rådh och höghe betänckiande udhi ſitt Konugslighe Hoff haffwer ſtälle lathedh, och hwarken för räddighe eller vdaff öffwerdådughet, wåld heller wälle, wånſkap eller illwilie, ſchyldhſkap eller frändhſämije, muter, giffth heller gåffwer ſkyldh tillſtådhe nägens

gens rätt så mygett migh skhär tilgörendis til förkränkes heller udhi någon märte förmindskes, uthen så wäl then höghe som then läghe, thenn fattige som then rijke förhielpe til rätt och rättwijße. Jag schall icke heller några saker upskuffe och differere när såsom iagh the bewijs haffuer hördt förnummet, såsom noogsampt fultt göra till saken efftther såsom och Swerigis laagh therom förmåler. Szå sannt såsom thet Gudh skaptt haffwer vdhi Himmelen och på Jordhene migh nägthen tijd schall komme till godhe anthen till lijff eller siäll.

8) Det som mäst stött den obek. Hr. Aut. och åtskilliga andra af M. K. har warit det uttrycket, at K. Eric wore en af de bästa Konungar, som nånsin fört Swänsk Spira. Jag tilstår gärna, at det ordet Bästa stöter, men på hwad sida jag betragtar den K. som det tillägges, så tycker jag, at det bör stå qwar. Ty skal jag betragta K. Eric som en Regent utan wett, så wis mig en enda, som warit detsamma skoftals herröfwat och dock regerat med det beskedh och den lustre, som han gjorde. Betragtar jag honom åter utom sina frånwettighets skäf och de under dem förelöpande grymheter, så lärer utom wära Gustaver och Carlar just ej många Konungar i Swerige kunna nämnas, som med det beröm och fördel för Riket fört Swenska Spiran som denna wår K. Eric.

Det är ej just min sak, at här genomlöpa hela K. Erics Historia och bewisa, at han war en god och lysig Regent. Det är til en stor del bewist uti den om Honom af mig författade Caracteren. Den obek. Hr. Auct. har med sin Critique gifwit mig dock anledning, at nogare se efter hwarjehanda omständigheter rörande denna K. och hans regering. Jag har altså samlat åtskilliga bewis på en sak, som bör göra K. Eric ifrå både stor och älskwärd uti wåra ögon. Han war en stor Hushållare. At se en Konung för 200 år under et åtta-åriget Regemente, och under et beständige och blodigt krig med flera fiender göra de härligaste inrättningar och anstalter til Handelens tilwäxt och landets inwärtes wälmåga, är något hwarföre wi ej böra utropa honom för Tyrann. Utom den ofwannämde Konungens Rämd, som af alla Justitiæ-wänner är det första, som här i Riket blifwit ordenteligen satt, inrättade han aldraförst Gästgifwerier och det 1561, hwarigenom han befriade inbyggarena från den olaga skjuts och gästning, som alt sen hedenhös beswärat de Swänska (*), se Teg. Hist. s. 29. Han tänkte aldraförst 1561 på en öppen segelfart innom Riket, emellan Stockholm och Elfsborg nu Göteborg, se Teg. H. s. 11, och lät han 1563 bygga Gakjer, som skulle föra Spannemål och annat emellan dese bägge Handelsorter. En sak som först under wår förra Regering kommit i gång at wärkställas. Han förböd 1562, at utföra pengar af guld, silfwer eller koppar, Spannmål och åtskilliga Victualie-wäror, se Teg. Hist. s. 59. Han upprättade en fri och förmånlig handel med Skotland samma år, se Teg. s. 56. Han war 1566 omtänkt huru Swe-

(*) Se Hr. Botins wäl och behageligen författade Lefwernes-Beskr. om Birger Jarl, s. 170 följ.

Sweriges Lag märte utgifwas å nyo och förbättras. Se Teg. ſ. 224. Han tänkte 1563 förſt på at upprätta en Bank. Se Hr. Prof. Brings Diſp. de Oeconomia Cameral. & Commerciis, Upſ. 1741 ſ. 32. Han wär den förſta Konung, ſom gaf utländſka Tros-förwanter frihet at bo i Sverige. Det woro flygtiga Reformerta ifrån Frankrike och Nederländerne. Hans Edict härom är dat. d. 5 Mart. 1561 (*). Han gaf Nils Jöranſſon Commiſſion at

(*) Det är beſynnerligit, at deſſa wåra flygtiga Religions-Halfbröder ſedan här af wärt egit Prälterſkap härdeligen förfölgdes, ſå at de nödgades 1564 upſätta och ingifwa til K. Eric en ſå kallad Brevis Confeſſio Fidei a Gallis in Svetia degentibus communi conſenſu edita. Sedan de i denſamma tackat för Kongl. nåd och ſkydd af 1561, ſäga de widare: Nunc vero quæ eſt noſtrorum temporum infelicitas a Regni veſtri Paſtoribus (bonos viros ſemper excipimus) paſſim & quot die exagitamur, qui M. V. ac populi totius odium jure in nos concitare ſe putant, uti nos Chriſtiana profeſſione dignum nihil habere, nos impios hæreticos, Anabaptiſtas, Sacramentarios immo ne homines quidem omni ſepultura indigniſſimos, ſed ut ipſiſſimos Diabolos plenis buccis falſo traduxerint. Detta wär orſaken, at de blifwit förandlåtne, at inkomma med deras Tros-bekännelſe, ſom då följer. Denna beſynnerliga hårdheten och ſmak för kätterma-keriet hos wärt Luterſka Clerkeri bör man kanſke anſe, ſom en öfwerlefwa ifrån Påfwedömet, ifrån hwilkets ſurdeg det nyligen utgått. Sjelfwa Tros-bekännelſen är rar och i handſkrift, ſom mig blifwit meddelt af Hr. Notarien Eric Ekholm utur deſs nätta Samling i Swenſka Hiſtorien.

at i London kjöpa et hus för Swenska Nederlags-varor, som där, när deras pris war som dyraſt, ſkulle ſäljas, och för de pengar åter Ängelſka waror upkjöpas, när de woro i lågt pris, och ſedan öfwerſkickas til Swerige. Hans Miſſiv här om är dat. d. 3 Dec. 1561, och war det at förminſka Hanſe-Städernas handel här på Riket, ſom hade ſina nederlags-platſar och Contoir äfwen i London, hwariſrån de förſedde hela Norden och Ryſland med Ängelſka waror. Han gynnade beſynnerligen Helſingfors Stad och des handel. Han lät 1562 flytta denſamma på ſit närwarande ſtälle, gjorde denſamma til en Nederlags plats för alla Finſka waror, beſynnerligen iſrån Tawaſtland och Sawolax, ſom widare ſedan därifrån ſkulle föras til Revel och andra orter. Han gaf Geſle tullfrihet för ſina utgående waror 1561 d. 14 Febr. och fri Seglation d. 14 Maj 1563. Jönköpings Stads handel upphalp han genom landtkjöps förhjudande däromkring d. 30 Maj 1561. Til at befordra Wiborgs handel, gaf han alla des ſå in- ſom uländſka Kjöpmän Tullfrihet ſamma år d. 19 Jan. Han förböd ſamma år Ryſka Kjöpmän, at uphandla Skin-waror i Öſter- och Wäſterbotn, hwilken handel Han wille, at Swänſkarna ſkulle ſjelfwa driſwa. Han tilkref Jon Carlsſon et Miſſiv d. 4 Oct. 1563 om penningar til Swenſka Studenters behof i Tyſkland. Allt detta med mera finnes til at läſa uti K. Eric 14 Regiſtraturer uti Riks-Archivo, utaf hwilka man äfwen ſer, huru denna Konungen befäſtat och wärdat Rikets Nyklar Elfsborg, Revel, Wiborg och Calmar, huru han widare fortſatte den af K. Guſtaf i påbegynte Slots-bygnaden i Upſala, huru han befordrade Saltpeterſjuderi wäſendet i Finland, Öſtergjötland, Småland, Eſtland, och ſaſt i hwar lands-ända, huru han uphalp

och

och befordrade wåra Bärgwärk, men i synnerhet Sala, Löfås och Garpebergs Grufwor, huru han war betänkt på at 1567 anlägga en Fäſtning i Blekingen, och huru han bebygde Malmarna utom Stockholm, huru han hwart år gjorde månfaldig anſtalt, at förſe denna hufwudſtaden och Riket med Salt och allehanda Victualier m. m. ſom där widlöftigen och med nöje kan läſas. Utom des bör det ock til K. Erics berömwärda Minne nämnas, at han war den förſta, ſom uttänkt och ſkrifwit något i wår Swänſka Tactique eller krigskonſt.

Nu ſluteligen et K. Carl 9 egit witnesbörd om K. Eric uti et Bref til K. Johan, om ſin förſtnämde Broders ſnöpliga begrafning, hwilken han hade welat hafwa med mera anſtändighet, och det för andra orſaker, efter K. Eric 14 bene imperium adminiſtraverit antequam in prava rueret, ſom det heter hos Loccenius i Hiſt. Sv. ſ. 380, eller ſom det lyder i Originalet, efter han hafwer ſå mycket manligit och godt uträttat i ſin Regements tid. Et ſådant witnesbörd af K. Carl 9 mun, ſom ej war K. Eric 14 wän, gäller något, ſåſom de äro Konungs och Sannings ord på en gång.

Jag har här warit nog widlöftig uti detta ämnet, men jag har warit det med nöje, emedan jag ſökt at frija en af wåra Konungar ifrån fel och beſkyllningar hwilka förutfattade meningar och okunnighet honom ſå oförſwarligen pålägga. Sedan jag nu med bewis af anförda Acta och Probata har för det Allmännas ögon wiſat K. Erics oſkuld i de anförda omſtändigheter, kunde jag nu ſluta deſſa mina anmärkningar med et par åfwen ſå lika myndiga meningar, ſom den obek. Hr. Aut. ſlutar ſin Critique, men det wil jag intet, ty förſt är det nedrigt at offenteligen yfwas öfwer at tro ſig hafwa beſegrat en ſwagare fiende, hwilken et dygdigt hjerta altid hanterar med höflig-

höflighet, och sedan bör jag frugta före, at wårt upkyfta almänna torde med et billigt föragt låsa egit skryt, såsom tänkande och fritt folk altid ler åt Lärda Myndigheter. Mina Läsare lära äfwen ursäkta, at jag ej utstofferat mina berättelser med de til en affky och förskräckelse wordna namnen Caligula och Nero, såsom det ej anstådt mig at jämnföra en god Swänsk Konung med dessa wildjur, och M. L. utom des kanske tro, at jag ägt så mycken beläsenhet uti Romerska Historien, at jag wet, det den förra war en Ärke-Stolle och den senare en Ärke-Tyran och det bägge ändå i Regal Folio. Jag wil hälre sluta med mina egna seis nisraende och bedjande om benägit öfwerseende. Uti Caracteren af K. Eric 14 står s. 54, r. 9, det trykfelet Collact i stället för Collart, och på samma sida ned bättre r. 26 står af förseende det ordet Mägar, då det bör hera Swägrar.

Om wet jag ej mera, utan appelleraudes härmed til det Almänna Domstol.

Inne

Innehållet.

Första Stycket.

1) K. Fredric 1 Caracter ſ. 5. 2) R. R. Gr. Arv. Poßes Leſwerne ſ. 12. 3) Anmärkningar öfwer de äldre och nyare Tiders förmån ſ. 17. 4 och 5) Om Drotning Chriſtina ſ. 25 uch 28. 6) Drotning Chriſtinas Caracter ſ. 32. 7) Stockholm. Magazin ſ. 37. 8) En ärlig Man ſ. 39. 9) Förråd af Handlingar i Nordiſka Hiſtorien ſ. 43. 10) R. R. Bar. W. L. Taubes Leſwerne ſ. 48. 11) K. Eric 14 Caracter ſ. 51. 12) Brieff an einen jungen Printzen ſ. 57. 13) Lärda Nyheter ſ. 60.

Andra Stycket.

14) Kongl. R. Gr. R. Aſchebergs Leſwerne ſ. 69. 15) Genwäg til Siögder ſ. 102. 16) Hof-R. J. C. Neimitz Leſwerne ſ. 114. 17) Witterhets Academien på Drotningholm ſ. 124. 18) Skånſka Handlingar ſ. 132. 19) Om K. Guſtaf 1 ſ. 139. 29) Biſk. D. A. Kalſenii Leſwerne ſ. 142. 21) Om Wäſtmanland ſ. 145. 22) Om Kongsholmen ſ. 147. 23) Lärda Nyheter ſ. 149.

Tredje Stycket.

24) R. R. Bar. E. Gripenhielms Leſwerne ſ. 161. 25) Hr. E. Lindemans Bref til R. R. Bar. J. Flemming ſ. 174. 26) Biſk. D. Dan. Juſlenii Leſwer-

ne

ne ſ. 182. 27) Pommerſche Bibliothek ſ. 189. 28) Hr. Sam. v. Pälthens Leſwerne ſ. 192. 29) Swänſka Hiſt. Tideräkning ſ. 194. 30) Prof. D. Dan. Saltenii Leſwerne ſ. 201. 31) Academiens i Upſala Hiſtoria ſ. 206. 32) Nya Academie-Huſets Inwigning i Greifswald. ſ. 213. 33) Swänſka Pragten ſ. 226. 34) Swänſka Matrikelen ſ. 231. 35) Proſtinnan H. M. Möllers Leſwerne ſ. 237. 36) Om Geſle ſ. 243. 37) Lärda Nyheter ſ. 245. 38) Bihang om K. Erie 14 Caracter ſ. 254.

Register

öfwer Stockholms Historiska Bibliotek bestående af Tre Stycken, som utgjöra et Band.

A.

Academie-Husets Inwigning i Greifswald s. 213.
Adlerfelt Per 233.
Adolf Fredric 245.
Alembert 28.
Argus Swänska 150.
Arrhenius Petr. 206.
Arkenholtz Joh. 25, 30, 35.
Aschеberg Rutg. Kongl. R. Lefwerne 69, 102.

B.

Barckman C. G. B. 249.
Benzelius Henr. 152.

Benzelſtierna Lars 248.
Berch Aud. 226, 243.
" " Carl Reinh. 132.
Bergius Pet. Jon. 248.
Bref om Bl. Ämnen 153.
Brehmer Joh. v. 119.
Bring Swen 18, 69, 194.
" " Pehr 175.
Büchner Gottfr. 151.

C.

Carl 10 Guſt. 172.
Carl 12:te 9, 13, 159.
Celſius Magn. 161.
Chriſtina 25, 28, Caracter 32.

D.

Dalin Ol. von 62, 125, 150, 230.
Dalman Lars 251.
Dellingshauſen Hans von 234.
Diſput. i Upſala 156, i Lund 159.
Dähnert Joh. Carl 189, 225.

E.

E.

Ehrenblad Cl. R. R. 124.
Ehrström Dan. 249.
Erik 14 Caracter 51, 254 - 270.

F.

Flemming Jör. R. R. 174.
Fredric 1 Caracter 5.
Fult Gust. Ad. 237.
Förråd af Handl. i Nord. Hister. 42.

G.

Gjöding O. J. 147.
Gothenius J. 194.
Gottsched J. C. 62.
Graw Ol. 145.
Gripenhielm Edm. R. R. Lefn. 161.
Gustaf 1:sta 138.

H.

Horn Claes Christerson R. R. 53.
Höpken And. Joh. von R. R. 124.

J.

Jaslenius Dan. Lesw. 182.

K.

Kalfinius And. 60, Lf. 142.
Klein C. E. 37, 39, 247.
Kryger Joh. Fr. 113.

L.

Lamberg Fr. 60.
Lindschield Fr. Kgl. R. 174, 233.
Linnäus Carl 160, 246.
Lithen Mart. 153.
Lowisa Ulrica 124.
Lundorf B. v. 253.

M.

M.

Magiſter Promotion i Lund 158, i Upſa-
la 249.
Man Årlig 39.
Manderſtröm Chriſtof. 153.
Mayer And. 213, 252.
Munck Pet. 155.
Murray Joh. Phil. 39, 252.
Möller Hedw. Marg. Leſw. 237.

N.

Nelander Joh. 158.
Nemeitz Joach. Chriſtof. Leſw. 114.
Nordberg Jör. A. 159.
Noring Carl 160.
— — Lars 159.
Näsman Gabr. 251.

P.

Palthen Sam. von Leſw. 192.
Papke Jer. 155.
— — Carl 151.

Paße Arv. R. R. Lefw. 12.
" " Mor. 18.
Pragten i Swerige 226.
Pryß Sam. 159.

R.

Rauman Joh. 211.
Rochemont 5.
Rudenschiöld Carl 124.

S.

Salander Er. 102.
Saltenius Dan. Lefw. 201.
Scheffer Carl Fr. R. R. 124.
Sivers Henr. Jac. 138.
Sotberg Er. 249.
Swänsk Ärlig 149.
Stiernman A. A. von 231, 235.
Stobäus Nils 158.
Strang Carl Wilh. 226.
Strömer Mart. 249.

T.

Taube Wilh. Ludv. R. R. Lefw. 48.

Teßin

Teßin Carl Guſt. Gr. R. R. 57, 253.
Tuneld Er. 130.

W.

Wachtmeiſter Ant. Wilh. 252.
Wargentin Pehr 160.
Weßman Nils 132.
Wilde Jac. 155.
Witterhets Acad. på Drotningholm 124.

Z.

Ziervogel Ewald 61, 63.

Å.

Ålf Sam. 249.

Ö.
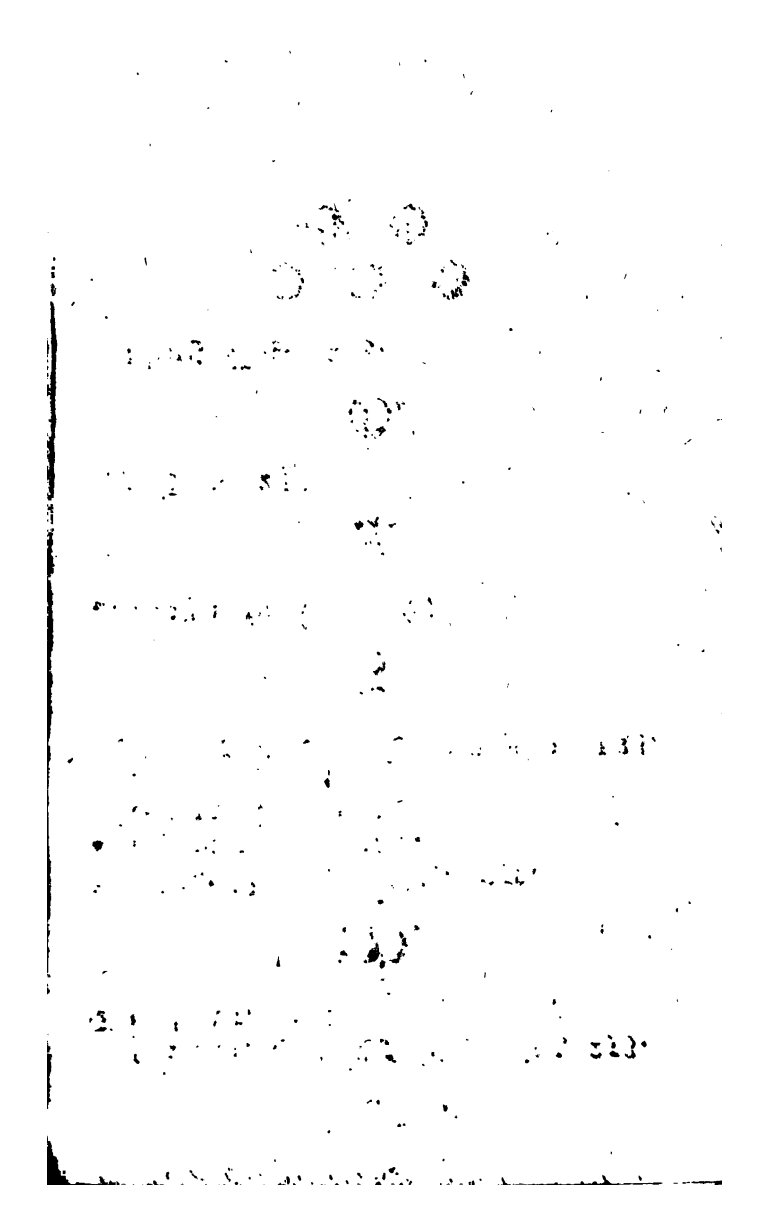
Ömberg Mag. 243.